

НАРОДНА БАНКА ЈУГОСЛАВИЈЕ

ГОДИШЊИ ИЗВЕШТАЈ
2001

Монетарна политика која је вођена у 2001. години била је у функцији остваривања макроекономске стабилизације, која је допринела стварању услова за структурне реформе које ће обележити 2002. годину.

Циљ монетарне политике у 2002. години јесте смањење стопе инфлације на ниво од највише 20% (децембар текуће према децембру прошле године). Тај циљ се, судећи према резултатима из првих пет месеци ове године, у потпуности остварује. Инфлација је, наиме, у поменутом периоду двоструко нижа од пројектоване – кумулативно 3,8%, што би на годишњем нивоу продукovalo стопу од 9,4%. Циљ је да 2005. године стопа инфлације буде на нивоу карактеристичном за земље Европске уније. Гашење инфлаторних очекивања има за резултат пад каматних стопа на тржишту новца. Тако је просечна пондерисана каматна стопа на Београдској берзи износила 6,80% пре годину и по дана (крајем децембра 2000), а почетком јуна 2002. износи 3,16%. Даљи пад камата очекује се након најављеног снижавања, а потом и потпуног укидања пореза на финансијске трансакције.

За мање од годину дана, Народна банка Југославије је спровела радикалну реформу банкарског система, затварајући 23 неликвидне и несолвентне банке. Поред тога, очекује се да ће након предстојеће конверзије *debt to equity* (којом ће дугови банака према Париском и Лондонском клубу поверилаца бити замењени одговарајућим улогом државе у њиховом капиталу) све банке у систему постати солвентне, изузев пет малих, регионалних банака које су под управом Агенције за осигурање депозита, санацију, стечај и ликвидацију банака. Такав прогрес у реформи банкарског система имао је као резултат повратак поверења грађана у банкарски систем земље и убрзани раст домаће штедње, која је крајем маја 2002. године достигла износ од око 700 милиона евра, што значи да је од децембра 2000. године износ девизне штедње у банкама увећан више од 20 пута. Пре само годину дана та категорија у билансима банака готово да и није постојала.

Новим Законом о девизном пословању, усвојеним у априлу 2002. године, у потпуности су либерализовани трансфери по текућим трансакцијама са иностранством, али и већи део трансфера капиталне природе, као и девизно тржиште. Девизни курс одређује се према понуди и тражњи девиза, а Народна банка Југославије интервенише само када оцени да је то неопходно.

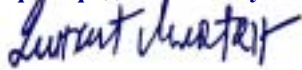
Са задовољством можемо да констатујемо да је 15. маја 2002. године динар постао конвертибилан у свим текућим трансакцијама са иностранством, чиме је омогућена његова замена за све светске валуте. То је први пут откако је Југославија, 1946. године, постала чланица Међународног монетарног фонда да су испуњене све обавезе по члану VIII Статута Међународног монетарног фонда, који подразумева потпуну либерализацију текућих трансакција, без икаквих девизних ограничења.

Повећање девизних резерви Народне банке Југославије и даље остаје један од приоритетних циљева, имајући у виду чињеницу да су оне већ повећане пет пута у року од годину и по дана (са 360 милиона САД долара из октобра 2000. године на текућих 1,8 милијарди САД долара). Поред тога, знатније су повећане и девизне резерве пословних банака, достигавши ниво од 930 милиона САД долара.

Народна банка Југославије ће наставити да развија и јача тржишне инструменте монетарног регулисања, што ће додатно убрзати развој операција на отвореном тржишту и олакшати реализацију циљева монетарне политике у наредном периоду.

Приватизацијом већине банака, која ће бити окончана до краја 2003. године, биће обезбеђени сви елементи неопходни за постизање нашег коначног циља – да Београд постане финансијски центар југоисточне Европе.

Гувернер Народне банке Југославије

Млађан Динкић

САДРЖАЈ

ОРГАНИЗАЦИОНА ШЕМА И РУКОВОДСТВО	
НАРОДНЕ БАНКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ	
МАКРОЕКОНОМСКА КРЕТАЊА	1
АКТИВНОСТИ НАРОДНЕ БАНКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ	12
МОНЕТАРНА ПОЛИТИКА	13
КУРС ДИНАРА И ДЕВИЗНЕ РЕЗЕРВЕ	34
ЕМИСИЈА НОВЧАНИЦА И КОВАНОГ НОВЦА	52
ПЛАТНИ БИЛАНС СР ЈУГОСЛАВИЈЕ	59
ОДНОСИ СА ИНОСТРАНСТВОМ	67
БАНКАРСКИ СЕКТОР И НАДЗОР БАНАКА	79
ПЛАТНИ ПРОМЕТ	93
ЗАКОНОДАВНА ДЕЛАТНОСТ	
НАРОДНЕ БАНКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ	103
ОРГАНИЗАЦИОНЕ И КАДРОВСКЕ ПРОМЕНЕ У	
НАРОДНОЈ БАНЦИ ЈУГОСЛАВИЈЕ	110
БИЛАНС СТАЊА НАРОДНЕ БАНКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ	113

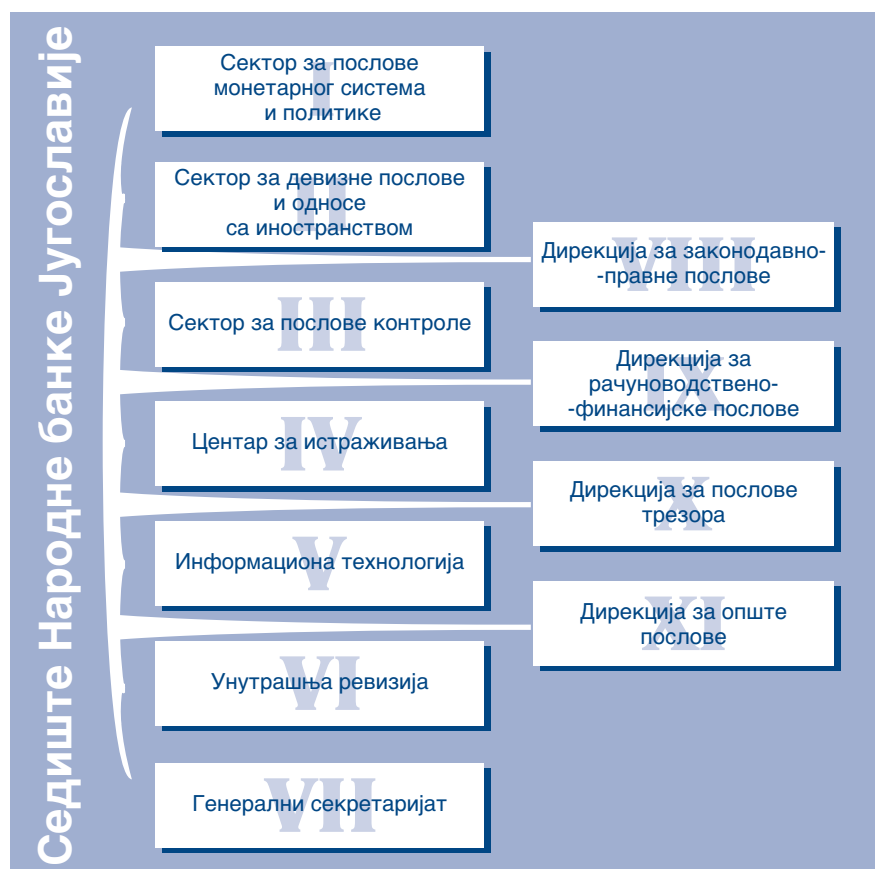
ОРГАНИЗАЦИОНА ШЕМА НАРОДНЕ БАНКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

(Седиште Народне банке Југославије)

СТАРА ОРГАНИЗАЦИОНА ШЕМА

НОВА ОРГАНИЗАЦИОНА ШЕМА

РУКОВОДСТВО НАРОДНЕ БАНКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

ГУВЕРНЕР

Млађан Динкић

ЗАМЕНИК ГУВЕРНЕРА

Радивоје Рашовић

ВИЦЕГУВЕРНЕР

Весна Арсић

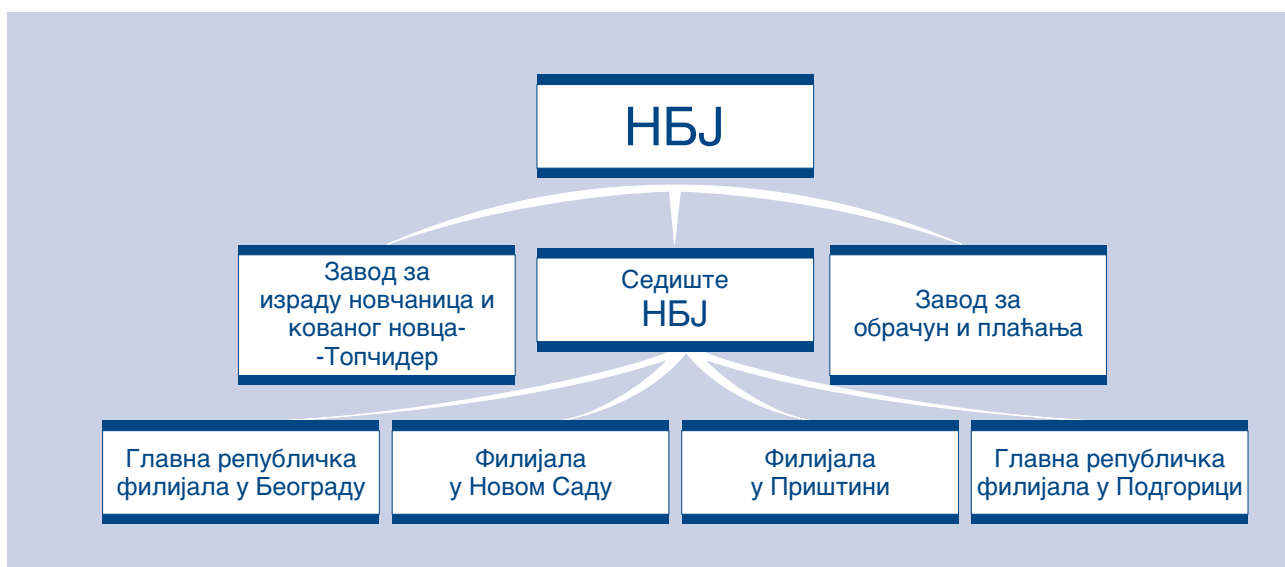
ВИЦЕГУВЕРНЕР

Машан Ерцеговић

ВИЦЕГУВЕРНЕР

Радован Јелашић

ОРГАНИЗАЦИОНА СТРУКТУРА НАРОДНЕ БАНКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

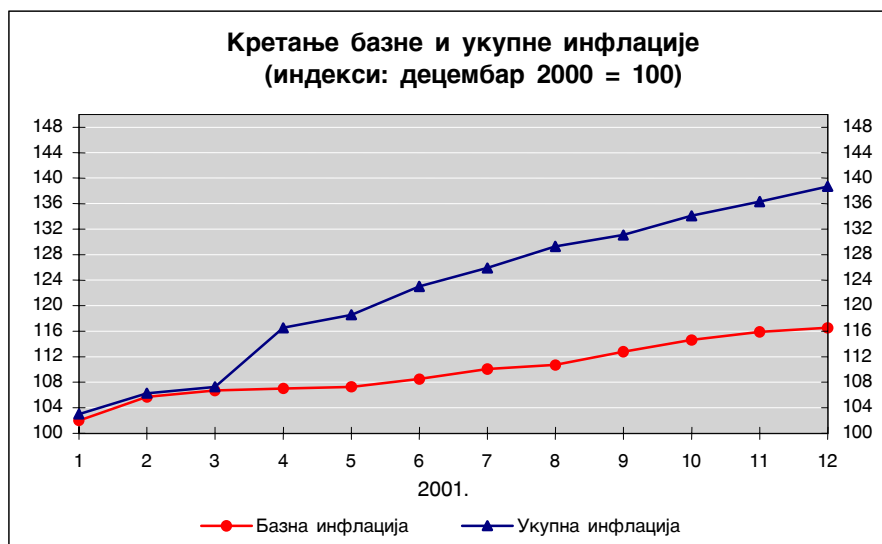
МАКРОЕКОНОМСКА КРЕТАЊА

Кретање цена	2
Привредна активност и запосленост	4
Друштвени производ	4
Запосленост	8
Домаћа тражња и јавни сектор	9
Јавни сектор	9
Зараде и укупна примања становништва	10
Промет у трговини и залихе	11

Кретање цена

У 2001. години, и поред отклањања наслеђених диспаритета и спроведених реформи фискалног система, остварено је знатно успоравање раста општег нивоа цена у односу на 2000. Смиривање инфлације постигнуто је захваљујући мерама на монетарном и фискалном плану, као и мерама у области доходака, спољне трговине итд.

Базна инфлација (*core inflation*), односно раст цена које се слободно формирају на тржишту, у 2001. години је била знатно нижа од укупне инфлације, нарочито у последња два тромесечја.

На основу података Савезног завода за статистику (СЗС) и истраживања у Народној банци Југославије¹, базна инфлација је износила 16,5% или 1,2% до 1,3% месечно, а укупна инфлација (мерена ценама на мало) 38,7%. При обрачуну базне инфлације

¹ Центар за истраживања.

искључени су ефекти промена цена производа и услуга које су раније биле административно регулисане и у диспаритету (електрична енергија, комуналне, саобраћајне и телекомуникационе услуге, лекови, хлеб и брашно). Утицај промена у пореском систему на општи раст цена процењен је на 5%, и то као једнократни инфлациони ефекат (у априлу и мају).

Израчунато према алтернативном методу „*trimmed mean*„ и „асиметричном *trimmed mean*„ методу, базна инфлација је у 2001. години износила 13,7%.

Укупна и базна инфлација (стопе раста цена на мало у %)		
	XII 2000. XII 1999.	XII 2001. XII 2000.
Укупан раст цена на мало	113,3	38,7
Кретање цена у секторима са диспаритетима		
Енергија, у томе	97,9	56,5
електрична енергија	57,1	141,6
Лекови	342,0	71,7
Хлеб и брашно	174,0	89,0
Комунално–стамбене услуге	57,7	123,5
Саобраћајне услуге	125,9	55,2
ПТТ услуге	22,8	124,1
Једнократни ефекат промене пореског система	–	5,0*
Базна инфлација	116,5	16,5

Извор: НБЈ–ЦИ и СЗС.
* Ефекат пораста пореза процењује се на 5 процентних поена од укупног раста цена на мало.

Раст цена на мало по тромесечјима био је следећи: 7,3% у првом; 14,8% у другом; 6,6% у трећем и 5,9% у четвртом. Просечан месечни раст цена на мало је у периоду јануар-август износио 3,3%, а у наредна четири месеца 1,8%.

Посматрано по појединачним производима и услугама, највећи раст цена на мало имали су: електрична енергија (141,6%, у томе електрична енергија за домаћинства 195,7%), угаљ (116,2%), ПТТ услуге (124,8%), хлеб (125,9%), финансијске и друге услуге (112%), осигурање имовине и лица (117,4%), комунално–стамбене услуге (123,5%) и услуге друштвене заштите деце и омладине (111,5%).

Раст **трошкова живота** је износио 40,3% или око 2,9% месечно, да би у периоду септембар-децембар стопа раста трошкова живота била готово троструко смањена (1,0% месечно).

Цене произвођача индустријских производа повећане су за 27,6% или за око 2,1% просечно месечно. У периоду од августа до децембра цене произвођача су успорене на 1% месечно. Посматрано по наменским групама, знатно бржи раст су имале цене робе за личну потрошњу (38,5%) и материјала за репродукцију (17,7%) у односу на цене опреме и средстава рада (1,9%).

Цене произвођача пољопривредних производа имале су умерен раст, и то од 24,4%. Томе је свакако допринео висок раст примарне и укупне пољопривредне производње, а тиме и понуде пољопривредних производа на домаћем тржишту. Будући да су у другом полугођу производња и понуда готово свих пољопривредних и прехранбених производа осетно повећане, дошло је до смиривања раста цена произвођача у пољопривреди, па чак и њиховог пада у октобру и новембру (1,9% и 2,2%, респективно).

Цене индустријских производа у трговини на велико су такође имале умеренији раст (од 28,9%) у односу на раст цена на мало.

Процењује се да ће у 2002. години бити постигнуто успоравање општег нивоа цена, што је један од битних услова за спровођење започетих економских и друштвених реформи.

Привредна активност и запосленост

Привредна активност

Друштвени производ је, према претходним подацима СЗС, у 2001. години повећан за 6,2%, што је првенствено резултат раста активности у пољопривреди, трговини на мало, саобраћају и другим неиндустријским делатностима, док је индустрија стагнирала. И поред тога, ниво друштвеног производа је био далеко испод нивоа оствареног у 1988. години. Према прелиминарним проценама, друштвени производ је у СР Југославији у 2001. износио 10,86 милијарди САД долара, према 30,4 милијарди САД долара у 1988. години.

Према расположивим прелиминарним подацима, друштвени производ је у Републици Србији у 2001. години износио 696,9 милијарди динара и номинално је био готово двоструко већи него у претходној години. Процењује се да је друштвени производ у Републици Црној Гори износио 803 милиона евра или близу 48 милијарди динара.

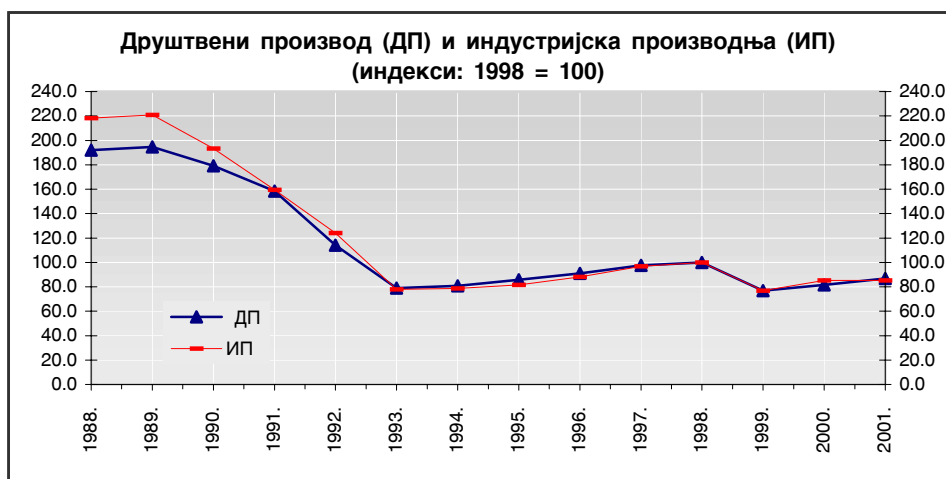
**Стопе раста реалног друштвеног производа
и индустријске производње (1989–2001)**

Година	Друштвени производ (у %)	Индустријска производња (у %)
1989.	1,3	1,2
1990.	– 7,9	– 12,5
1991.	– 11,6	– 17,5
1992.	– 28,0	– 22,2
1993.	– 30,8	– 37,3
1994.	2,5	1,2
1995.	6,1	3,8
1996.	5,9	8,0
1997.	7,4	9,6
1998.	2,5	3,4
1999.	– 23,2	– 23,1
2000.	6,4	10,9
2001.	6,2	0,0

Извор: Подаци СЗС.

Према претходним подацима Народне банке Југославије-Завода за обрачун и плаћања, у 2001. години привреда Републике Србије је остварила текуће губитке од око 103 милијарде динара. Са губицима из ранијих година (око 633 милијарде динара), укупни губици су крајем 2001. износили око 736 милијарди динара.

Индустријска производња је, према статистичким подацима (без података за Косово и Метохију), у 2001. остала непромењена у односу на преходну годину и на нивоу од 38,5% остварења из 1989. године. Продуктивност је на компаративно ниском нивоу, што одражава низак степен искоришћености ресурса. У већини грана прерађивачке индустрије искоришћеност капацитета није прелазила једну трећину. Међутим, у енергетском сектору она је сразмерно знатно већа и креће се на нивоу од око две трећине.

Стање у индустрији је резултат дејства бројних фактора, од којих су неспорно релевантни следећи: неконкурентни (а неретко и застарели) производни програми; ниска извозна пропульзивност, недостатак средњорочне и дугорочне извозне стратегије и врло споро враћање на традиционална тржишта Европске уније и источне Европе; нагомилани губици; врло ниска инвестициона активност и још увек недовољан прилив страних директних инвестиција и других облика инокапитала; велики пад домаће грађевинске активности; споро реаговање индустријских предузећа на либерализовани увозни режим, смањен ниво царинске заштите и растућу увозну конкуренцију; висока задуженост и неликвидност у индустрији и другим делатностима; недостатак квалитетних извора за финансирање трајних обртних средстава; недовољна понуда кредита пословних банака и још увек високе каматне стопе на кредите; пораст цена енергије и неких инпута; пад производње прехранбене индустрије у првој половини године (услед суше у 2000. години) итд. Исто тако, у делу индустрије су испољени знаци тзв. транзиционе рецесије, чије би трајање у наредном периоду требало што више редуковати. У очекивању покретања процеса приватизације и реструктурирања производње у делу индустрије су испољене организационе слабости унутар фирми, као и неефикасно вођење менаџмента и маркетинга.

У 2001. години је евидентиран знатан пад у производњи угља, вађењу нафте и гаса, преради дрвета, прехранбеној индустрији, производњи металне руде и осталих руда, производњи основних метала и металних производа, дуванској и дрвној индустрији, производњи електричних уређаја и саобраћајних средстава, као и у кожарској индустрији. С друге стране, остварен је раст у производњи деривата нафте, електричне енергије, хемијској и гумарској индустрији, производњи намештаја, целулозе и папира, као и у текстилној и рециклажној индустрији.

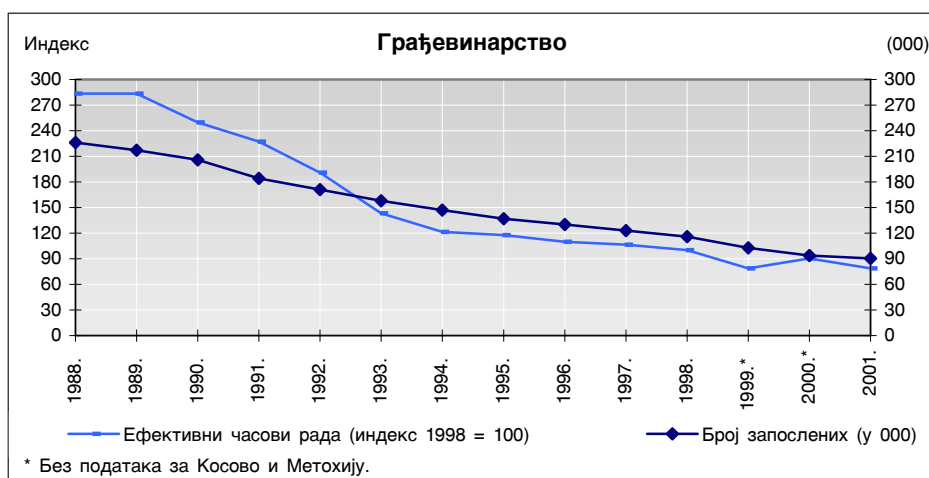
Пољопривредна производња је у 2001. била знатно повећана, с обзиром да је претходна година била екстремно сушна. Производња ратарских и дела воћарских култура рода 2001. године (на бази претходних података СЗС) знатно је повећана, и то: пшенице 31%; кукуруза 100%; шећерне репе 67%; сунцокрета 47%; соје 21%; јечма 62%; ражи 80%; овса 48%; дувана 45%; кромпира 38%; пасуља 55%; грожђа 13%; кајсија 10%; вишања 4% итд. На бази процена очекиваних приноса, у 2001. години је у паду био само део производње воћарства, и то: јабука 31%; шљива 7%; крушака 21% итд.

Сточарска производња је у првој половини 2001. била неповољна због недостатка сточне хране, што је узроковало ланчано смањење домаће понуде и скок цена. У другој половини године ситуација у

сточарству је побољшана, уз поступно повећање производње и обнову сточног фонда.

Укупно засејане површине су у 2001. години (јесења сетва) повећане за 2% у односу на претходну годину, при чему је ситуација у том погледу знатно повољнија у Републици Србији него у Републици Црној Гори. Површине засејане пшеницом повећане су за 1%, ражи за 6% и јечмом за 4%. Најнеповољније је стање у погледу обима површина засејаних уљаном репицом, где је евидентирано смањење за чак 46%.

Грађевинска активност је у 2001. знатно опала у односу на 2000. годину, што је резултат пада реалних инвестиција и дејства других фактора. Пад грађевинске активности је такође тесно повезан са делом системско-административних проблема у овом сектору, као и са одлагањем или заустављањем градње због очекивања менаџмента у великим и средњим државним предузећима да се заврши процес приватизације. Исто тако, пад грађевинске производње је у знатној мери и резултат спорог и неефикасног поступка издавања докумената за градњу.

Укупна грађевинска активност, мерено ефективним часовима рада, била је нижа за 13% него у 2000. или на нивоу од 22,9% у односу на 1988. Број запослених у грађевинским предузећима смањен је за 6,3%. Пад грађевинске производње је директно или индиректно неповољно утицао на привредну активност у целини, а посебно на индустријску производњу.

Обим **саобраћајних и телекомуникационих** услуга је регистровао пораст, посебно након отварања наше земље према свету. Према последњим расположивим подацима, укупан обим саобраћајног промета

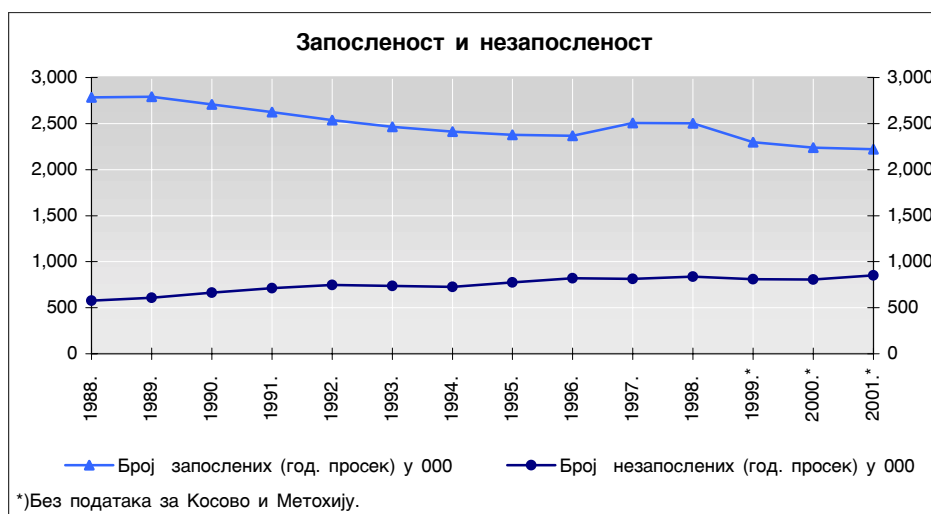
је у 2001. повећан за око 6%. Обим копненог саобраћаја је повећан за 23%, а воденог је више него упола мањи. У оквиру укупног саобраћајног промета, обим теретног саобраћаја је смањен за око 20%, а путничког повећан за 18% и телекомуникационог и поштанског за 28%.

У структури теретног саобраћаја, највише је порастао цевоводни (63%) и железнички транспорт (2%), док је у свим другим гранама евидентирано смањење.

Укупан **туристички и угоститељски промет** је у 2001. реално повећан. Ноћења туриста су повећана за 2,7% (пад код домаћих за 1,8% и раст код страних за 47,0%). Укупан број долазака туриста био је за 3,1% већи него у истом периоду 2000. године. Искоришћеност туристичких капацитета (мерено на основу броја лежајева) још увек је ниска и релативно је већа у бањским и климатским лечилиштима, као и дечијим и омладинским одмаралиштима, у односу на остале капацитете. Реални обим угоститељског промета повећан је за око 5%.

Запосленост

Запосленост је у 2001. години наставила даљи пад, уз повећање незапослености. Према подацима СЗС, крајем 2001. било је укупно запослено 2.221 хиљада лица или за 0,4% мање него крајем 2000. године. Од тога је у великим и средњим предузећима друштвеног сектора привреде запослено 1.639 хиљада или за 2,3% мање. До раста запослености дошло је у приватном сектору.

Стопа незапослености, мерена као однос броја званично незапослених и збира запослених и незапослених, крајем 2001. године

је износила 27,9%, што, како се оцењује, представља један од најозбиљнијих ограничавајућих фактора убрзања реформи. Стопа стварне незапослености при том је још већа, с обзиром на фиктивну запосленост код низа државних предузећа. Тек након завршетка процеса приватизације државних фирми знаће се стварни ниво незапослености и стопа незапослености. Стопа незапослености сада се процењује на преко једне трећине радно способног становништва. У структури незапослених доминантан је удео младих, претежно образованих и жена, што ће захтевати знатно брже решавање проблема незапослености у непосредној будућности.

Домаћа тражња и јавни сектор

Јавни сектор

Бруто приходи јавног сектора су, након увођења новог пореског система са проширеном фискалном базом, већом фискалном дисциплином и знатно ефикаснијом наплатом пореских обавеза, у 2001. години знатно повећани. То је довело до раста наплате пореза на акцизну робу, као и до елиминисања раније високе пореске евазије.

Порески систем је поједностављен, а извршена је и одређена фискална децентрализација. Елиминисани су неки фискални инструменти (такса за излазак из земље и такса на електрично бројило), а задржан је порез на финансијске трансакције, уз план за његово укидање у 2002. години. Редукован је број субјеката који су ослобађани фискалних обавеза, а у знатној мери је елиминисана и паралелна економија (црно тржиште робе и услуга).

У 2001. години удео укупних јавних расхода у односу на друштвени производ креће се око половине, док се у периоду од 1995-2000. кретао на нивоу од 54% до 56%. Према подацима Народне банке Југославије-Завода за обрачун и плаћања, наплаћени бруто приходи јавног сектора, укључујући и приходе социјалног осигурања, износили су око 320,5 милијарди динара (близу 5,35 милијарди евра). То је номинално за 131%, а реално за 22,3% више него у 2000. години. Приходи буџета и других корисника износили су 206,1 милијарду динара, а социјалног осигурања 114,4 милијарде динара.

Зараде и укупна примања становништва

У 2001. години зараде запослених су порасле номинално и реално. Том расту је допринео и прелазак на нови систем обрачуна зарада (брuto зарада), који је ступио на снагу почетком јуна те године.

Према подацима Народне банке Југославије-Завода за обрачун и плаћања, укупан износ нето зарада запослених у Републици Србији у 2001. износио је 139,7 милијарди динара или за 146,1% више него у 2000. Маса нето зарада је реално порасла за 30,1%.

У државној управи су током године уведени платни разреди, а пореска основица је проширена и на регрес за годишњи одмор, топли оброк и теренски додатак, тако да су сада знатно веће и ажурније уплате у пензионе, здравствене и друге фондове.

Просечна месечна нето зарада је у децембру износила 7.435 динара или око 243 DEM (124 евра), према 4.318 динара (73 евра) у децембру 2000. године. Просечна месечна плата по раднику је у наведеном периоду повећана за 22,7%.

Укупна примања становништва су износила 568,9 милијарди динара или за 28,2% реално више него у 2000. години. То је превасходно резултат оствареног повећања плата и пензија. С друге стране, укупна издавања становништва су износила 325,9 милијарди динара или реално за 12,9% више.

Инвестициона активност је и у 2001. години била слаба. Исплате за инвестиције у Републици Србији су у привреди износиле свега 11,3 милијарде динара или за 41,9% номинално више него у претходној години, тако да њихов реални пад износи 24,9%. Укупне исплате за

инвестиције су износиле свега 0,9% укупног прихода привредних делатности.

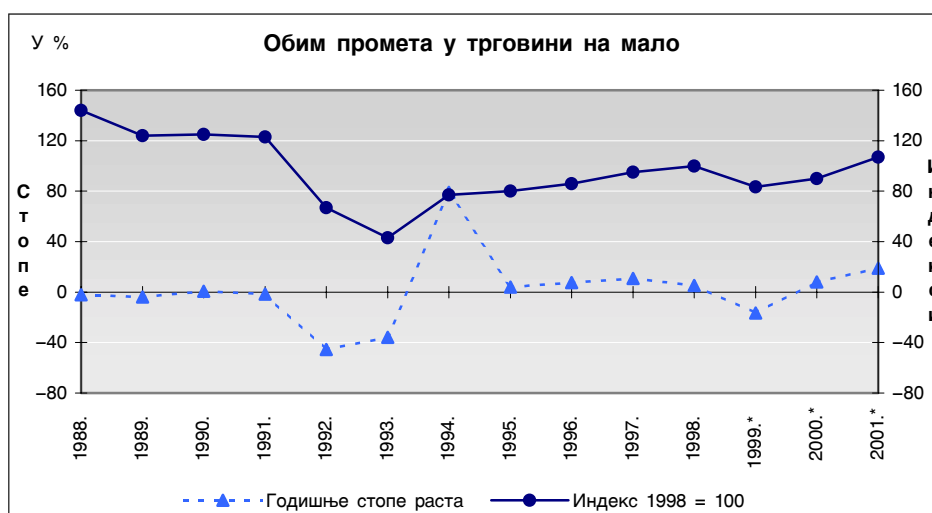
Извршене исплате за инвестиције у ванпривредним делатностима износиле су 5,2 милијарде динара.

Промет у трговини и залихе

Реални обим промета у трговини на мало је у 2001. години осетно повећан, што је резултат раста зарада запослених и укупних примања становништва, повећања понуде увозне потрошне робе, као и повећања домаће понуде пољопривредних производа и производа прехранбене индустрије.

Укупан промет робе у трговини на мало (друштвени сектор) реално је повећан за 19%, док је у трговини на велико опао (за око 5%). Процењује се да је знатно порастао и промет у трговини на мало у приватном сектору, а да је промет на велико имао повољније кретање него у друштвеном сектору.

Залихе робе у трговини на мало друштвеног сектора су у децембру биле номинално повећане за 16%, а у трговини на велико за 25% у односу на исти месец 2000. године, што значи да је дошло до њиховог реалног пада.

АКТИВНОСТИ НАРОДНЕ БАНКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

МОНЕТАРНА ПОЛИТИКА	13
КУРС ДИНАРА И ДЕВИЗНЕ РЕЗЕРВЕ	34
ЕМИСИЈА НОВЧАНИЦА И КОВАНОГ НОВЦА	52
ПЛАТНИ БИЛАНС СР ЈУГОСЛАВИЈЕ	59
ОДНОСИ СА ИНОСТРАНСТВОМ	67
БАНКАРСКИ СЕКТОР И НАДЗОР БАНАКА	79
ПЛАТНИ ПРОМЕТ	93
ЗАКОНОДАВНА ДЕЛАТНОСТ	
НАРОДНЕ БАНКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ	103
ОРГАНИЗАЦИОНЕ И КАДРОВСКЕ ПРОМЕНЕ У	
НАРОДНОЈ БАНЦИ ЈУГОСЛАВИЈЕ	110

МОНЕТАРНА ПОЛИТИКА

Циљеви и задаци монетарне политике	14
Инструменти монетарне политике	15
Обавезна резерва банака код Народне банке Југославије	15
Каматне стопе Народне банке Југославије	16
Минимална ликвидност	17
Нето стање пласмана јавном сектору	18
Остале мере монетарне политике	18
Аукције благајничких записа Народне банке Југославије	19
Пласмани држави	22
Активности у вези са старом девизном штедњом	22
Остварена кретања	24
Активне каматне стопе банака	31
Пасивне каматне стопе банака	32

Циљеви и задаци монетарне политике

Након демократских промена у октобру 2000. године, у СР Југославији је започет процес транзиције у тржишну привреду. Упркос тешком стању у економији и наслеђеним бројним проблемима са којим се земља суочавала, за 2001. годину утврђени су врло амбициозни циљеви и задаци економске политике, чије остварење је требало да поврати поверење тржишних субјеката и јавности у финансијске институције земље и омогући да се започне процес реструктурирања банака и привреде.

Народна банка Југославије је као основне циљеве монетарне политике у 2001. години утврдила успостављање и одржавање стабилности девизног курса домаће валуте и обарање стопе инфлације са 113%, колико је износила у 2000. години, на око 35%, уз ниво базне (*core*) инфлације између 15% и 20%.

Ради остваривања утврђених циљева монетарне политике, Народна банка Југославије се определила да знатније промени основне токове емисије новца. У том смислу је вођена чврста монетарна политика, као кључни фактор макроекономске стабилизације и планираних реформи, која се базирала на:

- креирању примарног новца и новчане масе претежно по основу девизних трансакција, тј. раста девизних резерви Народне банке Југославије,
- обустављању кредитирања банака из примарне емисије, и
- лимитирању задужења државе код Народне банке Југославије на 0,8% вредности друштвеног производа, с тим што се тај проценат за 2002. годину смањио на 0,5% вредности друштвеног производа.

У складу са наведеним опредељењима, а полазећи од основних претпоставки економске политике о смањењу стопе инфлације, расту друштвеног производа за око 5%, расту извоза робе и услуга за 18,4% и расту увоза за 22,9%, као и расту девизних резерви, Народна банка Југославије је утврдила квантитативне задатке

монетарне политике у погледу раста нето девизне активе и нето домаће активе Народне банке Југославије, као и могућности задужења државе код банкарског сектора.

Према томе, квантитативни задаци монетарне политике били су усаглашени са опредељењима у фискалној политици, будући да чврста и ефикасна фискална политика пружа максималну подршку монетарној политици у остварењу њених основних циљева и задатака. Захваљујући вођењу чврсте монетарне и фискалне политике, у земљи је остварен висок степен макроекономске стабилности.

На почетку 2001. године, у оквиру монетарног програма било је предвиђено да се нето девизна актива Народне банке Југославије повећа за најмање 25 милиона долара, а нето домаћа актива Народне банке Југославије за 2.560 милиона динара. С обзиром да су монетарна кретања већ у првом полугођу била повољнија од планираних, квантитативни задаци монетарне политике су касније кориговани. Последњом ревизијом монетарног програма било је предвиђено да се нето девизна актива Народне банке Југославије повећа за најмање 206 милиона долара. За нето домаћу активу Народне банке Југославије предвиђено је да децембарски просек не пређе лимит од 41.351 милион динара, односно да се тај просек у односу на крај 2000. године повећа за највише 2.000 милиона динара. Нето задужење државе код банкарског сектора могло се повећати за највише 5.319 милиона динара.

Инструменти монетарне политике

Народна банка Југославије је, као и у претходној години, у 2001. користила класичне инструменте монетарне политике, међу којима су обавезна резерва и операције на примарном тржишту хартија од вредности заузеле водеће место. У намери да се класични инструменти монетарне политике доведу у склад са улогом коју имају у савременим тржишним привредама, према договору са Међународним монетарним фондом, Народна банка Југославије је током последњег тромесечја 2001. обавила значајне припреме у правцу трансформације постојећег инструментаријума, посебно обавезне резерве.

Обавезна резерва банака код Народне банке Југославије

Народна банка Југославије је у 2001. години користила обавезну резерву у складу са потребама ефикасног регулисања кредитног

потенцијала. Имајући у виду да је ликвидност банкарског система у тој години била на високом нивоу¹⁾, Народна банка Југославије је задржала релативно високу стопу обавезне резерве, 24,5% (из јуна 2000), и током године није је мењала. Стопа се примењивала на динарске изворе средстава који су чинили основицу за обрачун обавезне резерве. Средства обавезне резерве банке су издвајале на рачун 201 и могле су да их користе за одржавање своје дневне ликвидности.

Банке су, поред редовне, издвајале и посебну обавезну резерву на рачун 204, по стопи од 6% на стање основице за обрачун обавезне резерве од 18. септембра 1999. године. Средства издвојена на том рачуну банке су могле да пласирају у куповину хартија од вредности Електропривреде Србије. Издвајање посебне обавезне резерве укинута је крајем трећег тромесечја 2001, када су средства са рачуна 204 пренета на пословне рачуне банака.

Током последњег тромесечја интензивирани су активности на трансформацији инструмента обавезне резерве. Трансформација подразумева проширење основице за обрачун обавезне резерве (укључивање девизних депозита у основицу), смањење висине стопе издвајања обавезне резерве, као и издвајање средстава обавезне резерве на нивоу месечног просека. Прелазак на просечно издвајање обавезне резерве банкама омогућава већу флексибилност у управљању ликвидношћу.

Каматне стопе Народне банке Југославије

У 2001. години, опредељење Народне банке Југославије је било да се каматне стопе формирају на тржишним основама и да се у већој мери користе као инструмент остваривања монетарне политике. Будући да је Народна банка Југославије водила активну политику каматних стопа, ниво есконтне стопе је у великој мери зависио од кретања инфлације, као и од кретања општег нивоа каматних стопа. Током године есконтна стопа кретала се у распону од 1,0% до 2,0% месечно. У прва два месеца, есконтна стопа задржана је на нивоу из децембра претходне године и износила је 2%. Услед смиривања инфлације, Народна банка Југославије је, почев од марта, кориговала ниво есконтне стопе за један процентни поен, тако да је есконтна стопа до 16. јуна износила 1% месечно. С обзиром да је у јуну дошло до нешто већег раста цена, есконтна

¹⁾ Стопа ликвидности изражена као однос просечног дневног стања средстава на жиро-рачунима банака (укључујући и средства у благајнама банака) и просечног дневног стања депозитног новца и осталих краткорочних динарских средстава у оквиру "квази- новца", повећала се са 5,8%, колико је износила у 2000, на 11,3% у 2001.

стопа је од средине јуна повећана за 0,9 процентних поена и утврђена у висини од 1,9% месечно. Пошто је кретање стопе инфлације у наредним месецима имало углавном силазну тенденцију, у другом полугодишту Народна банка Југославије је у два маха смањивала ниво есконтне стопе за по 0,3 процентна поена. Крајем августа, есконтна стопа је смањена са 1,9% на 1,6%, а крајем септембра са 1,6% на 1,3% месечно. До краја године висина есконтне стопе није се мењала и износила је 1,3% месечно.

У складу са променама есконтне стопе мењале су се и активне и пасивне каматне стопе Народне банке Југославије.

Када је реч о пасивним каматним стопама, Народна банка Југославије је крајем јануара 2001. године смањила каматну стопу на додатно обавезно уписане благајничке записе Народне банке Југославије (са 3% месечно на стопу у висини есконтне стопе), а крајем фебруара и каматну стопу на издвојену обавезну резерву (са стопе у висини 50% есконтне стопе на 0,5% месечно). Такође, крајем фебруара, с циљем повећања финансијске дисциплине и унапређења политике ликвидности банака, Народна банка Југославије повећала је каматне стопе на мање обрачунату, неиздвојену и коришћену обавезну резерву (са стопе у висини есконтне стопе на 4% месечно).

Минимална ликвидност

Крајем јуна 2001. године донета је Одлука о условима за обезбеђење ликвидности исплате динарских штедних улога, која је имала за циљ да обезбеди промптну исплату динарских штедних улога и, истовремено, да врати поверење становништва у банке. Према овој одлуци, банке су биле дужне да, у току обрачунског периода, држе просечно дневно одређени износ у динарским ликвидним средствима³⁾, утврђен према просечном дневном стању штедних улога у претходном календарском месецу. Ради редовне исплате штедних улога, банке су могле наплатити благајничке записе Народне банке Југославије и пре рока доспећа – по каматној стопи која је за 10% виша од стопе по којој су оне те записе купиле. На разлику између прописаног и оствареног износа минималне ликвидности банке су плаћале камату по стопи од 4% месечно. Обавезу одржавања минималне ликвидности банке су скоро

³⁾ Под динарским ликвидним средствима сматрали су се средства на жиро-рачуну банке, динарска готовина у благајни банке и пласмани у благајничке записе Народне банке Југославије које је банка купила на новчаном тржишту.

у потпуности испуњавале, осим неколико њих које су константно имале проблема са одржавањем ликвидности.

Нето стање пласмана јавном сектору

У децембру 2000. године донета је Одлука о обавези усклађивања нето стања пласмана банака датих одређеним корисницима. Према тој одлуци, банке су и у 2001. години имале обавезу да обезбеде да нето стање пласмана датих одређеним корисницима (СР Југославији, републикама чланицама и локалној самоуправи) не буде веће од нето стања тих пласмана на дан 30. септембра 2000. Ову обавезу већина банака је током целе године у потпуности извршавала, тако да је крајем децембра 2001, у односу на крај септембра 2000. године, остварено смањење нето стања пласмана банака јавном сектору у износу од 6.407 милиона динара, што је резултат пораста депозита јавног сектора за 5.229 милиона, смањења пласмана банака јавном сектору за 1.122 милиона и смањења нето пласмана банака у име и за рачун јавног сектора за 56 милиона динара.

Остале мере монетарне политике

Опредељење Народне банке Југославије да се у економском систему земље обезбеди финансијска дисциплина резултирало је, у склопу осталих мера монетарне политике, доношењем одговарајућих одлука и других прописа чијом је применом обезбеђено уредно сервисирање текућих обавеза различитих дужника према Народној банци Југославије.

Уважавајући објективне услове пословања, Народна банка Југославије је током 2001. године регулисала део затечених потраживања од јавних предузећа и банака по основу пласмана и камата, уз обавезу дужника да текуће камате уредно измирују у прописаним месечним роковима.

У том смислу, Народна банка Југославије је одложила наплату доспелих обавеза Електропривреде Србије у укупном износу од 1.899 милиона динара и банака по основу извозних кредита у укупном износу од 251 милион динара, уз обавезу да месечно плаћају камату обрачунату по есконтној стопи.

У 2001. години на снази су биле две одлуке Народне банке Југославије о обавезном упису благајничких записа Народне банке Југославије, донете у јулу 1999. и августу 2000. Упис благајничких записа у складу са Одлуком из 1999. године износио је 335 милиона динара. Народна банка Југославије је почетком октобра 2001. банкама исплатила благајничке записе у износу од 315 милиона динара, а до краја године преосталих 20 милиона динара. Стање благајничких записа уписаних према Одлуци о додатном обавезном упису благајничких записа из августа 2000. године износило је 157 милиона динара. Тако уписане благајничке записе Народна банка Југославије исплатила је банкама крајем септембра 2001. На тај начин је напуштен један нефлексибилан метод регулисања кредитног потенцијала банака, тако да је банкама омогућена већа слобода у погледу управљања сопственом ликвидношћу.

Аукције благајничких записа Народне банке Југославије

С обзиром да је током 2001. године у банкарском систему Југославије био константно изражен вишак ликвидних средстава, доминантан облик интервенција Народне банке Југославије на новчаном тржишту биле су аукцијске продаје благајничких записа.

У 2001. години, преко Београдске берзе, банкама је продато благајничких записа Народне банке Југославије у вредности од 24.670 милиона динара.

Продаја тих благајничких записа имала је тенденцију сталног раста. Тако је Народна банка Југославије у јануару продала благајничких записа у вредности од 416 милиона динара; у јуну је забележено повећање продаје за преко пет пута – 2.277 милиона динара, да би у децембру било продато 3.304 милиона динара.

Основни разлог таквог кретања јесте то што је у првој половини године Народна банка Југославије емитовала новац искључиво по основу девизних трансакција (креирано око 9 милијарди динара), при чему се знатан део новокреираних динара прелио у готов новац у оптицају, док је мањи део задржан на жиро-рачунима банака. У другој половини године, Народна банка Југославије је, поред креирања новца путем девизних трансакција (8,3 милијарди динара), примарни новац креирала и куповином државних хартија од вредности (8,2 милијарде динара). Због тога су вишкови ликвидних средстава у другој половини године (нарочито у периоду септембар-децембар) били знатно већи него у првој половини, па су банке могле остварити повећану куповину благајничких записа. Просечно месечно стање на жиро-рачунима банака и Поштанске штедионице у јануару 2001. износило је 3,5 милијарди динара, а у децембру 5,8 милијарди, што представља повећање ликвидности за преко 60%. Међутим, банке су крајем децембра, због повећаних потреба за ликвидним средствима, пре свега за готовим новцем, знатно смањиле холдинге благајничких записа. У том смислу, Народна банка Југославије је током децембра искупила од банака благајничке записе у вредности од 4.905,6 милиона динара (4.819,1 милиона о року доспећа, пре рока доспећа 84,2 милиона и обавезно уписаних благајничких записа 2,3 милиона).

Операцијама на примарном тржишту хартија од вредности, то јест продајом благајничких записа, Народна банка Југославије је настојала да стерилише вишкове ликвидних средстава банака како би понуду новца довела у склад са његовом тражњом. Будући да је претерани раст новчане масе могао да изазове негативне ефекте на кретање цена и девизног курса динара, Народна банка Југославије је путем тог инструмента повлачила вишак средстава из банкарског система. На тај начин је истовремено сужен и простор за кредитну мултипликацију банака.

Дисконтна стопа (каматна стопа по којој се емитују благајнички записи) увек је била за неколико процентних поена нижа од каматне стопе на друге краткорочне хартије које су се продавале на финансијској берзи. Пондерисане каматне стопе, као и каматне стопе по којима се емитују благајнички записи, имале су тенденцију пада. У јануару 2001. стопе су износиле (респективно посматрано) 5,76% и 2,97%; у јуну 4,91 и 2,78%; а у децембру 3,81% и 1,58% на месечном нивоу. Разлози за овакав однос каматних стопа су неризичност благајничких записа Народне банке Југославије, ослобађање од провизије ЗОП-а, као и политика каматних стопа Народне банке Југославије, која је имала за циљ снижавање каматних стопа на новчаном тржишту.

Благајнички записи Народне банке Југославије продавали су се са рочношћу од 10, 15 и 30 дана. Највише су се продавали благајнички записи са рочношћу од 15 дана, а затим са рочношћу од 30 дана, док је најмање била заступљена продаја благајничких записа са роком доспећа од 10 дана. Банке нису биле заинтересоване да купују благајничке записе са дужим роковима

доспећа, због тога што нису биле у могућности да дугорочније планирају своју ликвидност.

Највећи обим куповине благајничких записа (преко 80%) остварен је од стране пет банака, које су углавном стално имале вишкове новчаних средстава и код којих је и био концентрисан највећи део ликвидности банкарског сектора.

Благајнички записи Народне банке Југославије имали су знатно учешће (49%) у укупно реализованом промету свих хартија од вредности на Београдској берзи. Још увек нема секундарне трговине тим записима, што углавном важи и за промет других хартија од вредности. То показује да на домаћем тржишту хартије од вредности имају само улогу кредитног инструмента и да још увек нису створени повољни услови у којима би се остварила њихова шира, права функција, што је и предуслов за развој финансијског тржишта.

Пласмани држави

Током 2001. године, у складу са оствареним монетарним кретањима, а у договору са Међународним монетарним фондом, Народна банка Југославије је на основу хартија од вредности за потребе буџета Републике Србије одобрила пласман у износу од 8.200 милиона динара. Одобравањем тих средстава, потраживања Народне банке Југославије по купљеним хартијама од вредности Републике Србије на дан 31. децембра 2001. године износила су 8.979 милиона динара (укључено стање обвезница Републике Србије пренетих из 2000. године у износу од 779 милиона динара).

Активности у вези са старом девизном штедњом

Према одредбама Закона о измирењу обавеза по основу девизне штедње грађана у току 2001. године, грађанима је требало у 2001. години исплатити 326,6 милиона DEM. Предвиђено је да се са измиревањем обавеза по том основу почне од 17. априла, а грађанима је по једном штедном улогу требало исплатити, у четири рате, 440 DEM. Уважавајући реалност, штедишама старијим од 70 година пружена је могућност да, почев од 5. јуна, могу подићи цео износ од 440 DEM.

У току 2001. године девизним штедишама исплаћено је 229 милиона DEM. Од тог износа - на редовне исплате до 440 DEM за 2001. годину односило се 197 милиона, на заостале исплате до 150 DEM за 2000. годину 13 милиона и на превремене исплате за

покриће специфичних трошкова 19 милиона DEM. У складу са Законом за измиривање обавеза према девизним штедишама у току 2001. године, исплате су вршене у девизама, а на захтев девизних штедиша у динарима. Носиоци обавеза за исплату старе девизне штедње (Република Србија, Савезна Република Југославија, Народна банка Југославије и овлашћене банке) обезбедили су средства за те сврхе из реалних извора.

Обавезе државе по основу старе девизне штедње на крају 2001. године износиле су 213,5 милијарди динара, што представља пораст од 2.1 милијарду динара у односу на крај претходне године. До пораста девизне штедње дошло је због приписаних камата на девизне штедне улоге и курсних разлика, које су збирно веће од исплата извршених девизним штедишама.

На основу Одлуке о емисији обвезница Савезне Републике Југославије за измирење обавеза по основу девизне штедње грађана, коју је донела Савезна влада, емитоване су обвезнице Серије А (рокови доспећа 2002, 2003. и 2004) у износу од 1,1 милијарду DEM и обвезнице Серије Б у износу од 5,9 милијарди DEM. Девизним штедишама омогућено је да по основу девизне штедње преузму обвезнице до износа од 9.310 DEM по једном штедном улогу, односно до 2.310 DEM обвезница Серије А и до 7.000 DEM обвезница Серије Б.

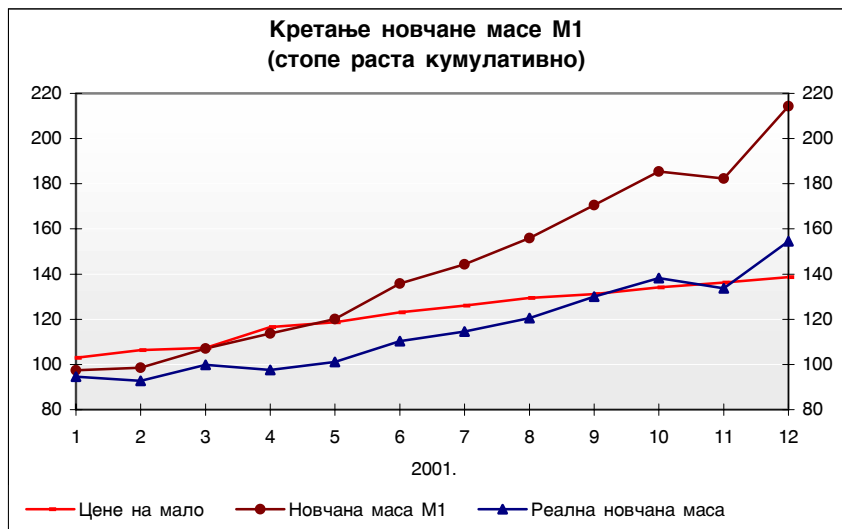
Да би повећала сигурност у трговању са хартијама од вредности, Народна банка Југославије је донела Одлуку о организовању и обављању послова централног регистра, депоа и клиринга хартија од вредности. Формирањем централног регистра олакшан је промет обвезница на основу старе девизне штедње.

Од 19. новембра 2001. године почела је на Београдској берзи организована трговина обвезницама СР Југославије за измирење обавеза по основу девизне штедње грађана. До краја године продато је обвезница у вредности од 5,9 милиона DEM. Највећи промет, 37% укупног промета обвезницама, остварен је у трговању обвезницама које за исплату доспевају од 2005. до 2011. године (у 14 једнаких полугодишњих рата сваког 1. јула и 28. децембра). Цена тих обвезница кретала се око 39% номиналне вредности. Обвезнице које доспевају 31. маја 2004. године чиниле су 22,2% укупног промета и продаване су најчешће по стопи од 65% номиналне вредности; обвезнице које доспевају 31. маја 2002. године у укупном промету обвезницама старе девизне штедње чиниле су 21,2% и њихова цена кретала се око 94,5% номиналне вредности. Најмање је продато обвезница које за исплату доспевају 31. маја 2003. године. У укупном обиму трговања обвезницама оне су чиниле 19,6%, а њихова цена кретала се у распону од 76% до 80%.

Остварена кретања

Остварени резултати показују да су сви циљеви и задаци монетарне политике утврђени за 2001. годину успешно остварени. Као најважније, остварен је висок степен **стабилности курса динара**. При конципирању политике девизног курса за 2001. годину, Народна банка Југославије није пошла од неопходности очувања стабилне динарске вредности немачке марке по сваку цену, већ од схватања да базични параметар за формирање оптималног нивоа девизног курса треба да буде однос понуде и тражње између националне валуте и иностраних средстава плаћања. Повећање тражње новца, пораст девизног прилива и опадање вредности немачке марке у односу на долар омогућили су Народној банци Југославије да обезбеди стабилност курса динар/марка, не нарушавајући при том принцип тржишног формирања међународне вредности националне валуте. Један од основних аргумената да се курс динара у 2001. години формирао у складу са економским законитостима јесте одсуство нерегуларних курсева и праксе вишеструких званичних курсева.

Инфлација је у 2001. години сведена на око 39% на годишњем нивоу. Таквом расту инфлације највише су допринели либерализација цена и отклањање наслеђених диспаритета. Базна инфлација је износила око 16%.

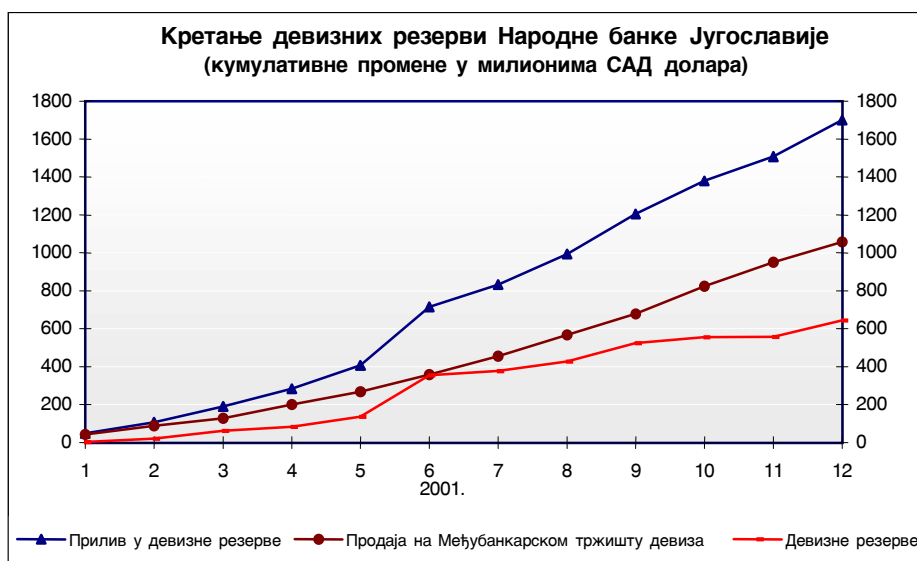

Друштвени производ је, према претходним подацима СЗС, у 2001. години повећан за 6,2%, што је првенствено резултат раста активности у пољопривреди, трговини на мало, саобраћају и другим неиндустријским делатностима, док је индустрија стагнирала.

Успешном остваривању циљева монетарне политике допринели су како ефикасна реализација задатака монетарне политике, тако и добри резултати у фискалном сектору, будући да су буџетски приходи знатније повећани, текући расходи у највећој мери покривени и, с друге стране, формирано одређено вишкови буџетских средстава. Поред тога, извесна средства која су приспела од донација из иностранства олакшала су решавање бројних проблема, пре свега кроз директне интервенције у сфери социјалних програма и одређених облика подршке привреди.

Монетарна политика у 2001. години била је у функцији остваривања утврђених циљева за ту годину, а квантитативни задаци су били повољнији од очекиваних. На почетку године се процењивало да ће брзина оптицаја новца бити стабилна, односно да ће раст новчане масе бити усклађен са кретањем тражње за новцем. Међутим, у условима стабилног курса динара и смањења сиве економије, тј. враћања новчаних трансакција у регуларне банкарске канале, као и већег поверења у економску политику, дошло је до повећања реалне тражње за новцем и њеног бржег раста од понуде новца. У таквим условима забележен је већи номинални раст новчане масе и будући да се он није одразио на убрзање раста цена, новчана маса је реално знатније повећана, односно дошло је до ремонетизације новчане масе и смањења брзине оптицаја новца.

Нето девизна актива Народне банке Југославије је повећана за 308 милиона долара, што је било изнад ревидираног оквира и знатно повољније од планираног на почетку године. Бруто девизне резерве Народне банке Југославије су двоструко повећане. Нето девизна актива је била основни ток креирања примарног новца, тако да је остварен висок степен покривености примарног новца девизним резервама Народне банке Југославије.

Просечно стање **нето домаће активе Народне банке Југославије** у децембру 2001. године износило је 39.804 милиона динара и било је испод утврђеног лимита, односно повећано је у односу на крај 2000. године за свега 457 милиона динара, мада је њено стање на крају године износило 43.902 милиона динара.

Примарни новац је у 2001. години повећан за 23.883 милиона динара или 120% и на крају године је достигао обим од 43.728 милиона динара. При том је повећан како готов новац у оптицају, тако и динарске резерве банака код Народне банке Југославије. Готов новац у оптицају је повећан за 14.340 милиона или 131%, а резерве банака за 9.543 милиона, од чега се на издвојену обавезну резерву односи 4.372 милиона, а на слободне резерве банака 4.059 милиона (средства на жиро-рачунима и у благајнама банака). Банке су део обавезне резерве (1.112 милиона динара) користиле за одржавање дневне ликвидности, с тим што су обавезну резерву користиле несолвентне банке које су почетком 2002. године ликвидирале.

**Биланс Народне банке Југославије
(у милионима динара)**

	Стање 31. дец. 2001.	Промене у 2001.
Нето девизна актива НБЈ	-174	19.295
Девизне резерве (диспонибилне)	65.610	32.991
Девизна пасива	-65.784	-13.696
Нето домаћа актива НБЈ	43.902	4.588
Домаћи кредити НБЈ	158.804	5.193
Нето кредити држави	9.405	3.925
Кредити	19.795	8.371
Динарски	10.681	7.610
Девизни	9.114	761
Депозити (-)	-10.390	-4.446
Динарски	- 3.113	-1.651
Девизни	- 7.277	-2.795
Нето потраживања од банака	147.339	2.407
Кредити	148.116	2.513
Коришћена обавезна резерва	2.286	1.112
Остали динарски кредити	1.820	-1.544
Девизни кредити	141.065	2.945
Депозити (-), од чега	-777	-106
добров. упис благ. записа НБЈ	- 715	-629
Нето потраживања од осталих сектора	2.060	-1.139
Кредити	3.669	9
Динарски кредити	3.453	-4
Девизни кредити	216	13
Депозити (-)	- 1.609	-1.148
Остала актива, нето	-114.902	-605
Примарни новац	43.728	23.883
Готов новац у оптицају	25.273	14.340
Резерве банака	18.455	9.543
Издвојена обавезна резерва	8.022	4.372
Коришћена обавезна резерва	2.286	1.112
Слободна средства	8.147	4.059
Шире дефинисан примарни новац*	49.227	26.726

* Укључени депозити по виђењу државе и осталих сектора код НБЈ и хартије од вредности НБЈ које су купиле банке.

На крају године, **нето девизна актива банака**¹ износила је 88.319 милиона динара и била је за 42.217 милиона већа него у децембру 2000. године. Повећање нето девизне aktive монетарног система настало је највећим делом по основу раста девизних резерви Народне банке Југославије, мада је и раст девизних резерви пословних банака, за 274 милиона долара, допринео том повећању.

¹ Нето девизна актива банака обухвата диспонибилне девизне резерве НБЈ и банака, без девиза добијених од поделе злата и девизних резерви СФРЈ, у активи, умањене за обавезе НБЈ према ММФ-у по основу узетих кредита, у пасиви.

Нето домаћа актива банака је на крају 2001. достигла износ од 32.600 милиона динара и била је за 16.180 милиона већа у односу на децембар претходне године. Такав пораст далеко је нижи од пораста који је био пројектован у складу са предвиђеним растом монетарних агрегата. У оквиру нето домаће активе банака највећи раст су имали динарски кредити привреди, становништву и другим комитентима, док су нето кредити држави били нижи за 957 милиона динара, а у односу на опредељени лимит нижи за 6.577 милиона динара. Остала нето актива је смањена, али највећим делом услед промене девизног курса динара.

Нето домаћа актива банака (стање на крају периода у милионима динара)				
	2000.		2001.	
	Дец.	Јун	Септ.	Дец.
Нето девизна актива	46.102	56.584	66.691	88.319
Нето домаћа актива	19.420	21.996	24.240	32.600
Кредити	218.644	236.526	229.997	246.081
Нето кредити држави	5.918	2.229	3.597	4.961
Кредити другим секторима	212.726	234.297	226.400	241.120
у томе:				
динарски кредити привреди	31.189	37.593	39.405	46.557
Остала актива, нето	199.224	-214.530	-205.757	-213.481
Укупни депозити (МЗ)	65.522	78.580	54.485	67.213
Динарски депозити	32.587	43.543	54.485	67.213
Девизни депозити*	32.935	35.037	36.446	53.706

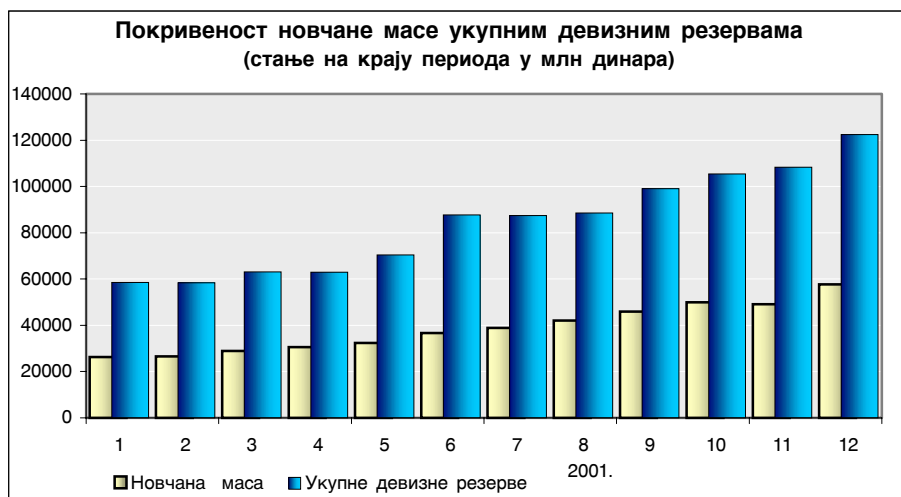
*Без старе девизне штедње.

Динарски кредити банака осталим секторима (без државе), повећани су за 19.869 милиона динара. Међутим, укупан раст кредита није се одразио на повећање новчане масе, будући да је знатан део раста настао и по основу приписа обрачунате камате.

Проблем ненаплативих потраживања и њиховог отписа, а то се највећим делом односи на привреду, био је присутан током целе године. Тако је пораст исправки вредности по доспелим кредитима, каматама и накнадама повећан за 8.723 милиона динара. Треба имати у виду да ти подаци укључују и податке за четири велике банке (Беобанка, Београдска банка, Инвестбанка и Југобанка) којима је на почетку 2002. године одузета дозвола за рад, а које у билансима имају највећи део лоших кредита и дубиоза.

Новчана маса М1 је током 2001. године повећана за 30.798 милиона или 114,3% и крајем године је достигла износ од 57.752 милиона динара. Како је инфлација у 2001. повећана за 38,7%, номинални раст М1 је у највећој мери био покривен повећаном тражњом за новцем, тако да је новчана маса М1 реално повећана за 54,5%, док је у претходне три године имала реално смањење од

преко 28%. Степен покривености новчане масе укупним девизним резервама био је релативно висок и на крају године је износио 211,9%, а крајем 2000. године 208,6%.

Монетарни агрегат М3 (без старе девизне штедње) крајем 2001. године износио је 120.919 милиона динара и повећан је за 55.397 милиона или 84,5% у односу на децембар 2000. Посматрано по секторима, у оквиру М3 највећи пораст новчаних средстава имао је сектор становништва. Новчана средства тог сектора повећана су за 35.017 милиона динара или 198,1% у односу на децембар 2000, што је пре свега резултат повећања нове девизне штедње.

Степен покривености М3 укупним девизним резервама био је релативно висок и на крају године је износио 101,2%, а у децембру 2000. године 85,8%.

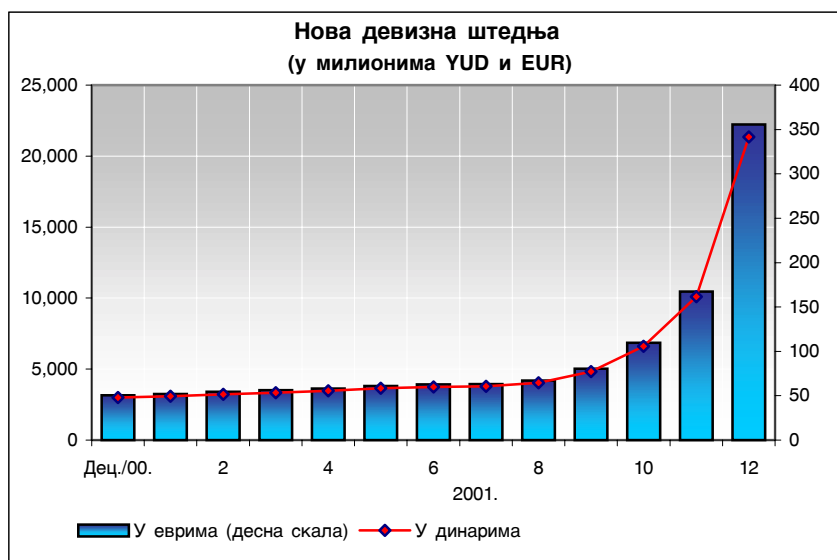

Укупни динарски штедни улози на крају децембра 2001. године износили су 1,7 милијарди динара или 28 милиона евра и у односу на стање крајем претходне године повећани су за 887 милиона динара или 15 милиона евра, односно више него два пута.

Девизна штедња на рачунима код банака положена после 30. јуна 2001. године знатније је повећана. Крајем децембра укупна нова девизна штедња достигла је ниво од 356 милиона евра или 21,3 милијарде динара и у односу на крај 2000. године повећана је више него седам пута. У оквиру тога, евидентирано је и полагање девизних депозита страних физичких лица на рачуне код банака. Крајем децембра депозити страних лица, изражени у динарима, износили су 721 милион, а крајем јула свега 0,2 милиона.

На раст штедње утицао је и нов систем гаранција Народне банке Југославије, који је почео да се примењује од јула. Када је реч о девизној штедњи, Народна банка Југославије је, да би ту штедњу стимулисала, увела као привремену меру обавезу банака да 50% износа девизних улога преусмеравају на посебне рачуне Народне банке Југославије.

Према томе, стабилан курс динара, уредна исплата дугова по основу старе девизне штедње, као и предузете реформе и реструктурирање банака утицали су на повратак поверења у банкарски систем земље и раст девизне и динарске штедње.

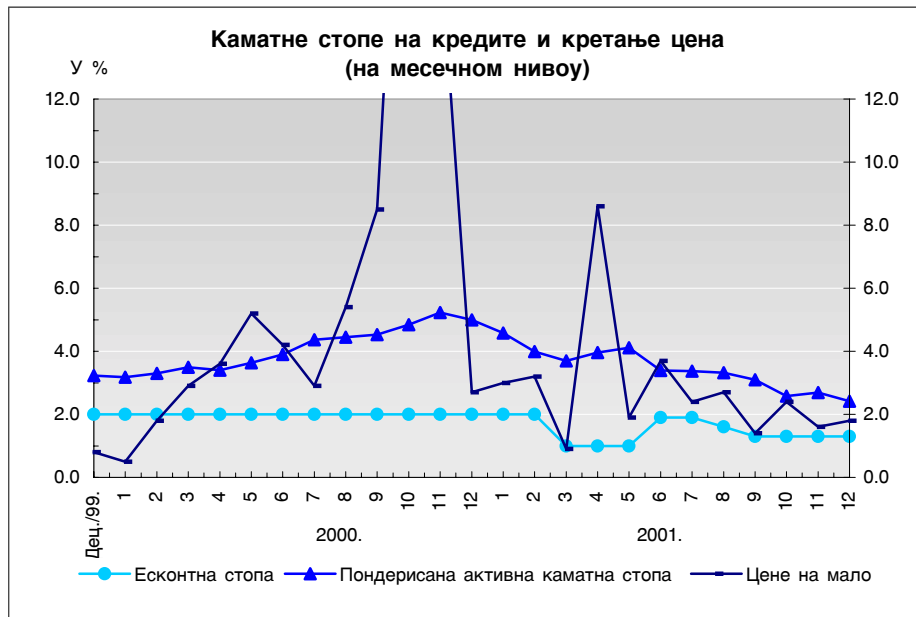
Активне каматне стопе банака

Просечна пондерисана месечна каматна стопа на кредите банака имала је тенденцију сталног пада од новембра 2000. године, када је износила 5,23%, до марта 2001. године, када је износила 3,70%. Од марта пондерисана каматна стопа на кредите банака бележила је раст и у мају је достигла износ од 4,11%, затим се до краја године, у складу са смањењем стопе инфлације, перманентно смањивала и у децембру је износила 2,42% месечно, што одговара годишњем нивоу од 32,52%. У оквиру тога, просечна пондерисана каматна стопа на краткорочне кредите је у току 2001. године опала за 2,5 процентних поена, а на дугорочне кредите за 1,3 процентна поена.

Током готово целе године (изузимајући април и јун) каматне стопе банака на пласмане биле су реално позитивне. У децембру је пондерисана активна каматна стопа била за 0,62 процентна поена виша од стопе раста цена на мало.

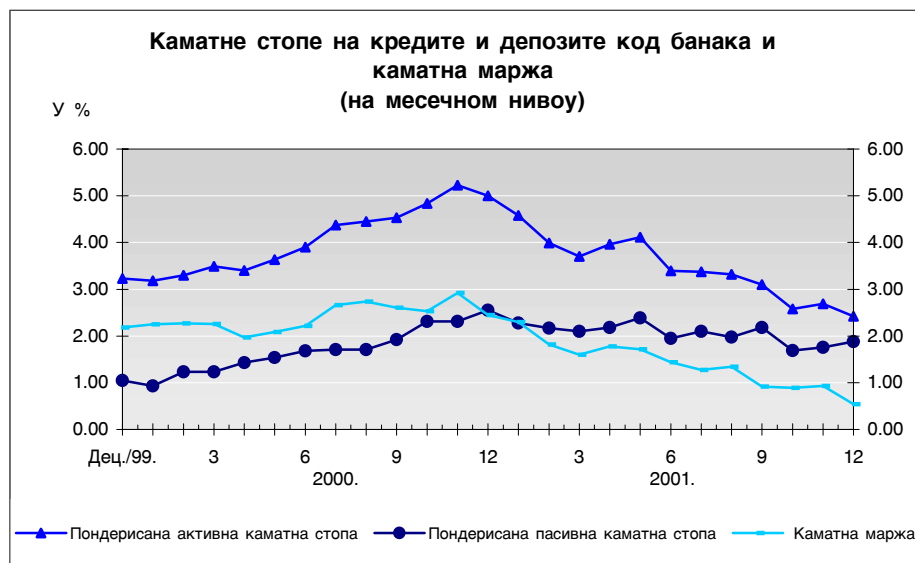
Кретање краткорочних и дугорочних каматних стопа показује инверзију криве приноса. Краткорочне каматне стопе су више од дугорочних, међутим, обим одобрених дугорочних кредита у односу на обим краткорочних је знатно мањи. На пример, у децембру је пуштено у течај укупно 20 милијарди динара краткорочних и само 1,6 милијарди динара дугорочних кредита. Усклађивањем рочне структуре активе са рочном структуром пасиве и одобравањем кредита са кратким роковима доспећа банке се обезбеђују од ризика ненаплативости и неликвидности.

Активне каматне стопе													
(У проценти)													
На месечном нивоу	2000.				2001.								
	Дец.	Јан.	Феб.	Март	Апр.	Мај	Јун	Јул	Авг.	Септ.	Окт.	Нов.	Дец.
Активна - номинално -	5,00	4,58	3,99	3,70	3,96	4,11	3,39	3,37	3,32	3,10	2,58	2,69	2,42
Активна - реално -	2,30	1,58	0,79	2,80	-4,64	2,21	-0,31	0,97	0,62	1,70	0,18	1,09	0,62
На краткорочне кредите	5,04	4,62	4,04	3,74	4,06	4,19	3,47	3,58	3,42	3,15	2,65	2,74	2,55
На дугорочне кредите	2,10	1,64	1,12	1,30	0,41	0,87	0,95	0,82	0,72	1,21	1,23	0,98	0,76
Есконтна стопа НБЈ	2,00	2,00	2,00	1,00	1,00	1,00	1,90	1,90	1,60	1,30	1,30	1,30	1,30

Пасивне каматне стопе банака

Пондерисана пасивна каматна стопа банака у децембру 2001. године била је мања за 0,67 процентних поена у односу на децембар претходне године. У периоду јануар-децембар она се кретала у распону од, највише, 2,39%, колико је износила у мају, до, најмање, 1,69% у октобру. Пондерисана пасивна каматна стопа банака је у већем делу године била реално негативна.

Када се искључе камате на депозите по виђењу, као и на жиро и текуће рачуне (на које банке не плаћају камату или је она веома ниска), и без камата које су банке плаћале на депозите орочене преко три године (које су такође биле релативно ниске), добија се реалнија слика пасивних каматних стопа на депозите становништва. У периоду јануар—децембар, изузимајући април и јун, просечна пондерисана каматна стопа на депозите становништва била је реално позитивна; у децембру је износила 2,84% месечно (1,04 процентна поена изнад стопе раста цена на мало).

Пасивне каматне стопе													
На месечном нивоу	2000.					2001.							
	Дец.	Јан.	Феб.	Март	Апр.	Мај	Јун	Јул	Авг.	Септ.	Окт.	Нов.	Дец.
Пасивна - номинално -	2,55	2,28	2,17	2,10	2,18	2,39	1,95	2,10	1,98	2,18	1,69	1,76	1,88
Пасивна - реално -	-0,15	-0,72	-1,03	1,20	-6,42	0,49	-1,75	-0,30	-0,72	0,78	-0,71	0,16	0,08
Становништво	3,78	3,81	3,62	3,70	3,60	3,77	3,66	3,67	3,58	3,54	3,03	2,82	2,84
Правна лица	2,45	2,14	2,03	1,93	2,01	2,23	1,72	1,89	1,78	1,99	1,52	1,59	1,66
Цене на мало	2,70	3,00	3,20	0,90	8,60	1,90	3,70	2,40	2,70	1,40	2,40	1,60	1,80

Просечна пондерисана каматна стопа на депозите правних лица била је нижа од каматне стопе на депозите становништва. Та каматна стопа била је реално позитивна само у марту, мају и септембру, а у децембру је износила 1,66% месечно.

Маржа између активне и пасивне каматне стопе имала је од краја године континуиран пад — са 2,45 процентних поена у децембру на 0,54 процентна поена у децембру 2001. године.

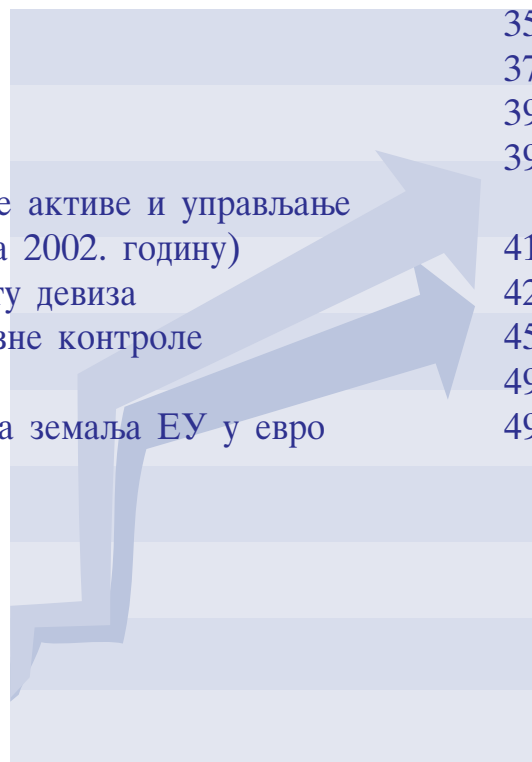
Смањење марже између активне и пасивне каматне стопе указује на прве позитивне резултате реструктурирања банака (већа ефикасност и мањи трошкови пословања) и на повећање конкуренције у банкарском систему, чему је, свакако, допринело и присуство страних банака у земљи.

Каматна маржа													
На месечном нивоу	2000.					2001.							
	Дец.	Јан.	Феб.	Март	Апр.	Мај	Јун	Јул	Авг.	Септ.	Окт.	Нов.	Дец.
Активна	5,00	4,58	3,99	3,70	3,96	4,11	3,39	3,37	3,32	3,10	2,58	2,69	2,42
Пасивна	2,55	2,28	2,17	2,10	2,18	2,39	1,95	2,10	1,98	2,18	1,69	1,76	1,88
Маржа (У процентним поенима)	2,45	2,30	1,82	1,60	1,78	1,72	1,44	1,27	1,34	0,92	0,89	0,93	0,54

Кредитна активност домаћих банака је знатно већа од кредитне активности страних, али су при том и њихове каматне стопе на кредите више. Мада су стране банке још увек у фази испитивања тржишта и процене кредитног ризика, уочава се тенденција повећања обима кредита које су оне одобриле.

КУРС ДИНАРА И ДЕВИЗНЕ РЕЗЕРВЕ

Политика курса динара	35
Динамика курса динара	37
Управљање девизним резервама	39
Извори раста девизних резерви	39
Структура и профитабилност девизне aktive и управљање ризицима (стање у 2001. и намере за 2002. годину)	41
Пословање на Међубанкарском тржишту девиза	42
Промене девизног режима и мере девизне контроле	45
Девизна документарна контрола	49
Активности у области замене новчаница земаља ЕУ у евро	49

Политика курса динара

У 2001. години вођена је политика руковођено флексибилног курса динара. То значи да је вредност динара на Међубанкарском тржишту девиза у основи формирана на бази понуде и тражње, с тим што је Народна банка Југославије интервенисала првенствено продајом девиза.

Ради стабилизације девизног тржишта и повећања девизних резерви, Народна банка Југославије је још крајем 2000. године укинула обавезу издвајања и продаје Народној банци Југославије 10% текућег девизног прилива по основу извоза робе и услуга и 5% вредности пријављеног увоза. Поред тога, легализована је куповина и продаја девиза за потребе привредних субјеката и грађана и проширена мрежа мењачница. Такође је и Народна банка Југославије привремено отвараала мењачнице у оквиру ЗОП-а, како би се омогућила несметана купопродаја девиза на целој територији земље, будући да се она није могла у потпуности обезбедити преко пословних банака. Укупно је отворено око 1.000 мењачница (321 приватна, 647 у оквиру ЗОП-а и 32 у оквиру пословних банака).

Све то требало је да обезбеди подршку легализацији новчаних токова у оквиру сиве економије и њихово постепено укључивање у легалне канале.

Јачање поверења у националну валуту и одрживост курса динара утицали су на повећану понуду девиза и пораст девизних резерви, што је било од посебног значаја на почетку стабилизационог програма, будући да повећање девизних резерви повратно јача поверење у националну валуту. Као резултат предузетих мера, девизне резерве Народне банке Југославије су порасле са 524 милиона долара крајем 2000. на 1.169 милиона долара на крају 2001, са тенденцијом раста и у 2002. години, тако да је проценат покривености примарног новца и новчане масе девизним резервама одржаван на високом нивоу. Крајем 2001. године покривеност примарног новца девизним резервама Народне банке Југославије

износила је 181%, а покривеност новчане масе укупним девизним резервама 212%.

Имајући то у виду, оцењује се да су створени услови за дугорочнију стабилност, што ће бити од пресудног значаја док се не реализују реформе и у другим секторима и не обезбеди повећање извоза.

Народна банка Југославије је искористила висок прилив девиза на својим рачунима, проистекао највише из мењачких послова, како би, интервенцијама на девизном тржишту, задовољила целокупну девизну тражњу, обезбеђујући на тај начин завидан ниво стабилности курса у тржишним условима. Стабилан курс је, у околностима повећане тражње за динаром на основу кредибилне националне монетарне политике и укупне економске политике, повратно стимулативно деловао на прилив девиза на рачуне Народне банке Југославије, учвршћујући позитивну везу између мање-више непромењеног курса динар/марка и девизних токова.

Народној банци Југославије било је веома стало да промена односа вредности између динара и марке буде, по могућности, што мања. Имао се, наиме, у виду велики значај, у почетној фази транзиције, мање-више непромењене динарске вредности немачке монете на враћање поверења у националну валуту, успоравање брзине општења новца, смањење инфлације и опадање инфлаторних очекивања.

При конципирању политике девизног курса за 2001. годину, Народна банка Југославије није пошла од неопходности очувања стабилне динарске вредности немачке марке по сваку цену, већ од схватања да базични параметар за формирање оптималног нивоа девизног курса треба да буде однос понуде и тражње између националне валуте и иностраних средстава плаћања. Повећање тражње новца, пораст девизног прилива и опадање вредности немачке марке у односу на долар омогућио је Народној банци Југославије да обезбеди стабилност курса динар/марка, не нарушавајући при том принцип тржишног формирања међународне вредности националне валуте. Један од основних аргумената да се курс динара у 2001. години формирао у складу са економским законитостима јесте одсуство нерегуларних курсева и праксе вишеструких званичних курсева.

Динамика курса динара

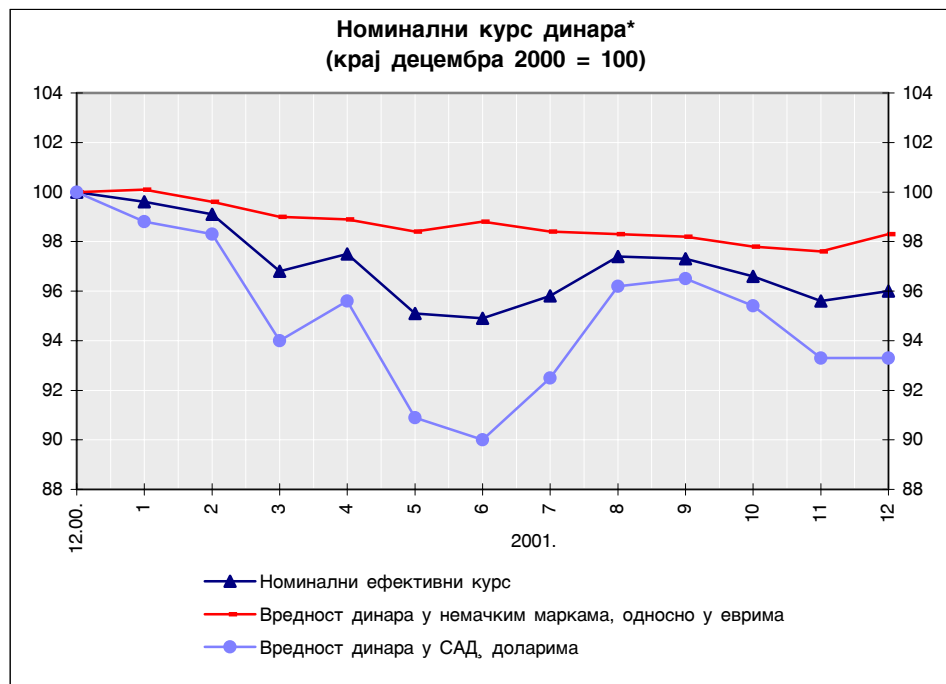
Упркос бојазни противника флексибилног режима курса динара да би прописима дозвољено слободно формирање спољне вредности домаће валуте могло да проузрокује њене велике осцилације - то се у 2001. години није догодило. Промене међусобних односа вредности немачке марке и динара, односно евра и динара, биле су током те године мале. На дан 29. децембра 2001. вредност марке је, по средњем курсу, била 30,5269 динара, што је за свега 1,76% више него крајем 2000, када је одговарајућа вредност била 30,0000 динара. У истом проценту повећана је и вредност евра, заједничке валуте 12 земаља чланица Европске уније – са 58,6750 динара на 59,7055 динара.

Промена вредности динара у односу на друге најважније светске монете била је углавном нешто већа услед промена међусобних односа валута на међународним тржиштима девиза и неопходности поштовања принципа правилно укрштеног курса динара. Вредност америчког долара у националној валути повећана је током године са 63,1659 динара на 67,6702 динара (7,13%), британске фунте са 94,2498 динара на 98,0406 динара (4,0%) и швајцарског франка са 38,5346 динара на 40,3159 динара (4,62%). Истовремено, динарска вредност јапанске валуте (за 100 јена) смањила се са 54,9412 динара на 51,5112 динара (6,24%).

Кретање курса динара у 2001. години					
	(Вредност крајем периода)				
	XII 2000.	Март	Јун	Септембар	Децембар
<i>Номинални износи</i>					
YUM/EUR	58,67	59,28	59,37	59,76	59,71
YUM/DEM	30,00	30,31	30,35	30,55	30,53
YUM/USD	63,17	67,23	70,17	65,43	67,67
<i>Индекси (базни)*</i>					
Номинални ефект. курс	100	96,8	94,9	97,3	96,0
Реални ефект. курс	100	103,2	115,3	125,3	130,0

* Индекс мањи од 100 указује на депресијацију, а већи од 100 на апресијацију.

Номинални ефективни курс динара депресирао је у 2001. години за 4,0%. Опадање номиналног ефективног курса динара било је делимично проузроковано смањењем вредности националне валуте у односу на немачку марку и евро (1,7%), а делимично је било последица смањења вредности евра валута у односу на друге најзначајније светске монете, пре свега САД долар (2,3%).

*Опадање индекса индикатор је смањења вредности динара, а пораст индекса повећања вредности динара.

У 2001. години забележена је висока апresiasiја реалног ефективног курса динара услед знатно бржег пораста домаћих цена у поређењу са иностраним и релативно малог смањења номиналног ефективног курса. Реални ефективни курс динара био је крајем године за 30% виши у поређењу са крајем 2000. године. Међутим, посматрано на дуги рок, динар је и даље приметно реално депресиран. Тако, на пример, у поређењу са крајем 1994. динар је још увек депресиран за 41,4%.

Раст цена у 2001. години, који је карактеристичан за почетни период транзиције, резултат је политике исправљања диспаритета у секторима који су били под административном контролом. Са друге стране, либерализација режима цена у секторима ван природних монопола није довела до већег раста цена и поред трошкова изазваних исправљањем диспаритета. Напротив, либерализација цена је у неким областима, посебно у пољопривреди, утицала на повећање производње одређене робе.

Будући да је раст цена углавном резултат повећања код ограничено разменљивих добара, оцењује се да политика одржавања стабилности курса није битније нарушила извозну стимулативност. Кроз утицај на јачање поверења у националну валуту, вођена политика девизног курса допринела је сузбијању инфлаторних очекивања и стабилизацији пословног амбијента. Одрживост програма, гарантована девизним резервама, уз подршку структурних

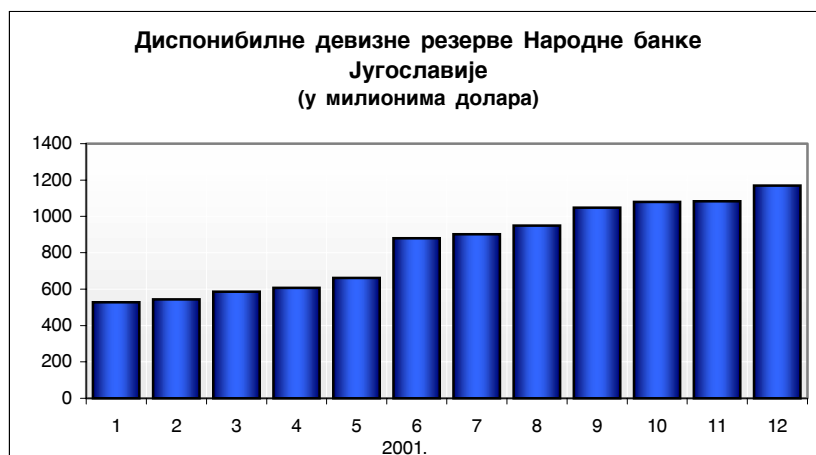
политика, обезбедиће адекватну реалокацију ресурса, односно реструктурирање домаће привреде и повећање њене извозне пропулзивности. У таквим условима форсирана депресијација динара, упркос сталном расту девизних резерви, путем раста увозних цена и повећања трошкова и њиховог ефекта на укупне цене, угрозила би стабилност инвестиционог амбијента.

Управљање девизним резервама

Извори раста девизних резерви

Диспонибилне девизне резерве Народне банке Југославије су на дан 31. децембра 2001. године износиле 1.169,1 милион САД долара, што значи да су у односу на крај 2000, када су износиле 524,2 милиона долара, оствариле раст од 644,9 милиона долара или 123%.

Највећи утицај на формирање укупног девизног прилива имали су мењачки послови (1.108,4 милиона долара), док је значајан девизни прилив остварен и по основу привременог обављања платног промета на територији СР Југославије (223,6 милиона долара), као и кредита (120,8 милиона долара, углавном због две кредитне трансхе по основу *stand-by* аранжмана ММФ-а).

Посматрано по осталим основима који су значајније утицали на повећање резерви, девизни прилив по основу нове девизне штедње износио је 65,7 милиона долара, девизни прилив од СУКЛ-а (Савезна управа за контролу летења) 56,8 милиона долара, по основу донација 38,9 милиона долара и од савезних органа 26,1 милион долара.

Захваљујући постигнутом Споразуму о сукцесији са државама наследницама бивше СФРЈ, извршена је подела злата, девиза и хартија од вредности код БИС-а. По том основу диспонибилне девизне резерве Народне банке Југославије су повећане за 158,1 милион долара (злато 144,7 милиона, девизе 9,9 милиона и хартије од вредности 3,5 милиона).

Највећи удео у структури укупног девизног одлива имале су интервенције Народне банке Југославије на Међубанкарском тржишту девиза у износу од 1.058,4 милиона долара. Значајан одлив девиза из девизних резерви, 86,5 милиона долара, настао је и по основу исплате старе девизне штедње грађана.

Упоредном анализом прилива у девизне резерве оствареног по основу мењачких послова и одлива из девизних резерви по основу интервенција Народне банке Југославије на Међубанкарском тржишту девиза, који имају највеће процентуално учешће у структури укупног девизног прилива, односно одлива, може се констатовати да се процентуално учешће оба основа повећавало од првог до четвртог тромесечја, с тим што је у првом и другом тромесечју прилив од мењачких послова био већи од одлива по основу интервенција Народне банке Југославије на Међубанкарском тржишту девиза, док је у трећем и четвртом тромесечју било обрнуто. Међутим, укупан нето ефекат по та два основа у 2001. је позитиван, што значи да је прилив од мењачких послова био већи за 50,0 милиона долара од интервенција Народне банке Југославије на Међубанкарском тржишту девиза.

Структура и профитабилност девизне aktive и управљање ризицима (стање у 2001. и намере за 2002. годину)

Одељење за управљање девизним резервама се у обављању својих послова руководи принципима сигурности, ликвидности и профитабилности.

Структура

У току 2001. године, структуру девизних резерви чинили су депозитни на рачунима Народне банке Југославије у иностранству, ефективни страни новац, злато, специјална права вучења и хартије од вредности.

Висок проценат ефективног страног новца био је последица његовог знатног константног прилива у трезор Народне банке Југославије. Ради повећања профитабилности, изношен је ефективни страни новац на рачуне Народне банке Југославије у иностранству.

Валутна структура базирана је на структури спољнотрговинске размене са иностранством, повезаности домаће валуте са немачком марком (евром), као и држања валута са негативном корелацијом с циљем диверсификације валутног ризика. У току године у валутној структури највеће учешће имао је евро, затим САД долар, па остале валуте.

На флексибилност валутне структуре негативно је утицао велики прилив ефективног страног новца у току целе године.

Управљање ризицима

На плану управљања ризицима током године предузете су следеће активности:

- Извршено је организационо раздвајање управљања девизним резервама и, у том смислу, одвојено уговарање послова (*Front Office*) од извршавања послова (*Back Office*). С тим у вези, поменути послови више нису у надлежности једног руководиоца. Квалитет управљања је повећан и укинута је могућност неутемељених трансакција у управљању девизним резервама;

- Управљачка организациона структура је такође измењена. У ланац одлучивања уведен је Инвестициони комитет, чиме је одвојена функција одлучивања од непосредног извршавања посла. Давањем годишњих, као и тромесечних и месечних смерница, дефинишу се правци и оквири управљања девизним резервама и, с тим у вези, утврђују стандарди (избор субјеката, структуре активе, валутне и рочне структуре, лимити). Предлози Инвестиционог комитета постају оперативни тек након што их усвоји гувернер.

Профитабилност

У току 2001. године Народна банка Југославије је по основу укамаћивања девизних резерви на рачунима у иностранству приходовала 13,4 милиона САД долара.

По основу провизије за изношење ефективног страног новца од овлашћених пословних банака Народна банка Југославије је приходовала 0,3 милиона евра.

Планови за 2002. годину

- Извршиће се раздвајање девизних резерви на ликвидносни и инвестициони део. У оквиру инвестиционог дела, инвестираће се искључиво у првокласне хартије од вредности (државне обвезнице најразвијенијих земаља). Инвестирање у профитабилније, а тиме и ризичније хартије, није дозвољено. Такође, трансакције базиране на шпекулативним очекивањима нису дозвољене;

- Успоставиће се формална организација послова управљања ризиком у Одељењу;

Пословање на Међубанкарском тржишту девиза

Током 2001. године, Народна банка Југославије је, ради одржавања стабилног курса динара и усклађивања понуде и тражње, на девизном тржишту свакодневно интервенисала.

На јединственом девизном тржишту је, у периоду јануар-децембар 2001, остварен промет од 1.174,3 милиона долара. Највећи обим девизних трансакција, 1.153,8 милиона долара, остварен је на Међубанкарском тржишту девиза, док је купопродаја девиза између банака изван Међубанкарског тржишта девиза реализована у износу од 20,5 милиона долара.

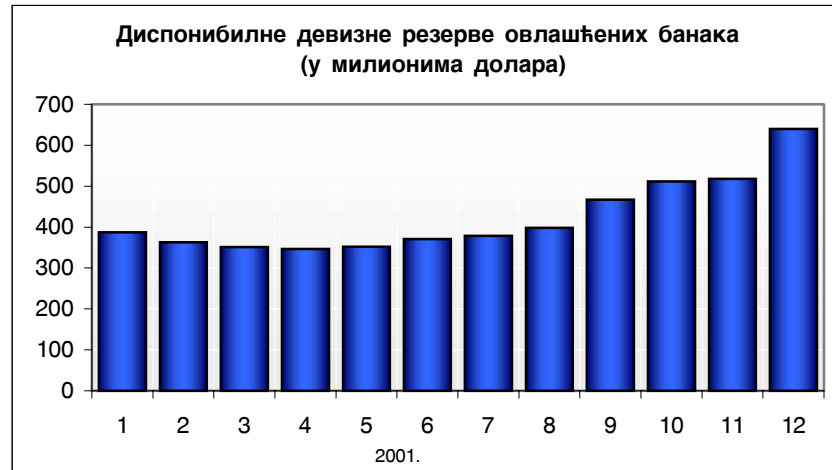
У укупно оствареном промету на Међубанкарском тржишту девиза (1.153,8 милиона долара), купопродаје закључене између

Народне банке Југославије и овлашћених банака износиле су 1.137,6 милиона долара, а између банака 16,2 милиона. Народна банка Југославије је интервенисала продајом девиза од 1.108,0 милиона долара и куповином од 29,6 милиона долара, тако да је остварена нето продаја од 1.078,4 милиона долара.

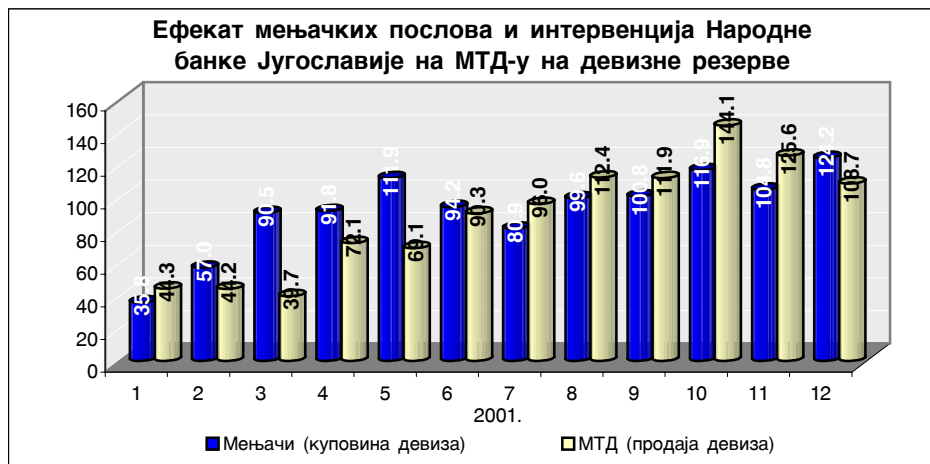
Реализована купопродаја девиза овлашћених банака на јединственом девизном тржишту (у милионима долара)							
Месец	Купопродаја девиза на МТД–у					Купопродаја девиза између банака ван МТД–а	Укупно
	Између банака и НБЈ			Између банака	Укупно		
	Куповина	Продаја	Нето куповина	Купопродаја			
1	2	3=(1–2)	4	5=(4+3)	6	7=(5+6)	
Јан.	47,9	0,3	47,6	2,6	50,2	0,7	50,9
Феб.	46,2	1,2	45,0	1,3	46,3	1,5	47,8
Март	52,3	1,4	50,9	1,9	52,8	1,3	54,1
Април	65,1	2,6	62,5	0,2	62,7	3,0	65,7
Мај	84,0	0,1	83,9	0,1	84,0	1,9	85,9
Јун	80,9	0,1	80,8	0,3	81,1	1,9	83,0
Јул	100,9	0	100,9	1,2	102,1	3,4	105,5
Авг.	110,1	0,6	109,5	0	109,5	0,5	110,0
Септ.	114,4	0,9	113,5	0	113,5	1,5	115,0
Окт.	156,9	0,4	156,5	0	156,5	1,0	157,5
Нов.	145,9	15,6	130,3	2,4	132,7	2,3	135,0
Дец.	103,4	6,4	97,0	6,2	103,2	1,5	104,7
Укупно	1.108,0	29,6	1.078,4	16,2	1.094,6	20,5	1.115,1

Од укупно остварених куповина на Међубанкарском тржишту девиза, 63,5% или 704,0 милиона долара реализовано је преко десет овлашћених банака. Највећи део се односи на куповину девиза за плаћање увоза нафте и нафтних деривата, гаса и електричне енергије.

Диспонибилне девизне резерве овлашћених банака повећане су за 74,8% у односу на прошлу годину (са 365,8 милиона на 639,5 милиона долара). Док је у првом полугодишту раст диспонибилних девизних резерви овлашћених банака, у односу на 2000. годину, износио свега 5,0 милиона долара, у другом полугодишту је забележено њихово изузетно повећање од 268,7 милиона долара, што је резултат раста нове девизне штедње почев од 1. јула 2001, када је уведен систем гаранција Народне банке Југославије, по коме се половина прикупљене нове девизне штедње од стране банака издваја на посебан рачун код Народне банке Југославије.

У току године, нето одлив из девизних резерви Народне банке Југославије по основу интервенција на Међубанкарском тржишту девиза износио је 1.058,4 милиона долара, а нето прилив по основу мењачких послова 1.108,4 милиона долара (ЗОП 932,8 милиона и остали мењачи 175,6 милиона), тако да је ефекат на девизне резерве Народне банке Југославије по том основу износио 50,0 милиона долара.

Нето прилив у девизне резерве Народне банке Југославије по основу Закона о привременом обављању одређених послова платног промета на територији СР Југославије, који је почео да се примењује

од средине марта 2001, износио је 182,0 милиона долара: прилив 223,2 милиона и одлив по основу продаје на МТД-у 41,2 милиона.

Промене девизног режима и мере девизне контроле

Сагласно Одлуци о девизној политици и пројекцији платног биланса СР Југославије за 2001. годину и интересима земље, девизна политика у тој години заснивала се на потпуном укључивању СР Југославије у међународну заједницу и испуњавању основних претпоставки за нормализацију односа са међународним финансијским институцијама.

Ради унапређења економских односа са иностранством, предузимане су одговарајуће мере и активности у оквиру политике курса динара, девизних резерви, регулисања платног промета у земљи, авансног плаћања увоза, регулисања обавеза по основу девизне штедње грађана, затим мере усмерене на спречавање прања новца, на обезбеђивање несметане замене иностраних валута у евро, регулисање девизне документарне контроле и друге мере.

Курс динара

У 2001. години вођена је политика руковођеног флукутирајућег курса, у складу са Одлуком о утврђивању режима курса динара и Одлуком о монетарној политици за 2001. годину и, у садејству са другим мерама, створени су услови за ефикасно вођење те политике.

Мењачки послови

У 2001. години наставило се са доградњом прописа из области мењачких послова у смислу подстицања контролисаног обављања тих послова.

Ради тога је овлашћеним мењачима омогућено да самостално утврђују куповни и продајни курс за ефективу у распону између куповног и продајног курса из курсне листе за ефективни страни новац Међубанкарског тржишта девиза. Уведена је и јединствена софтверска апликација, која је омогућила системско повезивање овлашћених банака на централни рачунски систем код ЗОП-а, поједностављен је рад при откупу и предаји ефективе и уведено аутоматско издавање потврда о обављеним мењачким пословима. Овлашћени мењачи су ослобођени обавезе да полажу депозит од 10.000 немачких марака приликом отварања мењачнице и дозвољена им је наплата провизије до 0,3% (раније до 0,2%). Омогућено је да

приликом предаје откупљене ефикасне Народна банка Југославије овлашћеним мењачима исплаћује динарску противвредност за ефикасни страни новац по куповном курсу за ефикасну увећаном за 1,2% (уместо до тада примењиваног средњег курса за девизе увећаног за 1%) и поштрена је контрола мењачких послова.

*Платни промет са Републиком
Црном Гором и АП Косовом и Метохијом*

На предлог Народне банке Југославије, марта 2001. године, усвојен је Закон о привременом обављању послова платног промета на територији СР Југославије. Народна банка Југославије донела је и одговарајуће упутство за његову примену.

Услед једностраног увођења немачке марке као средства плаћања у Републици Црној Гори и плаћања и наплата које су се *de facto* вршиле у девизама, Народна банка Југославије предложила је доношење тог закона ради свођења девизних плаћања у земљи у легалне оквире.

Закон садржи међурешење: омогућено је обављање платног промета са Републиком Црном Гором и АП Косовом и Метохијом, с тим што су правна лица и предузетници са другог подручја СР Југославије обавезни да све девизе остварене по том основу продају овлашћеној банци, а она Народној банци Југославије. За плаћања према субјектима из Републике Црне Горе и АП Косова и Метохије правна лица и предузетници са другог подручја СР Југославије, преко овлашћене банке, девизе купују од Народне банке Југославије (на Међубанкарском тржишту девиза). На исти начин уређено је плаћање и наплаћивање за потребе физичких лица.

Закон о спречавању прања новца

На предлог Народне банке Југославије, Скупштина СР Југославије усвојила је Закон о спречавању прања новца. Доношењем тог закона, створен је правни основ за спречавање увођења у легалне банкарске канале новца који је стечен недозвољеним радњама, односно нелегалним трансакцијама.

Како се због свих предузетих и планираних мера очекивало да се из нелегалних канала финансијске трансакције враћају у легалне токове, тај закон донет је, са одложеним ступањем на снагу за годину дана, на дан 30. јуна 2002. године.

Девизни нерезидентни рачуни

Почетком 2001. године, Народна банка Југославије изменила је и Одлуку о условима под којима се средства страних правних и физичких лица могу примати у депозит, у смислу прецизирања основа по којима страна правна и физичка лица, власници девизних рачуна, и друга страна правна и физичка лица, чије је седиште, односно пребивалиште у Југославији или у иностранству, могу вршити уплате на девизне рачуне.

Држање девиза правних лица на рачунима у иностранству

Ради омогућавања несметаног коришћења девиза по основу донација, допуњена је Одлука о условима под којима се може одобрити држање девиза на рачуну у иностранству, у смислу да Народна банка Југославије може домаћем лицу одобрити држање девиза на рачуну код стране банке по овом основу, и то до износа и под условима из уговора о донацији.

Такође је омогућено да домаће лице заступник страног лица, односно банка овлашћена за послове са иностранством, принципал, може добити одобрење Народне банке Југославије за држање девиза на рачуну код стране банке по основу полагања депозита ради издавања новчаних картица, до износа утврђеног уговором са страним комитентом.

Авансно плаћање увоза

Одлуком о условима под којима се увоз робе и услуга може плаћати унапред прецизирани су основи по којима домаћа лица могу авансно плаћати увоз (у суштини: дозвољено по свим основима, изузев по основу робе широке потрошње), дефинисано да се то плаћање може вршити уколико је то предвиђено уговором са страним лицем и прописани су обавеза домаћим лицима да повраћај плаћеног износа девиза изврше у прописаном року и казне за прекршај ако се то не учини.

Девизна штедња грађана

На предлог Народне банке Југославије, донет је Закон о изменама и допунама Закона о измирењу обавеза по основу девизне штедње грађана, с циљем да се омогући купопродаја обвезница које,

у смислу овог закона, издаје СР Југославија на финансијској берзи за девизе. Домаће правно лице и предузетник и страно правно лице, девизе остварене продајом обвезница, држе на девизном рачуну код овлашћене банке, а страно правно лице их може слободно трансферисати у иностранство.

Истовремено је створен правни основ по коме домаће правно лице и предузетник, домаће физичко лице, југословенски грађанин на привременом раду у иностранству, страно правно лице, као и страно физичко лице, могу обвезнице о којима је реч износити из СР Југославије и уносити у СР Југославију под условима и на начин које пропише Народна банка Југославије.

У суштини, овом изменом Закона дата је могућност да штедиша, уз одговарајући дисконт, може продати обвезницу на берзи.

Гувернер Народне банке Југославије донео је Одлуку о условима под којима домаћа и страна лица могу износити из земље и уносити у земљу обвезнице које је издала СР Југославија. Према Одлуци, наведена лица те обвезнице могу износити под условом да их поднесу на увид надлежном царинском органу, који о томе води посебну евиденцију и обавештава Народну банку Југославије.

Истовремено, гувернер Народне банке Југославије донео је и Одлуку о начину вођења централног регистра и централног депоа, као и о начину обрачуна хартија од вредности, којом је уређен поступак депоновања и салдирања хартија од вредности. За примену те одлуке, гувернер је донео и Упутство о начину поступања централног регистра са обвезницама СР Југославије издатим за измирење обавезе по основу девизне штедње грађана ("Службени лист СРЈ", бр. 60/2001).

У контексту омогућавања пословања са обвезницама, указала се потреба да се донесе и Одлука о измени и допуни Одлуке о условима и начину плаћања готовим новцем.

Ради враћања поверења грађана када је реч о девизној штедњи, Народна банка Југославије донела је Одлуку о мерама за одржавање девизне ликвидности банака ради обезбеђења исплате девизних штедних улога. Према тој одлуци, банке које нису првокласне а немају гаранцију од првокласних банака да оне својом имовином одговарају за њихове обавезе, дужне су да, у одређеном проценту (50% девизних штедних улога са стањем последњег дана у месецу, уз одређена прописана умањења), девизе положи на рачуне Народне банке Југославије.

Посебно се напомиње да је, у складу са одредбама Закона о измиривању обавеза по основу девизне штедње грађана и са Одлуком о девизној политици и пројекцији платног биланса за 2001. годину, Народна банка Југославије успешно обавила сервисирање девизне штедње у планираном износу за 2001. годину (440 немачких марака по штедном улогу).

Унапређење безготовинског начина плаћања са иностранством

Да би побољшала безготовински начин плаћања са иностранством, а на предлог Удружења банака Југославије, Народна банка Југославије је допунила Одлуку о начину вршења платног промета са иностранством и Одлуку о начину вођења девизног рачуна и девизне штедне књижице домаћег и страног физичког лица, чиме је омогућила да домаћи и страни емитенти несметано врше плаћање новчаним картицама.

Девизна документарна контрола

Према одредбама Закона о девизном пословању, Народна банка Југославије врши девизну документарну контролу извоза и увоза робе и одређених услуга које обављају домаћа лица прегледом исправа и документације које јој се подносе на увид.

Одлуком о условима и начину обављања девизне документарне контроле прецизирана је документација коју, ради обављања те контроле, домаћа лица подносе Народној банци Југославије, дефинисани су извори других обезбеђења података неопходних за обављање контроле (Савезна управа царина – царинска документа; овлашћене банке – документа о извршеној наплати, односно плаћању), ближе дефинисани послови који су посебно предмет те контроле, као и друга питања у вези с контролом.

Активности у области замене новчаница земаља ЕУ у евро

Замена иностраних валута у евро најављивана је као највећа операција замене новца у историји – око 300 милиона људи, у 12 земаља Европске уније, требало је да изврши замену националних валута у јединствену валуту – евро. Рок за замену био је два месеца, уз неколико изузетака са краћим роком. Након истека рока замене, папирни новац моћи ће се и даље мењати код матичних централних

банака са роком од најмање десет година (у неким земљама без временског ограничења).

Полазећи од претпоставке да наши грађани поседују значајан износ ефективног страног новца (најчешће у немачким маркама) и уважавајући чињеницу да грађани штеде у иностраној валути (услед хиперинфлације, изгубљеног поверења у банке, нестабилне политичке ситуације итд), Народна банка Југославије је одлучила да се укључи у операцију замене новца, како би грађанима омогућила брз, безбедан и јефтин начин замене.

Народна банка Југославије је у априлу 2001. формирала Комисију за замену ин валута у евро, чији је задатак био да организује процес замене. Комисија је, у сарадњи са надлежним организационим деловима Банке, направила план снабдевања евро ефективом из иностранства, план продаје иностраних валута и план транспорта ефективног страног новца и изабрала маркетиншку агенцију која ће спровести информативну кампању.

Сва домаћинства у земљи добила су кратку публикацију са основним информацијама о процесу замене, а јавност је такође путем средстава јавног информисања, детаљно обавештавана о валутама које излазе из оптицаја, висини провизије, могућности замене путем штедње итд.

Да би грађанима омогућила да замену изврше под једнаким условима, независно од тога да ли је врше у мењачници, пословној банци или у ЗОП-у, Народна банка Југославије је предложила услове и начин замене, а Савезна влада донела Одлуку о условима и начину замене страних средстава плаћања за евро, плаћање провизије за грађане при замени од 0,9 %, као и бесплатна замена (без провизије) ако се замена изврши путем штедње код банака на најмање 31 дан.

После преговора са више страних банака водећих у послу са ефективним страним новцем, у децембру 2001. извршена је куповина и допрема евро ефикасе у трезор Народне банке Југославије у износу од 326,5 милиона евра. Снабдевање пословних банака траженим износима извршено је 1. и 2. јануара 2002. године. Почев од 3. јануара 2002. сви грађани су били у могућности да на целој територији државе (изузимајући Црну Гору и Косово) врше замену иностраних валута у евро или да купе евро.

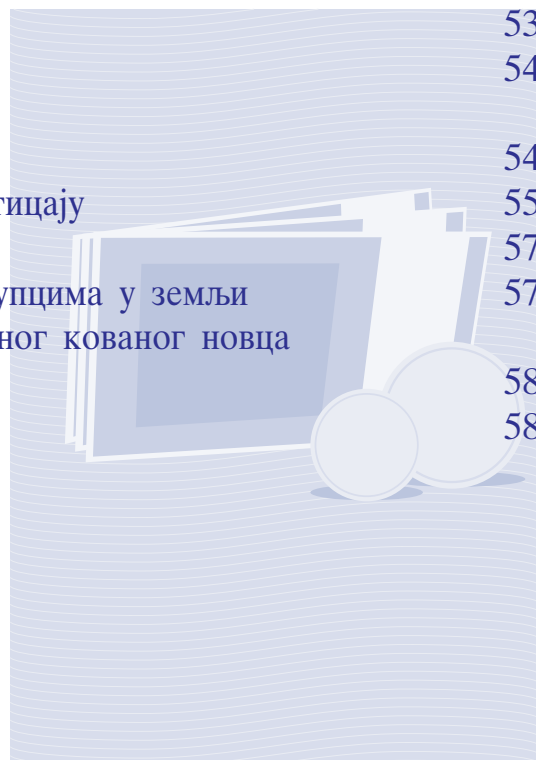
У септембру 2001. године уочена је повећана тражња за швајцарским франком и америчким доларом. Она је била узрокована жељом једног броја грађана да иностране валуте које поседују замене у те валуте, не чекајући јануар следеће године да се појаве

евро новчанице. Народна банка Југославије је до краја 2001. обезбедила и грађанима продала на шалтерима ЗОП-а и посредством пословних банака наведене валуте у противвредности од око 345,7 милиона евра.

Девизна штедња почела је осетно да расте у јулу 2001, после доношења Одлуке о мерама за одржавање девизне ликвидности банака ради обезбеђења исплате девизних штедних улога, да би њено стање на дан 31. децембра 2001. износило 348,3 милиона евра, од чега је вредност иностраних валута била 305,1 милион евра. Значајан раст девизне штедње условљен је потребом грађана да изврше замену иностраних валута у евро (замена путем штедње обавља се без провизије), као и мерама које је Народна банка Југославије предузела с циљем враћања поверења грађана у банкарски систем земље (Одлука о мерама за одржавање девизне ликвидности банака ради обезбеђења исплате девизних штедних улога, контрола банака и санкционисање незаконитог пословања, појављивање банака основаних страним капиталом, стабилан курс динара итд).

ЕМИСИЈА НОВЧАНИЦА И КОВАНОГ НОВЦА

Готов новац у оптицају	53
Новчанице у оптицају	54
Новчанице повучене из оптицаја (издања 1994, 1996. и 1997. године)	54
Апоенска структура новчаница у оптицају	55
Јубиларни ковани новац	57
Продаја јубиларног кованог новца купцима у земљи	57
Обрачун прихода од продаје јубиларног кованог новца купцима у иностранству	58
Пренос средстава по обрачуну	58

Готов новац у оптицају

Из централног трезора у Седишту Народне банке Југославије снабдевају се готовим новцем (новчаницама и кованим новцем) главне републичке филијале и филијале Народне банке Југославије, које затим готовим новцем снабдевају филијале Завода за обрачун и плаћања.

Филијале Завода за обрачун и плаћања готов новац даље дистрибуирају осталим учесницима у платном промету – банкама, поштама, предузећима, грађанима итд.

Укупно стање готовог новца у оптицају утврђује се тако што се од износа готовог новца који је из трезора Седишта Народне банке Југославије послат филијалама Народне банке Југославије и Заводу за обрачун и плаћања одузме стање готовог новца у трезорима филијала Народне банке Југославије и трезорима Завода за обрачун и плаћања, стање готовине код банака, пошта и других финансијских организација и стање готовине на путу.

Крајем 2000. године, готов новац у оптицају, израчунат на претходно изложен начин, износио је 10.874,9 милиона динара, од чега се на новчанице односи 10.709,6 милиона, а на ковани новац 165,3 милиона.

Стање готовог новца у оптицају крајем 2001. године износило је 25.420,6 милиона динара, од чега се на новчанице односи 25.166,4 милиона, а на ковани новац 254,2 милиона.

Подаци о стању готовог новца у оптицају, утврђени на основу напред наведене методологије, дају се у следећем прегледу.

(у милионима динара)

Опис	Стање на дан	
	31. децембар 2000.	31. децембар 2001.
Дотације готовог новца послате из трезора Седишта НБЈ	14.483,5	34.400,4
Стање готовог новца у ЗОП-у	1.946,9	5.392,3
Стање готовог новца у филијалама НБЈ	375,6	2.089,6
Похабани и оштећени готов новац у филијалама НБЈ	194,2	523,0
Стање готовог новца у банкама	292,7	315,4
Стање готовог новца у поштама	393,2	391,2
Похабани и оштећени готов новца у поштама	172,0	143,4
Готов новац на путу	234,0	124,9
Готов новац у оптицају	10.874,9	25.420,6

Новчанице у оптицају

Народна банка Југославије је 15. децембра 2000. године пустила у оптицај нове новчанице у апоенима од 20, 50 и 100 динара - издања 2000. године, затим 31. маја 2001. године новчанице у апоену од 10 и 200 динара и 20. септембра 2001. године новчанице у апоену од 1.000 динара – издања 2001. године.

Током 2001. године, паралелно са новим издатим новчаницама задржане су у оптицају и старе новчанице у апоенима од 5, 10 и 20 нових динара издања 1994. године, 50 нових динара издања 1996. године и 100 нових динара издања 1997. године.

Према динамици израде нових новчаница и њиховог увођења у оптицај, постепено су из оптицаја повлачене старе новчанице, да би се, на основу Одлуке Народне банке Југославије о повлачењу из оптицаја новчаница од 5, 10, 20, 50 и 100 нових динара, у периоду од 15. новембра до 31. децембра приступило повлачењу из оптицаја тих апоена новчаница.

На основу наведене одлуке, старе новчанице у апоенима од 5, 10, 20, 50 и 100 нових динара престале су да буду законско средство плаћања од 1. јануара 2002. године, с тим што је дат рок за њихову накнадну замену до 28. фебруара, који је затим продужен до 1. јула 2002. године.

Новчанице повучене из оптицаја (издања 1994, 1996. и 1997. године)

У периоду од 1. јануара до 15. новембра 2001. године Заводу за обрачун и плаћања је послато 1.531,9 милиона динара старих новчаница, а током године од филијала Завода за обрачун и

плаћања повучено је из оптицаја старих новчаница у износу од 11.309,5 милиона динара.

На дан 31. децембра 2001. године, номинални износ незамењених новчаница које су од 1. јануара 2002. године престале бити законско средство плаћања био је 1.855,1 милион динара.

У периоду од 1. јануара до 31. марта 2002. године, од филијала Завода за обрачун и плаћања у трезоре Народне банке Југославије преузето је ваноптицајних новчаница у износу од 1.392,7 милиона динара, тако да је на дан 31. марта 2002. остало незамењених новчаница у номиналном износу од 462,4 милиона динара, односно 2,87% укупног износа израђених новчаница, што је уобичајен проценат при операцији повлачења новчаница из оптицаја. Ако се има у виду да је рок за накнадну замену ваноптицајних новчаница продужен до 1. јула 2002. године, ефекат повлачења ће бити још већи.

Апоенска структура новчаница у оптицају

Апоенска структура новчаница у оптицају у 2000. и 2001. години била је следећа:

Преглед апоенске структуре новчаница у оптицају				
Врста апоена	Стање на дан 31. дец. 2000.		Стање на дан 31. дец. 2001.	
	у милионима	у %	у милионима	у %
1000 динара	0,00	0,00	11.644,5	46,3
200 динара	0,00	0,00	7.041,5	28,0
100 динара	7.347,1	68,6	3.831,7	25,2
50 динара	2.461,2	23,0	2.095,5	8,3
20 динара	724,8	6,8	293,9	1,2
10 динара	105,6	1,0	191,0	0,8
5 динара	70,9	0,6	68,3	0,2
Свега:	10.709,6	100,0	25.166,4	100,0

Апоенска структура кованог новца у оптицају

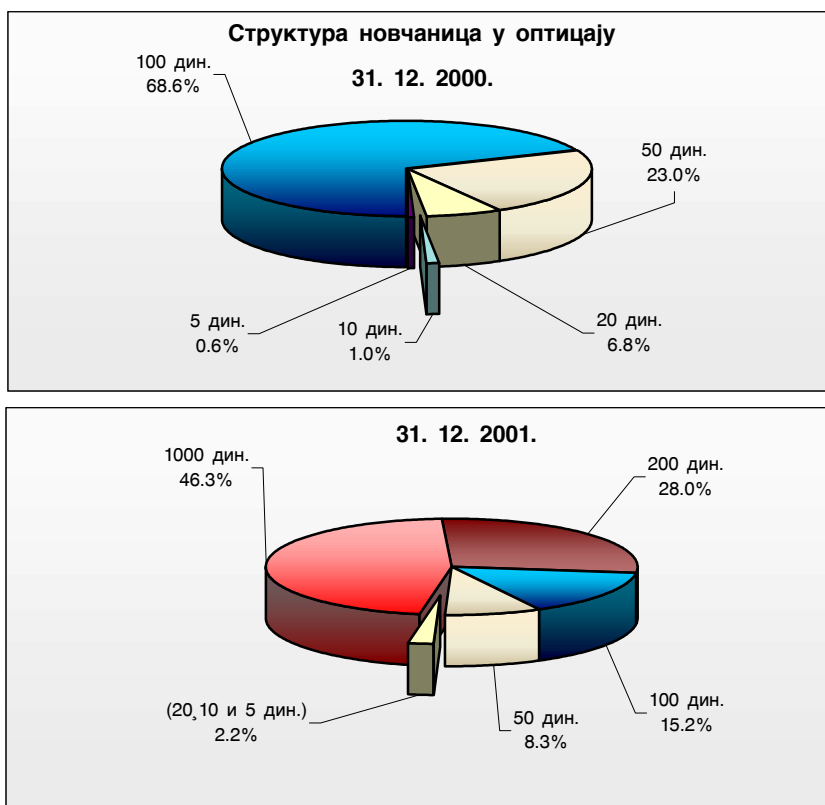
Апоенска структура кованог новца у оптицају крајем 2000. и 2001. године била је следећа:

Преглед апоенске структуре кованог новца у оптицају				
Врста апоена	Стање на дан 31. дец. 2000.		Стање на дан 31. дец. 2001.	
	у милионима	у %	у милионима	у %
5 динара	4,1	2,5	53,3	21,0
2 динара	0,5	0,3	15,1	5,9
1 динар	116,2	70,3	134,6	53,0
50 пара	44,5	26,9	51,2	20,1
Укупно:	165,3	100,0	254,2	100,0

Од укупног стања готовог новца у оптицају крајем 2001. године, које је износило 25.420,6 милиона динара, на новчанице се односи 25.166,4 милиона или 99%, а остатак од 1% на ковани новац. У том погледу стање се није битније изменило у односу на крај 2000. године, када је учешће новчаница износило 98,5%, а кованог новца 1,5%.

Апоенска структура новчаница у оптицају крајем 2001. године битно се разликовала од структуре на крају 2000. С обзиром да су током 2001. године пуштене у оптицај нове новчанице од 1.000 и 200 динара, учешће тих новчаница у укупном обиму новчаница у оптицају било је доминирајуће и износило је 74,3%, док је учешће новчаница од 100 динара сведено на 15,2%, према 68,6% крајем 2000. године. Високо учешће новчаница од 100 динара крајем 2000. године било је логично, будући да је то тада била номинално највећа новчаница у оптицају.

Промене у погледу апоенске структуре новчаница у оптицају имале су за последицу знатније смањење броја укупних новчаница у оптицају, с обзиром да је једна новчаница са већим апоеном заменила већи број новчаница са мањим апоенима. То је истовремено омогућило да се готовинска плаћања у земљи обављају ефикасније.

Пуштање у оптицај нове новчанице од 5.000 динара у 2002. години утицаће на даље промене у апоенској структури новчаница у оптицају.

У структури кованог новца највеће учешће крајем 2001. године имао је 1 динар (53%), док је учешће кованица од 5 динара и 50 пара било приближно исто (21,0%, односно 20,1%).

Нове новчанице у апоену од 200 динара пуштене су у оптицај крајем маја, а новчанице у апоену од 1.000 динара у септембру 2001. године.

Динамика и обим израде нових новчаница и њихово пуштање у оптицај били су у функцији задовољавања повећаних потреба за готовим новцем у 2001. години – због исплата реално и номинално повећаних личних примања, откупа пољопривредних производа, замене старих новчаница и откупа ефективног страног новца.

На основу достигнутог нивоа новчане масе и готовог новца у оптицају и пројекције њиховог кретања у 2002. години, у четвртм тромесечју 2001. и у јануару 2002. године, ради обезбеђивања довољне количине новчаница и успостављања њихове оптималне апоенске структуре за задовољавање потреба платног промета, предузете су следеће активности:

- отпочеле су припремне радње у вези са израдом нове новчанице у апоену од 5.000 динара,
- дат је налог Заводу за израду новчаница и кованог новца – Топчидер за додатну израду новчаница у апоену од 1.000 динара,
- дат је налог Заводу за израду новчаница и кованог новца – Топчидер за набавку висококвалитетног папира за новчанице у апоенима од 50 и 100 динара и за додатну израду тих апоена новчаница након набавке папира.

Јубиларни ковани новац

Продаја јубиларног кованог новца купцима у земљи

У периоду од 1. јануара до 31. децембра 2001. године, укупан приход остварен од продаје јубиларног кованог новца физичким и правним лицима у земљи износио је 18,1 милион динара.

Из оствареног укупног прихода, покривени су трошкови метала (злато и сребро) од 11,0 милиона динара, трошкови израде и трошкови продаје од 2,8 милиона динара, а разлика између продајне

цене и цене коштања од 4,4 милиона динара односи се на обавезу према Савезном буџету, сходно Закону о пригодном кованом новцу.

Обрачун прихода од продаје јубиларног кованог новца купцима из иностранства

У 2001. години купцима из иностранства продато је јубиларног кованог новца у динарској противвредности од 747,1 милион динара, од чега се на трошкове метала (злато) односи 737,7 милиона, а на трошкове израде и продаје 9,4 милиона динара.

Пренос средстава по обрачуну

Савезном буџету је у 2001. години по основу продаје јубиларног новца уплаћено 5,1 милион динара, од чега се 4,4 милиона односи на део прихода од продаје остварене у 2001. години, а 0,7 милиона на део прихода од продаје из ранијег периода.

ПЛАТНИ БИЛАНС СР ЈУГОСЛАВИЈЕ

Текуће трансакције

61

Рачун капитала и финансијских трансакција

66

Током 2001. године екстерна позиција земље је ојачана и поред слабљења иностране тражње. Спровођењем краткорочног програма економске стабилизације, подржаног *stand-by* аранжманом Међународног монетарног фонда, постигнута је стабилност девизног курса, уз уравнотеженост понуде и тражње на девизном тржишту и раст девизних резерви, које су на крају децембра 2001. удвостручиле износ. Стабилан курс динара допринео је смањењу инфлаторних очекивања, оживљавању нове девизне штедње становништва и враћању новчаних трансакција из нелегалних у легалне токове платног промета. Дефицит текућих трансакција, без донација, износио је 1,2 милијарде долара (око 10% бруто друштвеног производа).

И поред напретка у процесу дерегулације спољнотрговинског и девизног система, започетог крајем 2000. године, као и реинтеграције земље у светске токове, резултати у екстерном сектору у неким сегментима одступају од планираних. Слабљење економске активности у свету (раст у светским размерама у 2001. години износио је 2,5%) имало је негативан утицај на земље у развоју кроз редуцирани прилив иностраног капитала и смањен обим светске трговине. Успоравање привредног раста у свету и опадање извозних цена у доларима најзначајнијих производа у структури нашег извоза утицали су на нешто мањи номинални пораст извоза робе и услуга од планираног.¹ Извоз робе и услуга (2.762 милиона долара) био је већи за 16,2% у односу на 2000. годину, док је увоз робе и услуга (5,160 милиона долара) растао брже него извоз (28,9%). Тако је дефицит робе и услуга повећан за трећину (са 1.457 на 2.398 милиона). Међутим, односи размене у робној трговини са светом током године су ипак побољшани за око 3%, као резултат бржег пада јединичних вредности увоза (6,7%) од

¹ Ревидираном мајском пројекцијом платног биланса за 2001. годину предвиђено је повећање извоза робе и услуга за 18,4% и увоза робе и услуга за 22,9% (извоза робе за 12,5% и увоза робе 21,3%).

извоза (3,8%).² Осетно смањење цене нафте након терористичког напада у Америци је у највећој мери утицало на већи пад јединичних вредности увоза.

Економска кретања у свету имала су неповољан утицај и на понашање међународних инвеститора и потенцијалних улагача у СР Југославију, као и на прилив по основу обећаних донација. Тренд смањења каматних стопа у свету, међутим, имао је позитивне ефекте кроз ниже трошкове сервисирања обавеза, мада ефекти нису толико значајни због реорганизације дуга.³ Наиме, после деценије изолације и неизвршавања обавеза по дугу (осим делимично обавеза према мултилатералним институцијама) већи део дуга био је у доцњи. Уз стриктно спровођење структурних реформи и значајну подршку донатора и кредитора, Савезна Република Југославија се током 2001. године суочавала са недостатком финансијских средстава због високих доспелих обавеза према иностраним кредиторима. Изгледи за одрживост односа са иностранством побољшани су након доношења новембарске одлуке Париског клуба да смањи износ заосталих плаћања по дугу званичним билатералним кредиторима за 66%. Разговори са Лондонским клубом, с циљем да се добију слични услови које је одобрио Париски клуб, започети су крајем 2001. године.

Текуће трансакције

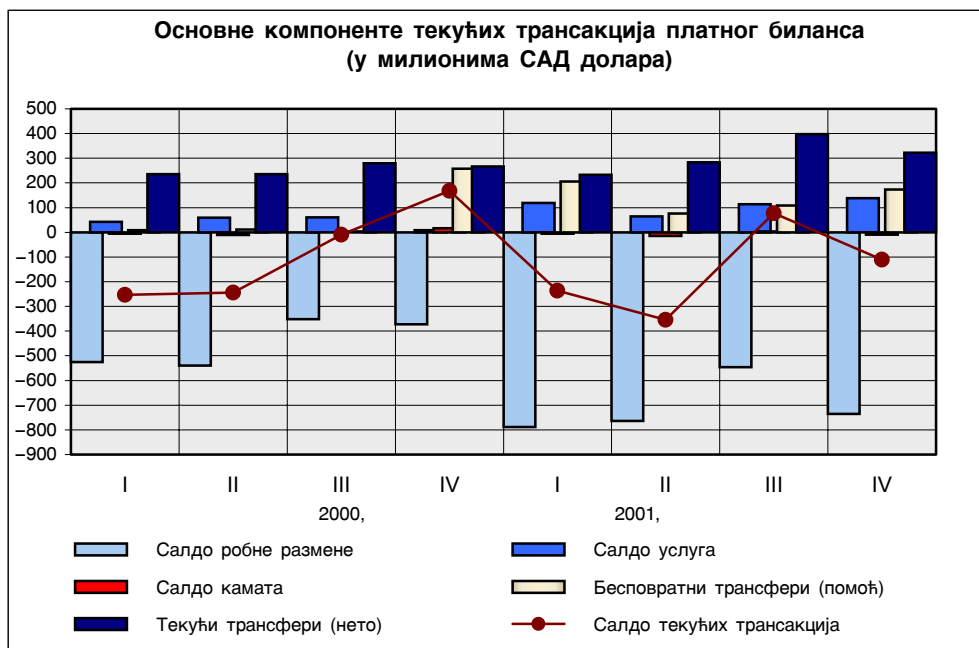
Текући рачун платног биланса у 2001. години регистровао је дефицит од 624 милиона долара (око 5,7% бруто домаћег производа), што је за 285 милиона долара или 85% више него у 2000. Забележени дефицит текућих трансакција, међутим, нижи је за 305 милиона долара од планираног, услед знатно већих текућих трансфера од планираних.

Пораст текућег дефицита резултат је високог робног дефицита, док су побољшања по неробним трансакцијама допринела

² Саопштење СЗС бр. 044 од 21. фебруара 2002. Израчунавање индекса просечних јединичних вредности врши се за редован извоз и увоз, тј. без послова прераде, дораде и оплемењивања. Јединичне вредности су израчунате на бази доларских вредности, према курсевима за обрачун царинске основице, па се на посматране индексе одразила и промена осталих конвертибилних валута у односу на долар. Током 2001. вредност долара у односу на евро забележила је раст од око 4,7% тако да је реални раст извоза и увоза био нешто већи од номиналног.

³ У 2001. години централне банке најразвијенијих земаља настојале су да експанзивном монетарном политиком утичу на побољшање конјунктуре. У томе је предњачила Америчка управа федералних резерви, која је у 11 наврата током године снижавала каматну стопу (*fed funds rate*) и довела је до нивоа од 1,75%, са 6,5% на почетку године. Европска централна банка, која је водила умерено рестриктивну монетарну политику, снизила је своју каматну стопу за 1,5 процентних поена путем четири интервенције током године.

ублажавању робног дефицита. Текући дефицит кумулиран је у првих шест месеци и износи 590 милиона долара, док је у другом полугођу регистрован дефицит од само 34 милиона долара.

Дефицит текућих трансакција, без донација, износио је 1.187 милиона долара, што је готово двоструко више него у претходној години, и чини 10,9% бруто домаћег производа.

Платни биланс СР Југославије (у милионима САД долара)		
	2000.	2001.
Робна размена, нето	-1.788	-2.834
Извоз	1.923	2.003
регистровани	1.723	1.903
Увоз	-3.711	-4.837
Услуге, нето	161	436
Извоз услуга	454	759
Увоз услуга	-293	-323
Извоз робе и услуга	2.377	2.762
Увоз робе и услуга	-4.004	-5.160
Нето факторски трансфери (камате)	-1	-26
Бесповратни трансфери, нето	271	563
Текући трансфери, нето	1.018	1.237
ТЕКУЋЕ ТРАНСАКЦИЈЕ	-339	-624
КАПИТАЛНЕ И ФИНАНСИЈСКЕ ТРАНСАКЦИЈЕ, НЕТО	363	1.086
Стране директне инвестиције	50	165
Коришћење средњорочних и дугорочних кредита	245	253
Отплате главнице дуга	-11	-33
Краткорочни кредити и депозити, нето	30	75
Остали прилив капитала	49	626
ГРЕШКЕ И ПРОПУСТИ*	203	457
УКУПАН БИЛАНС	227	919
ПРОМЕНЕ ДЕВИЗНИХ РЕЗЕРВИ	-227	-919
Народна банка Југославије (пораст-)	-227	-645
Пословне банке (пораст-)	0	-274
Извор: СЗС и Народна банка Југославије, прелиминарни подаци.		
*Укључује неплаћен увоз нафте и гаса.		

Робна размена СР Југославије је са депресираног нивоа исказала знаке опоравка. Обим робне размене је у 2001. години повећан за петину, захваљујући знатно бржем расту увоза од извоза. Тиме је робни дефицит (2.834 милиона долара) повећан за 1.046 милиона долара или 58,8% у односу на претходну годину, или за готово пола милијарде више у односу на пројекцију. Регистровани дефицит (2.934 милиона долара), међутим, забележио је раст од 47,6%, с тим што је највећи раст забележен са земљама у транзицији (59,5%). У размени са развијеним земљама Европске уније износио је 36,5%, при чему се највећи удео дефицита односи на Немачку и Италију, које су, иначе, најзаступљеније у размени.

Регистровани извоз (1.903 милиона долара) повећан је за 10,4% и био је близу пројектованог. Ако се укључи нерегистровани извоз (који је у 2000. години био већи), повећање извоза је мање за 4,2%. Укидање санкција и враћање преференцијала Југославији од стране Европске уније одразило се на пораст извоза на подручја развијених земаља (20,3%), а посебно на тржишта Европске уније (24,9%).

Регионална усмереност робне размене							
	ИЗВОЗ			УВОЗ			Покр. увоза извозом у %
	У млн долара	Учешће у %	Индекс 2001/00.	У млн долара	Учешће у %	Индекс 2001/00.	
Укупно	1.903	100,0	110,4	4.837	100,0	130,3	39,3
Развијене земље	1.009	53,0	120,3	2.382	49,2	129,8	42,4
ЕУ	821	43,1	124,9	1984	41,0	131,4	41,4
ЕФТА	162	8,5	143,1	103	2,1	116,0	157,3
Остале разв. земље	26	1,4	38,2	295	6,1	124,1	8,8
Земље у транзицији	785	41,3	103,0	2.157	44,6	133,1	36,4
Земље у развоју	109	5,7	88,1	298	6,2	117,0	36,6

Извор: Савезни завод за статистику.

Вредност увоза, укључујући помоћ у роби, износила је 4.837 милиона долара, што је пораст од 30,3% према 2000. години. Увоз из развијених земаља повећан је за 29,8%, из земаља у транзицији за 33,1% и из земаља у развоју за 17%. Повећање увоза из земаља у транзицији највећим делом се односи на увоз из Руске Федерације, Хрватске и Словеније.

Увоз опреме је повећан за 28%, увоз репродукционог материјала за 23,9%, док је увоз робе широке потрошње повећан за чак 61,6%.

Увоз СР Југославије према економској намени производа					
	У млн долара		Учешће		Индекс
	2000.	2001.	2000.	2001.	
Укупно	3.711	4.837	100,0	100,0	130,3
Репродукција	2.543	3.151	68,5	65,1	123,9
Опрема	600	768	16,2	15,9	128,0
Широка потрошња	568	918	15,3	19,0	161,6

Извор: СЗС.

У структури увоза енергенти учествују са једном петином. Преовлађује увоз нафте, деривата нафте и природног гаса. Укупан увоз тих енергената повећан је са 691 на 893 милиона долара или за 29,2% с тим што је дошло до позитивне промене у структури увоза. Увоз сирове нафте повећан је за око десет пута (са 33,9 на 340,4 милиона долара), што је тек нешто испод увоза у 1997. години (368 милиона). Увоз нафтних деривата (368 милиона) смањен је за око 35% у односу на 2000, док је увоз електричне енергије утростручен (89,2 милиона долара према 24 милиона).

После двогодишњег раста, цена сирове нафте је у септембру, након терористичког напада на САД, значајније пала, испод доње границе од 22 долара по барелу (просечна цена *brent* нафте крајем

2000. износила је 28,5 долара). Смањење цена нафте пресудно је деловало на ниже увозне цене.

Размена се одвијала највећим делом путем класичне купопродаје (преко 60% извоза и 80% увоза), као резултат нормализације пословања и рада девизног тржишта.

Робна размена према врстама послова

	ИЗВОЗ			УВОЗ		
	У млн долара	Учешће у %	Индекс 2001/00.	У млн долара	Учешће у %	Индекс 2001/00.
Укупно	1.903	100,0	110.4	4.837	100,0	130.3
Редован	1.174	61.7	118.5	3.930	81.2	141.2
Компензација	172	9.0	52.4	95	2.0	35.5
Дугорочна кооперација	30	1.6	81.1	31	0.6	110.7
Дорада и прерада	424	22.3	135.5	381	7.9	117.5
Бесплатне пошिल्ке	9	0.5	300.0	194	4.0	554.3
Остало	94	4.9	184.3	206	4.3	75.7

Извор: Савезни завод за статистику.

Знатан раст по основу неробних трансакција (52,5%) компензовао је висок робни дефицит.

Нето приходи у сектору комерцијалних услуга (436 милиона долара) утростручени су, у чему је највећи приход остварен од саобраћаја.

Осетан прилив остварен је по основу бесповратних трансфера, тј. иностране помоћи у роби и новцу. Бриселска донаторска конференцијом у јулу предвидела је као подршку за економски опоравак и програм транзиције (буџет и инфраструктуру) 1,3 милијарде долара, али због застоја у приливу реализовано је до краја године око 43,3% средстава (563 милиона долара). По том основу остварено је 292 милиона долара више у односу на 2001. годину, од чега је помоћ у новцу, регистрована у девизним резервама земље, износила 60 милиона долара.

По основу камата плаћено је 74 милиона долара, што је мање од планираних отплата (182 милиона долара) због постигнутог споразума о отпису и репрограмирању дуга (Париски клуб) и о одобравању кредита Европске уније за измирење доспелих обавеза (210 милиона долара). Истовремено је наплаћено 48 милиона долара.

Нето приходи по основу текућих трансфера (1.237 милиона долара) већи су за 219 милиона долара или за петину у односу на 2000. годину и у највећој мери су допринели повећању понуде девиза. Највише је повећан прилив од легалног нето откупа девиза

по мењачким пословима (753 милиона долара). Процењени прилив дознака из иностранства износио је 405 милиона долара (од чега је мали део положен на девизну штедњу). Подигнута ефективна је износила 374 милиона долара. По основу унутрашњег промета са Црном Гором и Косовом и Метохијом по основу Одлуке од марта, нето девизни прилив је износио 183 милиона долара.

Рачун капитала и финансијских трансакција

Суфицит по кредитно-финансијским трансакцијама износио је преко милијарду долара. Стране директне инвестиције су повећане са 50 на 165 милиона долара. Ефективно је коришћено 253 милиона долара средњорочних и дугорочних кредита, од чега 90 милиона за опрему. Овај износ укључује две транше Међународног монетарног фонда, које су коришћене за повећање девизних резерви. Нето прилив по основу краткорочних кредита и депозита износио је 75 милиона долара, као резултат одложених плаћања увезене нафте и гаса (101 милион долара) и регистрованог одлива по основу банкарских краткорочних кредита и депозита (26 милиона долара). Највећи део капиталног биланса чини процењени део нове девизне штедње, који потиче из средстава тезаурисаних у земљи у ранијим годинама (преко 250 милиона) и део девиза у земљи (преко 350 милиона долара) замењен током 2001. године.

ОДНОСИ СА ИНОСТРАНСТВОМ

Односи са међународним монетарним институцијама	68
Међународни монетарни фонд	68
Групација светске банке	70
Европска банка за обнову и развој	71
Банка за међународне обрачуне	72
Односи са Европском унијом	72
Резултати преговора са Париским клубом поверилаца	74
Почетак преговора са Лондонским клубом поверилаца	75
Билатерална сарадња	75
Сукцесија имовине бивше СФРЈ	76
Спољни дуг СР Југославије	77

Односи са међународним монетарним институцијама

Након периода вишегодишње изолације, СР Југославија је у 2001. години успешно регулисала односе са свим најважнијим међународним финансијским организацијама. Као велики успех и признање реформском курсу нове владе може се сматрати обнављање чланства у Међународни монетарни фонд (ММФ) и одобравање *stand-by* аранжмана Југославији у износу од 200 милиона специјалних права вучења, од чега су током 2001. године одобрене две транше. Обнављање чланства у ММФ-у отворило је пут и регулисању чланства земље у групацији Светске банке, где јој је, изузетно, одобрен мешовити ИДА статус, као постконфликтној земљи која је забележила велики пад друштвеног производа у последњој деценији.

Још једним успехом реформских власти могу се сматрати резултати преговора са Париским клубом поверилаца. Наиме, споразум који је постигнут са Париским клубом подразумева отпис 66% спољног дуга према овој групи поверилаца. Преостаје још увек да се регулише споразум о отплати дуга са Лондонским клубом поверилаца, при чему се захтевају слични услови отписа дуга као са Париским клубом.

У току 2001. године успостављени су и почетни кораци у сарадњи са Европском унијом, који треба да доведу до испуњења услова за почетак преговора са Европском унијом о закључењу Споразума о стабилизацији и придруживању.

Међународни монетарни фонд

Након успешног обнављања чланства СР Југославије у ММФ-у крајем 2000. године, Одбор извршних директора ММФ-а је Југославији одобрио 116,9 милиона специјалних права вучења (око

150 милиона САД долара¹) у оквиру хитне постконфликтне помоћи. Средства су одобрена као подршка програму економске стабилизације и успостављању административних и институционалних функција земље неопходних за спровођење обухватног економског програма. Из тих средстава Југославија је отплатила зајам за премошћавање у износу од 101,1 милион специјалних права вучења (око 130 милиона САД долара), који су јој Швајцарска и Норвешка одобриле за измирење финансијских обавеза према ММФ-у.

Са обнављањем чланства у ММФ-у, отпочело је регулисање чланства СР Југославије и у другим међународним финансијским институцијама.

СР Југославија је већ почетком 2001. започела преговоре о економском програму, који би био подржан средствима ММФ-а у оквиру *stand-by* аранжмана. Мисија ММФ-а је током свог боравка у Београду, крајем првог тромесечја, позитивно оценила економску политику земље за 2001. годину. Макроекономски циљеви за ту годину, као и политике које обезбеђују њихову реализацију, формулисани су у Меморандуму о економској и финансијској политици, који је мисија ММФ-а у потпуности подржала. На састанку Одбора извршних директора 11. јуна 2001, ММФ је одобрио Југославији *stand-by* аранжман у износу од 200 милиона специјалних права вучења (око 260 милиона САД долара), с планом да кредитна линија буде отворена и искоришћена до 31. марта 2002. Том приликом г. Стенли Фишер, први заменик извршног директора, похвално се изразио како о програму, тако и о брзини југословенских економских реформи. Аранжманом је било предвиђено коришћење средстава у четири једнаке транше од по 50 милиона специјалних права вучења. Прва транша се могла користити одмах, док су остале три биле условљене спровођењем реформи, које тромесечно оцењују представници ММФ-а, који своје извештаје подносе Одбору извршних директора. Резултати спровођења програма *stand-by* аранжмана прате се тромесечно на основу остваривања договорених квантитативних критеријума извршења (нето девизних резерви Народне банке Југославије, нето домаће активе, задужења консолидоване јавне управе код банкарског сектора, закључивања нових неконцесионалних иностраних зајмова од стране јавног сектора, преузимања дугова привреде према банкама од стране јавног сектора и спречавања акумулирања нових доцњи по основу сервисирања спољног дуга), као и структурних мера у фискалном, финансијском и приватном сектору.

¹ Примењен курс на дан 20. децембра 2000. године: 1 САД долар = 1,29539 специјалних права вучења.

На основу позитивне оцене ММФ-а о резултатима спровођења економског програма и структурних мера, Југославији су током 2001. године одобрене две транше у укупном износу од 100 милиона специјалних права вучења (око 130 милиона САД долара).

ММФ је током године пружио техничку помоћ нашој земљи у области монетарног и девизног пословања, реформи банкарског сектора и платног промета.

Групација светске банке

Регулисање односа са ММФ-ом СР Југославији је омогућило да започне са регулисањем чланства и у групацији Светске банке. Пре формалног обнављања чланства, Југославији је одобрено око 30 милиона САД долара бесповратних средстава, што представља преседан за Банку, али и признање земљи за реформе које спроводи. Та средства намењена су као подршка процесу приватизације, затим рехабилитацији банкарског сектора, финансирању сектора енергетике, као и социјалним програмима.

Чланство у Међународној банци за обнову и развој регулисано је 8. маја 2001. године. Највећи проблем везан за повратак СР Југославије у ту међународну организацију био је доспели а неизмирени дуг од готово 1,8 милијарди САД долара (15% укупног спољног дуга) и статутарна забрана те организације, као и осталих међународних финансијских организација, да отписује дугове земљама чланицама. Практично целокупан југословенски дуг (са изузетком од 50 милиона САД долара) био је у доцњи. Захваљујући спремности Међународне банке за обнову и развој, кредибилној макроекономској политици земље, као и високом износу доспелих обавеза, та институција је трећи пут у својој историји (Бангладеш и Босна и Херцеговина) одлучила да проблем доспелог дуга (југословенског) реши одобравањем консолидационог зајма за рефинансирање. Рок за враћање зајма износи 30 година, период почека је три године, а каматна стопа до 1%.

СР Југославији је одобрен мешовити ИДА¹ статус за период од три године, што је било значајно и за добијање отписа дуга према повериоцима Париског клуба. Услови за добијање ИДА статуса били су: (а) ниво економске развијености, мерен висином друштвеног производа по глави становника, (б) ниво нето вредности дуга у укупном годишњем извозу земље и (в) ниво вредности дуга према

¹ Међународно удружење за развој (ИДА) представља афилијацију Светске банке, основану ради пружања финансијске подршке најсиромашнијим земљама у развоју под веома повољним – концесионалним условима.

брuto друштвеном производу. Што се тиче првог критеријума, граница је 885 САД долара друштвеног производа по глави становника. Светска банка је утврдила да се *per capita* друштвени производ у СР Југославији за 2000. кретао у зони између 840 до 990 САД долара. Поред тога, имало се у виду да је СР Југославија постконфликтна земља и да је забележила велики пад друштвеног производа у последњој деценији. Њена кредитна способност је при том оцењена веома неповољно. На почетку реформског процеса спољни дуг СР Југославије износио је око 11,4 милијарде САД долара (142% брuto друштвеног производа у 2000), што је на већем нивоу од најсиромашнијих земаља света. То значи да земља није способна да сервисира спољни дуг према критеријумима Међународне банке за обнову и развој.

Одобравање мешовитог ИДА статуса на три године, који ће се проверавати оценом успешности реформи које Југославија буде спроводила, омогућиће да се у том периоду земља задужује како по условима који важе за кредите МБОР-а, тако и по концесионалним условима (ИДА условима). Рок отплате кредита биће 20 година са периодом почека од десет година и минималном каматном стопом од 0,75% годишње. То значи да ће СР Југославија у периоду од 2002. до 2004. године под ИДА условима моћи да користи средства у висини од 540 милиона САД долара за структурно и секторско прилагођавање.

СР Југославија је у јуну 2001. обновила своје чланство у Међународној финансијској корпорацији, афилијацији Светске банке специјализованој за финансирање приватних предузећа. У току су преговори о начину регулисања дуга југословенских банака према тој институцији (око 130 милиона САД долара).

Европска банка за обнову и развој

Европска банка за обнову и развој основана је 1991. године са седиштем у Лондону. Банка је основана с циљем пружања кредитне подршке (одобравање кредита на комерцијалној основи) земљама у транзицији које отварају своју привреду, спроводе структурне реформе и развијају демократију. Због дезинтеграције СФРЈ и увођења санкција према СР Југославији, југословенска привреда није била у могућности да користи кредите те институције. Она је последњих година тежиште својих кредитних активности померила ка земљама југоисточне Европе, а након демократских промена октобра 2000, СР Југославија се квалификовала за пуну сарадњу са том банком. Европска банка за обнову и развој је у првом тромесечју

2001. отворила своју канцеларију у Београду. Њени стручњаци су пружали техничку помоћ при изради Нацрта Закона о приватизацији.

Први ангажман те банке у Југославији био је у области банкарског сектора. Поред тога, она је одлучила да први пут у својој пракси уведе нову врсту кредита – краткорочне зајмове за обртна средства. Кредити се одобравају извозно оријентисаним фирмама. Значај кредитне подршке те институције Југославији потврђује потписивање Споразума о финансирању седам пројеката у укупном износу од око 240 милиона евра, и то у области енергетике, железничког транспорта, локалне самоуправе, финансијског сектора и локалних приватних предузећа.

На годишњој скупштини Европске банке за обнову и развој југословенска делегација је успешно презентирала инвестиционе могућности у земљи. Велико признање Југославија добила је у Годишњем извештају те банке за 2001, у коме су наше економске реформе позитивно оцењене, а нарочито политика либерализације цена, монетарна стабилност и почетак процеса приватизације.

Банка за међународне обрачуне

СР Југославија је 11. јуна 2001. регулисала чланство у Банци за међународне обрачуне, чије је седиште у Базелу (Швајцарска). На скупштини те банке извршена је подела 8000 акција, 46,07 тона злата и средстава на девизним рачунима у висини од око 27,1 милион САД долара, које је депоновала Народна банка Југославије бивше СФРЈ.

Том приликом, СР Југославија је добила 2.920 акција, чија је појединачна вредност 16.000 швајцарских франака, злато у вредности од 147 милиона долара, као и 10 милиона долара у девизама. Подела те имовине допринела је да се девизне резерве Народне банке Југославије додатно повећају за око 160 милиона долара.

Поделом имовине бивше СФРЈ код БИС-а створена је могућност за постизање коначног договора о подели преостале имовине бивше државе.

Односи са Европском унијом

Један од најважнијих средњорочних економских и политичких циљева наше земље јесте придруживање Европској унији. Тим поводом у Београду је 6. јула 2001. одржана међународна конференција под називом "Припрема СР Југославије за Европску

интеграцију". Конференцију су организовали Европски покрет у Србији и Фондација Фридрих Еберт. Поред организатора и представника Европске уније, конференцији су присуствовали и представници суседних земаља – Хрватске, Мађарске, Румуније и Бугарске које су већ започеле тај процес. Представници тих земаља изложили су сопствена искуства и виђење како да се што брже и безболније земље овог региона укључе у Европску унију.

Конференција је била припрема за одржавање конститутивног састанка Радне групе СР Југославије и Европске уније, 23. јула 2001. Главна тема тог састанка били су услови за отпочињање преговора и потписивање уговора о стабилизацији и асоцијацији. Ова врста уговора уведена је у праксу 1999. године, чиме су први пут и званично отворена врата Европске уније за чланство земљама источне Европе.

У процесу интеграције у тржиште Европске уније неопходно је испунити низ услова, почев од изградње институција правне државе па све до људских и мањинских права. Представници Европске уније истакли су да је за нашу земљу, као и за све земље југоисточне Европе, регионална сарадња основни предуслов бржег укључивања. С тим циљем СР Југославија је са Хрватском, Босном и Херцеговином, Македонијом, Румунијом, Бугарском и Албанијом потписала Меморандум о слободној трговини, чиме је отворена могућност стварања тржишта слободне трговине од преко 50 милиона потрошача.

Прикључивање европској интеграцији захтева усклађивање националног законодавства са законодавством Европске уније. Обавеза се односи не само на доношење закона, већ и на њихову доследну примену, формирање одговарајуће институционалне инфраструктуре и обезбеђење благовремене информисаности свих сектора друштва.

Савет Европске уније донео је 16. јула 2001. одлуку о одобравању нашој земљи макрофинансијске помоћи у износу од 300 милиона евра, која обухвата кредит од 225 милиона и бесповратну финансијску помоћ од 75 милиона. Средства кредита искоришћена су за измиривање доспелих финансијских обавеза земље према Европској инвестиционој банци. Коришћење средства бесповратне финансијске помоћи условљено је задовољавајућом оценом Европске комисије резултата спровођења актуелног финансијског аранжмана са ММФ-ом. Током 2001. реализована је прва транша бесповратне помоћи од 35 милиона евра. На основу позитивне оцене Европске комисије резултата спровођења економске политике, најављена је

реализација друге транше од 40 милиона евра и могућност одобравања додатних 45 милиона евра бесповратне помоћи током 2002.

Европску инвестициону банку основале су земље чланице Европске уније, а она углавном финансира инфраструктурне пројекте. Одобравање и коришћење нових зајмова те банке за инвестиционе пројекте у Југославији омогућено је потписивањем оквирног споразума са Банком, којим се регулишу њене активности у нашој земљи. Крајем 2001. године потписан је уговор о кредиту од 66 милиона евра, који ће Европска инвестициона банка одобрити Југославији за реконструкцију инфраструктуре.

Резултати преговора са Париским клубом поверилаца

Повратак наше земље у међународну финансијску заједницу, започет обнављањем чланства у ММФ-у, настављен је у 2001. години преговорима са иностраним повериоцима, при чему се резултати преговора са Париским клубом поверилаца могу сматрати једним од највећих успеха.

Да би се постигла одрживост позиције земље у погледу сервисирања дугова према иностранству, створиле чврсте основе за трајан економски раст и омогућило редовно измиривање текућих и будућих обавеза, СР Југославија је од Париског клуба поверилаца затражила знатан отпис дугова (око 70%) и њихово репрограмирање на период од 25 година са почеком од осам година.

Народна банка Југославије је, у оквиру припрема за преговоре са повериоцима Париског клуба, успешно обавила комплексан посао усаглашавања дуга са државама повериоцима и израдила више пројекција економске подношљивости дуга (*debt sustainability*), које су послужиле као полазна основа за преговоре у Паризу, новембра 2001. године.

После тешких преговора, у којима су, поред представника Савезне владе и републичких влада, учествовали и представници Народне банке Југославије, повериоци Париског клуба сагласили су се, 16. новембра 2001, са Савезном владом да се реструктурира њен спољни дуг у износу од око 4,5 милијарди САД долара.

Споразум са Париским клубом предвиђа отпис 66% спољног дуга земље. Као такав, оцењује се да је изузетно повољан и представља подршку предузетим економским и структурним реформама. Пре закључења споразума СР Југославија је била једна

од најзадуженијих земаља света (однос дуга према бруто друштвеном производу износио је 142%, а према извозу робе и услуга 450%).

Споразум са Париским клубом поверилаца односи се на дуг по кредитима закљученим до 20. децембра 2000. године. У првој фази предвиђен је отпис 66% дуга, и то: 51% у марту 2002, након што земља склопи трогодишњи аранжман са ММФ-ом, и додатних 15% у марту 2005, након што ММФ позитивно оцени извршење аранжмана. Остатак дуга се репрограмира на 22 године са почеком од шест година.

Постигнутим договором предвиђен је отпис око 3 милијарде долара спољног дуга. Тачан ефекат моћи ће да се утврди тек по потписивању билатералних споразума са владама држава чланица Париског клуба.

Отплата краткорочног дуга извршиће се у року од осам година, од чега четири године почека.

И поред повољних услова отписа дугова и њиховог репрограмирања, СР Југославија ће и даље остати високо задужена средње развијена земља (однос преосталог дуга према бруто друштвеном производу износиће 70%, а према извозу 243%).

Услови отписа и репрограма дуга постигнути са повериоцима Париског клуба значајно ће утицати на услове регулисања отплате дуга према осталим повериоцима.

Почетак преговора са Лондонским клубом поверилаца

У 2001. години започети су преговори и са Лондонским клубом поверилаца о регулисању отплате дуга од око 2,2 милијарде долара према комерцијалним банкама (искључујући дуг повезаних лица).

Југословенска страна је одлучила да преговоре са комерцијалним банкама – повериоцима обави преко Саветодавног комитета банака (раније Међународни координациони комитет), који се формира за потребе преговора и у који улазе највеће банке повериоци.

Југословенска страна настоји да добије услове сличне онима који су постигнути са Париским клубом поверилаца.

Билатерална сарадња

У оквиру сарадње Народне банке Југославије са централним банкама других земаља, у 2001. години реализоване су посете

гувернера Народне банке Југославије централним банкама Италије и Велике Британије.

Ради спровођења Споразума о економској и техничкој сарадњи између Савезне владе и Владе НР Кине, закљученог за време посете државне делегације Кини, којим је нашој земљи додељена хуманитарна помоћ од 20 милиона јуана, Народна банка Југославије је августа 2001. са *Bank of China* потписала банкарски аранжман о књиговодственој процедури за спровођење тог споразума.

Представници Народне банке Југославије учествовали су у раду Првог заседања Мешовите комисије за трговинску сарадњу између СР Југославије и Чешке Републике, одржаном новембра 2001. у Прагу, где су, између осталог, разматрана и питања финансијско-кредитне сарадње и регулисања југословенског клириншког дуга.

Сукцесија имовине бивше СФРЈ

Народна банка Југославије је учествовала у припремама одговарајуће документације и у преговорима са делегацијама земаља сукцесора бивше СФРЈ, који су окончани у Бечу 26. јуна 2001. потписивањем Споразума о питањима сукцесије бивше СФРЈ.

Ради спровођења Анекса Ц Споразума о сукцесији, представници Народне банке Југославије су током године учествовали на састанцима централних банака и министарстава финансија држава сукцесора бивша СФРЈ. Представници Народне банке Југославије припремали су материјале и учествовали у преговорима у вези са: поделом средстава на девизним рачунима у иностранству, поделом потраживања на клириншком рачуну са Руском Федерацијом, поделом клириншких дугова и потраживања према другим земљама клириншког подручја, као и са поделом дуга по либијском кредиту и дуга по старим државним зајмовима.

У преговорима је прихваћен принцип да се деле само постојећа средства. За сада је извршена подела злата и девиза код БИС-а и Народна банка Југославије је по том основу добила 158,1 милион долара, за колико су повећане њене девизне резерве. Остало је неподељено:

- монетарно злато у иностранству у износу од 88,3 милиона долара,
- девизе на рачунима у иностранству у износу од 371,8 милиона долара,
- девизе код мешовитих банака (постојећа средства) у износу од 56,6 милиона долара, и

– клириншка потраживања између 1,3 и 1,4 милијарде долара (коначан износ је у процедури усаглашавања).

Од наведених неподељених средстава Југославији би требало да припадне 38%.

Спољни дуг СР Југославије

Крајем 2001. године укупан дуг земље према иностранству износио је 11.740 милиона долара, што представља 108% бруто друштвеног производа и 425% извоза робе и услуга у тој години. Од тога, 10.529 милиона или 89,7% отпада на средњорочну и дугорочну задуженост у конвертибилним валутама. Дуг је кумулиран у дужем периоду, углавном по основу дефицита текућег рачуна. Тек од октобра 2000. године екстерно задуживање земље је под чвршћом контролом. Фискална експанзија путем задуживања је током године заустављена.

Стање дуга СР Југославије*
(у милионима долара)

	2000.	2001.
А. Укупан средњорочни и дугорочни дуг	10.056	10.529
Мултилатерални кредитори	2.488	2.706
ММФ	152	272
Светска банка**	1.781	1.840
Еурофима	126	130
ИФЦ	132	175
ЕИБ	257	49
Европска заједница		199
Остало	40	41
Билатерални кредитори	4.619	4.610
Париски клуб	4.424	4.349
Остали званични кредитори	195	261
Комерцијални кредитори	2.949	3.213
Лондонски клуб***	2.267	2.299
Остали кредитори	682	914
Б. Краткорочни дуг****	1.153	1.026
Укупан конвертибилни дуг (А + Б)	11.209	11.555
Неконвертибилни дуг (клиринг)	209	185
Укупно стање дуга (А + Б)	11.418	11.740

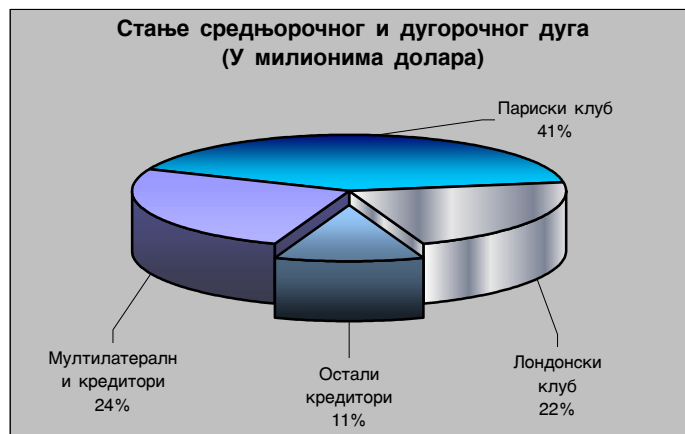
Извор: Народна банка Југославије.

* Примењен важећи курс крајем децембра за сваку годину респективно.

** Укључене курсне разлике (*exchange adjustment/currency pool*) које обрачунава Светска банка.

*** Искључен дуг откупљен од стране повезаних лица (500 милиона долара).

**** Укључене неизмирене обавезе за увоз нафте и гаса.

Дуг према мултилатералним институцијама представља четвртину средњорочне и дугорочне задужености. На Париски клуб се односи највећи део тог дуга, 41%, на Лондонски клуб 22%, док се остатак односи на обавезе према Кини, Либији и другим кредиторима. Краткорочни дуг је смањен у односу на претходну годину, с тим што се половина дуга односи на доцње за увоз нафте и гаса (нарасле на пола милијарде долара добрим делом и услед приписаних камата).

БАНКАРСКИ СЕКТОР И НАДЗОР БАНАКА

Стање затечено на почетку 2001. године	80
Активности Народне банке Југославије на реструктурирању банкарског сектора	81
Унапређење законске регулативе	83
Билансна сума, капитал и власничка структура банака	85
Структура пасиве и активе банкарског сектора	86
Квалитет активе банкарског сектора	88
Остварени показатељи пословања	89
Централни кредитни регистар	91

Стање затечено на почетку 2001. године

На почетку 2001. године банкарски систем СР Југославије¹ обухватао је 86 банака (67 на територији уже Србије, 17 на територији Војводине и две на територији северног дела Косова и Метохије).

Прве прелиминарне процене општег стања банкарског сектора које је извршила Народна банка Југославије почетком 2001. године показивале су да југословенско банкарство карактеришу:

1. висок степен ненаплативих потраживања и низак степен реално каматоносне активе, што је директно утицало на ниску профитабилност,
2. низак степен реално формираних резерви за покриће потенцијалних губитака,
3. реална подкапитализација и немогућност резерви и капитала да апсорбују преузете ризике,
4. реална инсолвентност највећих банака, које су у укупној билансној суми банкарства учествовале са више од 57%,
5. висока неликвидност,
6. непостојање или постојање неадекватног система интерне контроле и интерне ревизије,
7. неадекватан систем управљања ризицима,
8. недовољно професионалан рад екстерних ревизора.

Полазећи од такве ситуације, а с циљем враћања поверења у банкарски систем, Народна банка Југославије је сачинила стратегију његовог реструктурирања.

Ради реалног сагледавања финансијског стања сваке банке појединачно, али и банкарства у целини, Народна банка Југославије је током 2001. спровела низ активности, и то:

¹ Без банака са територије Црне Горе.

- 43 дијагностичка испитивања, од чега 28 са иностраним консултантима,
- 85 контрола пословања банака,
- 13 оцена финансијског стања и могућности и економске оправданости санације.

У међувремену, један број банака се, у складу са Законом о банкама и другим финансијским организацијама, припојио већим банкама.

Активности Народне банке Југославије на реструктурирању банкарског сектора

До краја 2001. године Народна банка Југославије је, на основу својих извршених анализа и контрола, предузела активности које су резултирале у следећем:

- 23 банке су изгубиле дозволу за рад, укључујући и четири велике банке на почетку 2002. године,
- 4 банке су добиле рок за докапитализацију,
- 5 банака се налази у поступку санације,
- код 1 банке је уведена администрација,
- 5 банака се налази у категорији проблематичних банака,
- 17 банака је под мерама за усклађивање показатеља пословања, осим новчаног дела акционарског капитала,
- 18 банака се припојило другим банкама, укључујући и оне банке код којих је припајање у току.

Током године Народна банка Југославије је издала дозволе за рад у земљи за пет страних и једну домаћу банку.

Након спровођења свих тих активности, банкарски сектор земље је, са 86 банака почетком 2001. године, сведен на 49 банака крајем године.

Активности које је Народна банка Југославије спроводила током 2001. године дале су прве значајне резултате:

- повећан је интерес страних банака за отварање својих представништава и банака, као и за докапитализацију домаћих банака,
- повећано је поверење становништва у банкарски систем,
- побољшана је структура банкарског сектора,
- знатно је смањена просечна пондерисана каматна стопа.

Поред *Société Générale Yugoslav bank AD*, која је раније пословала у нашем банкарском систему, дозволу за рад је током године добило

још пет банака са већинским иностраним капиталом: *Micro finance bank AD Beograd*, *Raiffeisenbank Jugoslavija AD Beograd*, *HVB banka Jugoslavija AD*, *Alpha bank AE* (београдска афилијација) и *National bank of Greece* (филијала Београд). Домаћа банка основана у 2001. години је Национална штедионица – банка АД Београд.

Током године отворена су представништва девет страних банака, тако да их је крајем 2001. укупно било 15.

Повећање поверења становништва у банкарски систем најбоље илуструје чињеница да је у другој половини 2001. године девизна штедња становништва повећана за 618,7 милиона немачких марака, са 62,5 милиона на 681,2 милиона немачких марака.

Крајем године потписан је Усаглашени записник о консолидацији дуга СР Југославије, којим су утврђени услови непосредног одлагања, умањења и реорганизације дуга према земљама повериоцима чланицама Париског клуба. То ће представљати значајну релаксацију за билансе банака, с обзиром на третман имобилизације који су ти пласмани имали док није био решен њихов статус.

У току 2001. године Народна банка Југославије је, на основу одредаба Закона о санацији, стечају и ликвидацији банака, донела одлуке да је санација могућа и економски оправдана у случају осам банака: Београдске банке а.д. Београд, Инвестбанке а.д. Београд, Југобанке а.д. Београд, Беобанке а.д. Београд, Прокупачке банке а.д. Прокупље, Нишке банке а.д. Ниш, Југобанке а.д. Бор и Врањске банке а.д. Врање.

Поступајући у складу са наведеним законом, Народна банка Југославије је при доношењу одлука о санацији поменутих банака узимала у обзир нарочито:

- износ потенцијалних губитака банке,
- износ који би СР Југославија и Народна банка Југославије, у случају стечаја банке, требало да исплате по основу гаранција за штедњу и депозите на текућим и девизним рачунима грађана и гаранција за кредите банке узете у иностранству,
- оквирни износ средстава потребних за санацију,
- заинтересованост других банака за преузимање банке чија се оправданост санације разматра, услове под којима би те банке извршиле преузимање и утицај преузимања на финансијско стање заинтересованих банака,
- заинтересованост других субјеката за куповину акција банке.

Поред тих елемената, а у смислу члана 7. став 2. наведеног закона, узимани су у обзир и елементи специфични за поједине

банке, као што су системски значај банке изражен у обиму платног промета који се преко ње обавља, регионални значај банке, учешће јавног сектора у пасиви банке, број запослених у банци којима би престао радни однос у случају стечаја и с тим повезани индиректни трошкови и могући допринос поверилаца банке процесу санације кроз отпис дела потраживања према банци.

Након што се изврши оцена могућности и оправданости санације банке, отварање и даље вођење поступка санације у надлежности је Агенције за осигурање депозита, санацију, стечај и ликвидацију банака – према одредбама наведеног закона. У складу са својим надлежностима, Агенција је донела појединачне одлуке о санацији поменутих банака и спроводила их у границама расположивих средстава и могућности за постизање договора са повериоцима о олакшању финансијског положаја банке, као и могућности наплате потраживања банке.

У случају Беобанке а.д. Београд, Београдске банке а.д. Београд, Инвестбанке а.д. Београд и Југобанке а.д. Београд, Агенција² је, на бази додатних анализа, предложила Народној банци Југославије да над тим банкама покрене поступак стечаја. Народна банка Југославије је, на основу тог предлога Агенције, извршила оцену финансијског стања и економске оправданости и даљег спровођења поступка санације. Коначна одлука о покретању стечајног поступка донета је 3. јануара 2002. године, пре свега зато што је оцена финансијског стања открила знатно више губитке од првобитно процењених, а реални изгледи за остваривање позитивног *cash-flowa* у наредне три године нису постојали; осим тога, дошло је и до знатног пада депозита, као последица неповерења грађана према тим банкама.

Унапређење законске регулативе

Поред спроведених активности у оквиру реструктурирања банкарског сектора, уложени су значајни напори и на унапређењу законске регулативе банкарског сектора:

- Измењен је Закон о рачуноводству у смислу да је уведена обавеза исправке вредности потраживања која нису наплаћена у року од 90 дана од дана доспећа, као и обавеза суспензије камате, што је резултирало у реалнијем исказивању биланса стања и биланса успеха банака;

² После преузимања управљања у тим институцијама од стране Агенције.

- Измењен је Закон о санацији, стечају и ликвидацији банака у смислу да банке у року од једне године од покретања поступка санације нису у обавези да испуњавају све прописане оквири пословања, затим да се извршне судске пресуде које се односе на банке у санацији не реализују у року од 120 дана, као и да се поступак стечаја и ликвидације банака убрза тако што би функцију стечајног, односно ликвидационог управника вршила Агенција, као независна институција која располаже стручним кадром за обављање тих послова;
- Сачињен је Предлог измена и допуна Закона о банкама и другим финансијским организацијама, који је у скупштинској процедури, а којим се ствара база за усклађивање оквира пословања банака са принципима Базелског комитета за контролу и директивама Европске уније;
- На основу Предлога измена и допуна наведеног закона, Народна банка Југославије је, у оквиру својих надлежности, припремила подзаконску регулативу којом се ближе уређује пословање банака, а која ће ступити на снагу након што Савезна скупштина усвоји измене и допуне Закона о банкама и другим финансијским организацијама, с тим што ће њихова потпуна примена почети од 31. децембра 2002. године;
- Сачињен је предлог новог закона о Народној банци Југославије, који, између осталог, садржи потпуно нове одредбе које се односе на контролну функцију Народне банке Југославије. Предложено је да се пропише шири спектар мера које се могу изрећи према банкама које не поштују прописе или чији је бонитет угрожен, од најблажих, као што је опомена, у случају мање значајних неправилности, када се може очекивати пуна сарадња органа банке, до најоштријих, укључујући и одузимање дозволе за рад. Предложене мере су по својој суштини такве да не онемогућавају банку да обавља текуће пословање и тиме буде изложена опасности да изгуби комитенте, већ само лимитирају, а не и обустављају пословне активности. Једна од значајних новина јесте могућност да Народна банка Југославије уведе принудну управу (администрацију) у банкама чије је финансијско стање лоше, а руководство банке није ништа предузело или није предузело адекватне мере да то стање поправи;
- Предложено је доношење Закона о регулисању јавног дуга СР Југославије по основу девизне штедње грађана и Закона о регулисању односа између СР Југославије и правних лица и

банака са територије СР Југославије који су првобитни дужници или гаранتي према повериоцима Париског и Лондонског клуба, којима би СР Југославија стекла потраживања према банкама, уз могућност да та потраживања конвертује у акције банака и тиме створи предуслове за њихову брзу приватизацију, а тиме и за приватизацију предузећа крајњих дужника (по кредитима Париског и Лондонског клуба), који би постали дужници банака.

Билансна сума, капитал и власничка структура банака³

Збирни подаци из рекласификованих биланса стања на дан 31. децембра 2001. године показују да је укупна **билансна сума** свих банака износила 291.460,1 милион динара.

Укупна билансна сума банака (износ у милионима динара, учешће у %)						
	31. децембар 2001.			31. децембар 2000.		
	Број банака	Билансна сума	Учешће	Број банака	Билансна сума	Учешће
Трансформисане банке*	19	198.135,8	68,0	31	640.399,1	90,9
Новоосноване банке**	30	93.324,3	32,0	50	63.950,4	9,1
Укупно	49	291.460,1	100,0	81	704.349,5	100,0
* Банке основане пре 1989, које су по Закону о банкама из 1989. трансформисане у АД пуком трансформацијом раније постојећих фондова, без ефективних уплата оснивачког капитала.						
** Банке основане по закону о банкама из 1989. као АД.						

У поређењу са 31. децембром 2000. године, билансна сума банкарског сектора је смањена за преко 400 милијарди динара или 59% (билансна сума крајем 2000. износила је 704.349,5 милиона динара), као резултат спроведених активности у оквиру реструктурирања банкарског сектора, односно одузимања дозволе за рад, првенствено од четири поменуте велике банке, код којих је билансна сума представљала преко 57% укупне билансне суме свих банака.

По врсти власништва, најзначајније банке су оне у власништву домаћих, тзв. друштвених лица. У погледу власничке структуре, банке са већинским иностраним капиталом и даље имају, и поред њиховог повећаног броја, подређену улогу.

³ Без четири велике банке над којима је покренут поступак стечаја 3. јануара 2002.

Власничка структура банкарског сектора
(износ у милионима динара, учешће у %)

	Билансна сума	Учешће	Капитал	Учешће
Домаће банке	253.065	86,8	38.924	84,3
– државне	11.230	3,8	2.682	5,8
– друштвене	179.677	61,7	12.049	26,1
– приватне	62.158	21,3	24.193	52,4
Стране банке*	38.395	13,2	7.262	15,7
Укупно	291.460	100,0	46.186	100,0

*Société Générale Yugoslav bank AD Beograd, Zepter banka AD Beograd, Micro finance bank AD Beograd, Raiffeisenbank AD Beograd, HVB banka Jugoslavija AD Beograd i National Bank of Greece SA Beograd.

Структура

пасиве и активе банкарског сектора

На дан 31. децембра 2001. године банке су збирно приказале **пасиву**, како је дато у следећој табели.

Структура пасиве банака

(износ у милионима динара, учешће у %)

	31. децембар 2001.				31. децембар 2000.			
	Трансформисане		Новоосноване		Укупно банке		Укупно банке	
	Износ	Учешће	Износ	Учешће	Износ	Учешће	Износ	Учешће
Депозити по виђењу	32.981,3	16,65	39.626,4	42,46	72.607,7	24,91	64.830,1	9,20
Краткороч. обав. према НБЈ	211,5	0,11	52,7	0,06	264,2	0,09	777,5	0,11
Краткорочни депозити	10.342,4	5,22	10.334,9	11,08	20.677,3	7,08	26.092,6	3,70
Краткорочни кредити	2.509,6	1,27	1.218,7	1,31	3.728,3	1,28	12.419,8	1,76
Краткороч. хартије од вредн.	435,3	0,22	2.360,3	2,53	2.795,6	0,96	15.825,8	2,25
Остала пасива, суборд. обав. и ванпосл. извори средст.	4.054,0	2,05	3.801,3	4,07	7.855,3	2,70	25.689,9	3,65
Дугорочне обав. према НБЈ	385,2	0,19	3,8	0,00	389,0	0,13	984,4	0,14
Дугорочни депозити	527,2	0,27	317,4	0,34	844,6	0,29	5.908,6	0,84
Дугорочни кредити	40.544,1	20,46	303,0	0,32	40.847,1	14,01	287.729,5	40,85
Дугорочне харт. од вредн.	1.162,3	0,59	3,7	0,00	1.166,0	0,40	2.943,4	0,42
Обавезе по девизној штедњи	69.907,9	35,28	–	–	69.907,9	24,00	179.857,3	25,54
Дугорочна резервисања	20.625,4	10,41	3.566,0	3,82	24.191,4	8,30	57.547,2	8,17
Капитал	14.449,6	7,29	31.736,1	34,01	46.185,7	15,85	23.743,4	3,37
Укупна пасива	198.135,8	100,00	93.324,3	100,00	291.460,1	100,00	704.349,5	100,00

Билансна структура југословенских банака у 2001. значајно је побољшана у односу на стање у 2000. години. Крајем 2000. године око 66% билансне пасиве свих банака било је садржано у обавезама по дугорочним девизним кредитима и обавезама по старој девизној штедњи. Та два извора средстава нису могла да се претворе у каматоносну активу због статуса који је регулисан Законом о измирењу обавеза по основу девизне штедне грађана, односно кад је реч о дугорочним девизним кредитима због неизвесности око репрограмирања од стране Париског и Лондонског клуба.

Структура капитала банака (износи у милионима динара)		
КАПИТАЛ	31. децембар 2001.	31. децембар 2000.
Акцијски капитал	40.481,3	55.673,9
Ревалоризационе резерве	11.167,1	—
Резерве из добитка	5.793,9	15.529,8
Добитак	750,6	745,6
Сопствене акције	898,3	34,1
Губитак	11.108,9	48.171,8
Укупно	46.185,7	23.743,4

Капитал југословенских банака са 31. децембром 2001. године износио је 46.185,7 милиона динара и представљао је 15,9% њихове укупне пасиве, а са 31. децембром 2000. године банке су приказале свега 3,4% учешћа капитала у укупној пасиви.

Структура aktive банака (износи у милионима динара, учешће у %)								
	31. децембар 2001.				31. децембар 2000.			
	Трансформисане		Новоосноване		Укупно банке		Укупно банке	
	Износ	Учешће	Износ	Учешће	Износ	Учешће	Износ	Учешће
Готовина и готовински еквиваленти	16.630,3	8,39	22.859,1	24,49	39.489,4	13,55	45.225,6	6,42
Депоз. код НБЈ и кратк. харт. од вредн.	9.213,8	4,65	10.831,5	11,61	20.045,3	6,88	28.876,7	4,10
Краткорочни кредити и пласмани	26.465,8	13,36	40.096,5	42,96	66.562,3	22,84	70.363,6	9,99
Кратк. харт. од вредн. и остали пласм.	2.900,3	1,46	3.737,5	4,00	6.637,8	2,28	28.299,0	4,02
Харт. од вредн. и други пласмани	533,9	0,27	1.704,2	1,83	2.238,1	0,77	2.395,6	0,34
Остала актива и ванпословна средства	9.344,4	4,72	4.485,4	4,81	13.829,8	4,75	25.752,1	3,66
Потраж. од СРЈ по девизној штедњи	66.786,8	33,71	—	—	66.786,8	22,91	188.114,2	26,71
Дугорочни кредити и пласмани	46.621,5	23,53	2.401,1	2,57	49.022,6	16,82	277.415,4	39,38
Дугорочне хартије од вредности	8.101,8	4,09	4,6	0,00	8.106,4	2,78	8.437,5	1,20
Учешћа у	2.643,8	1,33	2.537,9	2,72	5.181,7	1,78	12.150,9	1,72

Структура активе банака (износи у милионима динара, учешће у %)								
	31. децембар 2001.				31. децембар 2000.			
	Трансформисане		Новоосноване		Укупно банке		Укупно банке	
	Износ	Учешће	Износ	Учешће	Износ	Учешће	Износ	Учешће
капиталу								
Стална средства	8.893,4	4,49	4.666,5	5,00	13.559,9	4,65	17.319,1	2,46
Укупна актива	198.135,8	100,00	93.324,3	100,00	291.460,1	100,00	704.349,5	100,00

У структури *активе*, на нивоу посматраних банака, највеће учешће имају потраживања од СР Југославије по основу девизне штедње (22,9%) и краткорочни кредити (22,8%). И овде, као и код пасиве, структура *активе* новооснованих банака је другачија јер су највеће ставке потраживања по краткорочним кредитима (43,0%) и готовина и готовински еквиваленти (24,5%), док су код трансформисаних банака и даље највећа потраживања од СР Југославије по депонованој девизној штедњи (33,7%) и дугорочни девизни кредити (23,5%), што значи да је 57,2% пласмана замрзнуто и реално некаматоносно.

Рочна структура извора и средстава на дан 31. децембра 2001. године показује усклађеност банака по том основу.

Рочна структура (износи у милионима динара)				
	31. децембар 2001.		31. децембар 2000.	
	Трансформи-сане	Ново-основане	Укупно банке	Укупно банке
ПАСИВА				
Краткорочни извори	50.528	56.986	107.514	145.635,6
Дугорочни извори и капитал	147.608	36.338	183.946	558.713,9
Укупно	198.136	93.324	291.460	704.349,5
АКТИВА				
Краткорочна потраживања	65.089	83.714	148.803	200.912,5
Дугорочна потраживања	133.047	9.610	142.657	503.437,0
Укупно	198.136	93.324	291.460	704.349,5

Квалитет активе банкарског сектора

Класификација билансне и ванбилансне активе банака према степену наплативости, збирно за све банке, са стањем на дан 31. децембра 2001. године, показује да контаминирана актива (актива за коју се израчунавају резервације потребне за потенцијалне губитке) класификована у Ц, Д и Е категорију износи 26.393,5 милиона динара и у укупној билансној и ванбилансној активи учествује са

6,9%, с обзиром на то да се девизни рефинансирани кредити не класификују по прописаним критеријумима, већ се исказују у оквиру ставки класификованих под А.

Са 31. децембром 2000. године контаминирана актива је чинила 13,6% укупне билансне и ванбилансне активе банака.

Класификација активе банака (износи у милионима динара)				
Класификација	31. децембар 2001.		31. децембар 2000.	
	Трансформи- сане	Ново- основане	Укупно банке	Укупно банке
А	97.239,7	54.501,6	151.741,3	440.691,5
Б	23.766,6	6.999,1	30.765,7	108.338,0
Ц	7.141,6	2.891,2	10.032,8	39.883,5
Д	1.832,3	1.247,7	3.080,0	10.512,7
Е	12.624,3	656,4	13.280,7	36.256,7
Укупно	142.604,5	66.296,0	208.900,5	635.682,4

На основу такве класификације ставки билансне и ванбилансне активе обрачунати су потенцијални губици и обавеза издвајања посебне резерве, и то 50% за класификовано у Ц, 75% за класификовано у Д и 100% за класификовано у Е.

Потенцијални губици и посебна резервисања за њихово покриће (износи у милионима динара)				
	31. децембар 2001.		31. децембар 2000.	
	Трансформи- сане	Ново- основане	Укупно банке	Укупно банке
Износ потенцијалних губитака	17.569,3	3.037,8	20.607,1	62.523,9
Посебна резервисања	17.569,3	3.022,5	20.591,8	54.878,5

Остварени показатељи пословања

Збирни извештај о **оствареним релативним показатељима пословања** по чл. 26. и 27. Закона о банкама, за југословенске банке показује да су оне са 31. децембром 2001. године, генерално посматрано, ускладиле пословање у делу адекватности капитала, односа краткорочних пласмана и извора, учешћа у капиталу предузећа и учешћа у капиталу банака.

Релативни показатељи пословања (у %)				
	31. децембар 2001.		31. децембар 2000.	
	Трансформи- сане	Ново- основане	Укупно банке	Укупно банке
Релативни показатељи пословања				
Коефицијент адекватности капитала (мин. 8%)	10,3	40,6	21,9	0,7
Однос краткорочних пласмана и извора (>=100%)	128,9	146,9	138,4	138,0
Однос девизне пасиве и девизне активе (95%-105%)	96,4	87,9	94,3	96,0
Коефицијент великих и највећих могућ. кредита (макс. 80%)	665,3	58,6	233,3	3.928,9
Коефицијент учешћа у капиталу предузећа (макс. 15%)	9,2	4,5	6,0	17,9
Коефицијент учешћа у капиталу банке и ДФО (макс. 51%)	9,1	3,5	5,2	33,3
Коефицијент пласмана у основна средства (макс. 20%)	75,3	16,0	33,1	149,8

Прекорачења појединих показатеља пословања (не узимајући у обзир услов новчаног дела акционарског капитала) исказана су, првенствено, код односа девизне пасиве и девизне активе, коефицијента пласмана у основна средства и коефицијента великих и највећих могућих кредита.

У односу на 2000. годину, значајно је побољшана усклађеност пословања банака у погледу адекватности капитала, великих и највећих могућих кредита, учешћа у капиталу предузећа и пласмана у основна средства.

Неусклађеност пословања југословенских банака по појединим релативним показатељима пословања из члана 26. и 27. Закона о банкама показује да три и више показатеља не испуњава петина укупног броја банака (не узимајући у обзир услов новчаног дела акционарског капитала), односно осам трансформисаних и две новоосноване.

Неусклађеност банака по показатељима				
	31. децембар 2001.		31. децембар 2000.	
	Трансформи– сане	Ново– основане	Укупно банке	Укупно банке
	Број неусклађених банака			
	Релативни показатељи пословања			
Коефицијент адекватности капитала (мин. 8%)	5	0	5	14
Однос краткорочних пласмана и извора (>=100%)	3	0	3	9
Однос девизне пасиве и девизне активе (95%–105%)	5	13	18	44
Коефицијент великих и највећих могућ. кредита (макс. 80%)	15	4	19	36
Коефицијент учешћа у капиталу предузећа (макс. 15%)	4	2	6	13
Коефицијент учешћа у капиталу банке и ДФО (макс. 51%)	4	0	4	5
Коефицијент пласмана у основна средства (макс. 20%)	15	7	22	42

Са 31. децембром 2000. године више од три неусклађена релативна показатеља пословања приказала је 51 банка, односно 63% укупног броја банака које су тада пословале.

Неусклађеност пословања по банкама				
Број неусклађених показатеља*	31. децембар 2001.		31. децембар 2000.	
	Трансформи- сане	Ново- основане	Укупно банке	Укупно банке
	Број неусклађених банака			
0	0	11	11	8
1	5	13	18	19
2	6	4	10	25
3	3	2	5	9
4	2	0	2	7
5	2	0	2	8
6	1	0	1	2
7	0	0	0	2
8	0	0	0	1

* Без захтева за новчани део акционарског капитала.

Централни кредитни регистар

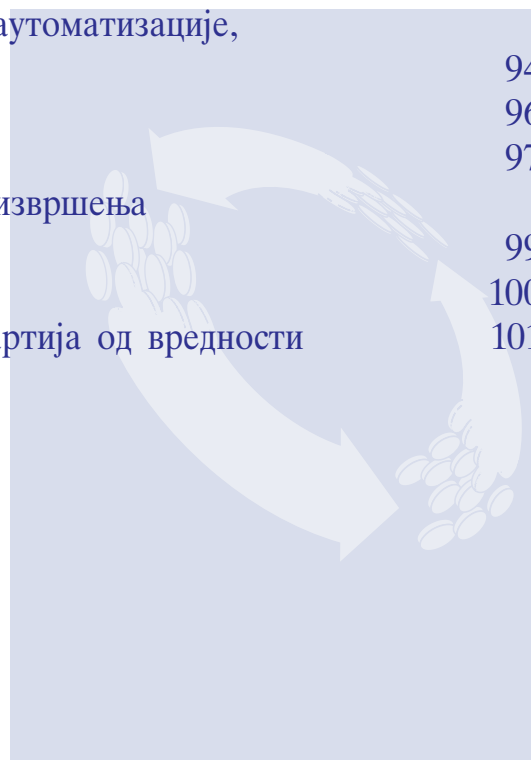
У току 2001. године, уз сагласност гувернера, активности Сектора за послове контроле усмерене су и на формирање централног кредитног регистра, односно припрему прописа (Одлука и Упутство), као и организациону и техничку опремљеност за извршавање тих послова.

Наиме, основна функција централног кредитног регистра јесте да пружи банкама и другим финансијским организацијама додатне информације о задужености одређених привредних субјеката, које би оне користиле приликом доношења одлука о одобравању пласмана – кредита тим субјектима, а које би могле да утичу на смањење кредитног и тржишног ризика у њиховом пословању, односно на квалитет активе и висину капитала.

Имајући у виду наше услове пословања, који се знатно разликују од услова у земљама код којих је већ формиран такав кредитни регистар при централним банкама, обављени су разговори са представником Бундесбанке ради што успешније имплементације и функционисања централног кредитног регистра у Народној банци Југославије.

ПЛАТНИ ПРОМЕТ

Послови платног промета, евиденције, аутоматизације, информисања и статистике	94
Послови развоја платног система	96
Послови контроле	97
Послови финансирања, организације и извршења савезног буџета	99
Правни послови	100
Централни регистар, депо и клиринг хартија од вредности	101

Послови платног промета, евиденције, аутоматизације, информисања и статистике

Послове платног промета у земљи обавља Народна банка Југославије преко специјализоване организације у свом саставу Завода за обрачун и плаћања.

У 2001. години ажурно и у потпуности извршени су текући послови из делокруга платног промета и евиденције за имаоце рачуна код Завода и 69 пословних банака, послове платног промета за органе, организације и фондове федерације, као и послове у плаћањима са грађанима по основу њихових пословних и других односа са учесницима у платном промету.

Број безготовинских налога извршених у тој години повећан је за 2%, број примљених уплата на благајнама организационих јединица Завода и пошта за 8%, а број извршених налога за исплате у готовом за 1% у односу на 2000. годину.

Укупна плаћања извршена путем платног промета у организационим јединицама Завода износила су 5.038,8 милијарди динара или просечно дневно 16,6 милијарди, што представља повећање од 105% у односу на 2000. годину.

У структури укупног платног промета према месту извршења, повећано је учешће платног промета између учесника у истом месту са 43% на 52%.

У току године активност је била усмерена и на примену Одлуке о начину обављања платног промета, уз проверу покрића на рачуну учесника у платном промету и проверу покрића на рачуну пословне банке.

Снабдевање готовином организационих јединица Завода у току године било је, осим у одређеним случајевима, углавном редовно и без већих проблема.

Ради успешног спровођења активности везаних за откуп пшенице рода 2001. године, донето је Упутство о раду организационих јединица Завода у вези са готовинском исплатом за преузету пшеницу рода 2001. године.

Што се тиче исплата готовине поштама за пензије, редовно је праћен прилив средстава на рачуну Поштанске штедионице и, у складу са обезбеђеним средствима, организационе јединице Завода обавештаване су о утврђеним и дозвољеним процентима издавања готовине подручним поштама за исплату пензија.

За обављање мењачких послова, израђена су упутства и инструкције којима је уређено поступање организационих јединица Завода при обављању купопродаје и замене ефективног страног новца од физичких лица. По том основу обрађено је 3.242.910 ставки и истовремено је вршено усаглашавање података о предаји у Народну банку Југославије.

За превремени откуп купона један и два прве емисије дугорочних обвезница Републике Србије за измирење доспелих обавеза за додатак за децу и матерински додатак из донација, израђено је Упутство и више инструкција којима је уређено поступање организационих јединица Завода у вези с тим.

За шест банака у ликвидацији организационе јединице Завода исплатиле су стару девизну штедњу, по којој су извршене 140.464 исплате.

Сprovedено је 12 месечних и једна посебна обавезна мултилатерална компензација. У њима су компензиране доспеле обавезе у укупном износу од 44,4 милијарде динара. Компензације су утицале на побољшање ликвидности учесника у платном промету.

Поред наведених послова и задатака, обављене су и значајне активности на изради нових нормативних аката и прописа по новом Закону о платном промету, као и одређених пројеката.

Израђени су такође пројектни захтеви за аутоматску обраду података из годишњих рачуна правних лица за 2000. годину и полугодишњих рачуна правних лица за 2001. годину, затим пројектни захтев за разврставање предузећа по величини на мала, средња и велика, као и Измена и допуна Упутства за пријем, контролу, разврставање, обраду и информисање по полугодишњим и годишњим рачунима правних лица, у складу са изменама и допунама Закона о рачуноводству.

У вези са праћењем примене републичких закона и прописа којима се уређује обрачун доприноса за обавезно социјално

осигурање и Изменама и допунама Упутства о облику, садржини и употреби инструмената платног промета за плаћања у земљи, а везано за измене у шифрама плаћања, израђен је захтев за измену програма за аутоматску обраду података из новчаних токова и измењена је методологија за израду билтенских табела.

Послови развоја платног система

Активности у 2001. години предузете у оквиру процеса трансформације платног промета биле су усмерене на:

1. учешће у припреми и изради Предлога закона о платном промету;
2. учешће у изради подзаконских аката тог закона, којима се на ближи начин уређује систем плаћања и најзначајнији сегменти тог система на основу препорука међународне заједнице;
3. координацију рада на одржавању рачунарске мреже носилаца платног промета;
4. координацију рада, давање смерница и учешће у доградњи техничког система за извршавање клиринга и обрачуна;
5. учешће у конципирању будућег начина обављања платног промета, односно међубанкарског клиринга;
6. координацију активности на нормативном, функционалном и информатичком уређивању послова бонитета правних лица у СР Југославији, као и на технолошко-организационом уређивању за формирање Регистра података о бонитету правних лица у СР Југославији;
7. координацију активности на изради нормативних аката за Пројекат "Централни регистар, депо и клиринг хартија од вредности у СР Југославији" и припреми за функционисање Централног регистра хартија од вредности, као посебног организационог дела Завода специјализованог за евиденцију и обрачун хартија од вредности којима се тргује на берзама у земљи;
8. организовање и успостављање јединствене службене евиденције (Регистар овлашћених мењача) о отварању, гашењу и осталим статусним променама у раду мењачница, на основу закључених уговора о обављању мењачких послова са овлашћеним мењачима;
9. израду и усаглашавање Нацрта уговора о обављању мењачких послова са изменама и допунама Одлуке о условима обављања мењачких послова и Упутства за примену Одлуке о условима обављања мењачких послова.

Послови контроле

Инспекцијска контрола

1. На подручју Републике Србије у току 2001. године извршено је 4.575 инспекцијских контрола, које обухватају:

- контролу примене Закона о платном промету;
- контролу посебног савезног пореза на промет и осталих јавних прихода;
- контролу финансијско-материјалног пословања по годишњем и полугодишњем рачуну, и
- остале контроле (попис имовине, потраживања и обавеза, правилност обављања мењачких послова, контроле по захтевима и др.).

Поред редовних, планираних активности, у току године су вршене и контроле по одређеним захтевима, и то:

- финансијско-материјалног пословања и наменског и законитог коришћења средстава,
- обављања мењачких послова (код 379 мењачница),
- обављања послова код организационих делова Завода (74 контроле),
- спровођења пописа и записничке примопредаје затечених вредности у трезору и свим благајничким местима Астра банке АД Београд, у поступку њене ликвидације.

2. Незаконитости и неправилности у примени прописа утврђене су вршењем 2.661 контроле, што чини 58% укупног броја извршених контрола.

У односу на претходну годину, смањен је број учесталости појава неправилног процењивања позиција биланса успеха за 4%, док је у вредносном изразу забележено повећање за 7,0 милијарди динара или 196%. Највеће незаконитости утврђене су у контроли прихода (код 309 правних лица у 1.899 случајева, у износу од 2,3 милијарде динара) и расхода (код 508 правних лица у 3.277 случајева, у износу од 4,7 милијарди динара);

Незаконитости утврђене проценом позиција биланса стања утврђене су контролом код 1.645 правних лица у 12.350 случајева (19% мање у односу на претходну годину), у износу од 18,4 милијарде динара (више за 217% у односу на претходну годину). У структури незаконитости највеће је учешће краткорочних обавеза (643 правна лица, у износу од 6,9 милијарди динара), нематеријалних

улагања и основних средстава (184 правна лица, у износу од 3,0 милијарди динара) и капитала (126 правних лица, у износу од 3,0 милијарди динара);

Незаконитости у вођењу пословних књига утврђене су код 463 правна лица, у износу од 45,0 милијарди динара;

Незаконитости и неправилности у благајничком пословању утврђене су код 747 правних лица, у износу од 3,1 милијарда динара, што је за 120% више у односу на претходну годину. Незаконитости и неправилности се састоје углавном у задржавању дневног пазара и друге готовине за благајничко пословање и неблаговременој уплати дневног пазара на пословне рачуне;

У извештајном периоду контролом код 51 банке и финансијске организације утврђене су незаконитости у 533 случаја, у износу од 323,2 милиона динара (за 48% мање у односу на претходну годину). Незаконитости се састоје углавном у неисказивању наплаћених потраживања по краткорочним девизним кредитима, обавезама по краткорочним девизним кредитима одобреним од стране Народне банке Југославије, неблаговременом достављању налога за плаћање физичких лица Заводу која нису у обавези да отворе пословне рачуне код носилаца платног промета и др.;

Контролом код десет осигуравајућих организација утврђене су незаконитости у 210 случајева (5% мање у односу на претходну годину), у износу од 75,1 милион динара (89% мање у односу на претходну годину);

Незаконитости у обрачунавању и наплати јавних прихода (акциза и пореза на промет производа и услуга, као и посебног савезног пореза на промет) утврђене су код 757 пословних субјеката (71% од контролисаног броја), у износу од 243,4 милиона динара. Неизмирене пореске обавезе износе 135,3 милиона динара или 55% наведеног износа.

3. Сектор за послове контроле Завода у 2001. години је извршио контролу предлога завршног рачуна савезног буџета за 2000. годину и сачинио извештај о налазу контроле за потребе Савезне владе. Поред тога, сачињено је преко 20 извештаја и информација о налазу контроле за потребе савезних и републичких органа.

4. Предузете мере

Ради отклањања и санкционисања утврђених незаконитости и неправилности, Завод је донео 511 решења и 372 закључка.

За учињене повреде прописа поднето је 11.931 пријава против 12.241 одговорног лица, и то:

- за кривично дело 202 пријаве против 231 одговорног лица;
- за привредне преступе 11.016 пријава (9.166 за незаконитости утврђене контролом у организационим деловима Завода, због неподнетих рачуноводствених извештаја и 1.850 пријава за незаконитости утврђене контролом код правних лица) против 11.189 одговорних лица; и
- за покретање прекршајног поступка 713 захтева против 821 одговорног лица.

Завод је обрачунао и наложио плаћање затезне камате у износу од 17,6 милиона динара.

Са налазима својих контрола Завод је у 152 случаја упознао друге инспекцијске органе (Министарство унутрашњих послова, Републичку управу јавних прихода и др.) ради предузимања мера из њихове надлежности. Ради информисања надлежних органа, по чијим захтевима су вршене одређене контроле, сачињено је више од 120 информација и извештаја.

Претходна (превентивна) контрола

У оквиру послова претходне контроле најзначајније је било следеће:

- пријем и извршавање налога за плаћање са рачуна учесника у платном промету,
- контрола исправности поднетих налога за плаћање,
- контрола прописаних обрачуна (полугодишњих и годишњих рачуна пословних субјеката, зарада и др.), и
- праћење солвентности учесника у платном промету.

Пракса да се одбацују предлози Завода за покретање поступка стечаја над инсолвентним субјектима од стране надлежних судова настављена је и у 2001. години (због захтева да Завод плаћа предујам трошкова за вођење претходног поступка стечаја или због мањих износа евидентираних неизмирених обавеза на дан подношења предлога за покретање стечајног поступка).

Послови финансирања, организације и извршења савезног буџета

У 2001. години израђен је Извештај о раду Народне банке Југославије-Завода за обрачун и плаћања по годишњем рачуну за

2000. годину и, у вези с тим, информације о наплаћеној и распоређеној накнади за обављање послова платног промета.

Израђена је анализа тарифног система Народне банке Југославије-Завода за обрачун и плаћања, са предлогом измена тарифног система. Израђен је предлог Одлуке о тарифи по којој се наплаћује накнада за услуге платног промета које врши Завод, а која је иновирана у смислу смањења тарифе по тарифним бројевима 1 и 2.

На основу савезних прописа и закључених уговора са Савезним министарством финансија и Савезним министарством за економске односе са иностранством, Завод је у 2001. години обављао послове и задатке у вези са извршењем буџета СР Југославије. Обављајући те послове, Завод је редовно водио евиденције о приходима и расходима савезног буџета по прописаној буџетској класификацији и организационој структури, односно, на основу планова и решења Савезног министарства финансија, вршио је пренос средстава са рачуна савезног буџета на кориснике.

Обављајући послове извршења савезног буџета, Завод је, између осталог, извршио и 4.124 решења која је добио од Савезног министарства финансија и испоставио 15.102 налога за пренос средстава корисницима буџета.

На основу евиденција о приходима и расходима савезног буџета, Завод је урадио Завршни рачун буџета Савезне Републике Југославије за 2000. годину и Полугодишњи обрачун за 2001. годину.

Обављајући послове у вези са подстицањем извоза робе и услуга по уговору са Савезним министарством за економске односе са иностранством, Завод је редовно водио евиденције о корисницима који су остварили право на исплату средстава на име подстицаја извоза и подносио налоге за пренос средстава у оквиру расположивих средстава савезног буџета за те намене. У току године Завод је извршио контролу 559 спецификација налога за наплату тих средстава и поднео на наплату 3.094 налога за пренос средстава са посебног рачуна Савезног министарства за економске односе са иностранством на жиро-рачуне корисницима средстава по основу извозних стимулација.

Правни послови

У 2001. години, у оквиру правних послова главне активности биле су усмерене на давање правних мишљења (усмених и писмених) о спорним питањима у примени савезних и републичких прописа,

упутстава Завода и одлука гувернера Народне банке Југославије, заступање Завода пред судовима и државним органима, контролу рада филијала, израду нацрта другостепених решења по жалбама правних лица на решења о отварању и укидању рачуна, израду пријава за кажњиве радње (кривичних пријава, пријава за привредне преступе и прекршајних пријава) и учешће у закључивању уговора (облигационих и других) који се односе на послове Завода.

У сарадњи са Сектором за послове контроле, давана су правна мишљења о спорним питањима у вези са применом савезних прописа, применом Одлуке о условима и начину обављања контроле и других одлука гувернера Народне банке Југославије.

По окончању првостепеног и другостепеног управног поступка у управно-рачунском спору, благовремено су предузимана одговарајућа правна средства код надлежних судова.

Завод је у 2001. години поднео 55.000 предлога за покретање поступка стечаја, сагласно члану 31. Закона о платном промету.

Централни регистар, депо и клиринг хартија од вредности

У Заводу за обрачун и плаћања је 19. новембра 2001. године почео са радом Централни регистар, депо и клиринг хартија од вредности (Централни регистар хартија од вредности). У октобру је извршена верификација пројекта Централног регистра хартија од вредности од међународне овлашћене институције – *City Consultants (Review of the Custody and Settlement Operations of ZOP)*. Пројекат је добио највећу оцену, а нарочито је високо оцењен апликативни софтвер.

Послови Централног регистра хартија од вредности су:

- 1) вођење регистра хартија од вредности, и то стања хартија од вредности на рачунима емитената, власника хартија од вредности, клијената код чланова и чланова Централног регистра, као и упис права трећих лица на хартије од вредности;
- 2) пријем, чување и издавање обвезница и отварање власничког рачуна, заложног рачуна и рачуна клијента код члана Централног регистра;
- 3) преношење и прекњижавање хартија од вредности по основу закључених трансакција на берзи;
- 4) преношење и прекњижавање хартија од вредности по другом правном основу (поклон, наслеђе, итд.);

5) закључивање уговора о чланству са банкама и берзанским посредницима;

6) издавање специјалних СМАРТ картица, на основу претходне провере техничке оспособљености члана Централног регистра;

7) пријем и поступање по налозима за куповину и продају обвезница по посебним уговорима које је Централни регистар закључио са берзанским посредницима члановима Централног регистра;

8) израчунавање и обрачунавање новчаних обавеза и потраживања који су настали на основу закључених послова са хартијама од вредности, и у вези с тим израчунавање укупних новчаних обавеза и потраживања чланова Централног регистра и њихових клијената и утврђивање стања њихових новчаних обавеза и потраживања;

9) промена података о имаоцима рачуна обвезница;

10) дорада програмских решења за Централни регистар; и

11) остали послови и задаци у вези са обвезницама.

У периоду од 19. новембра до 31. децембра 2001. године, Централни регистар хартија од вредности је закључио уговор о чланству са десет берзанских посредника. Са шест берзанских посредника (брокера) склопљени су уговори којима се регулише наплата за услуге Централног регистра по реализованим налозима клијената брокера.

У филијалама Завода-Централни регистар хартија од вредности отворено је 2.739 власничких рачуна. У наведеном периоду, промет по тим пословима, у оквиру 5.101 извршене трансакције, по серијама обвезница износио је у DEM:

– серија А2002	–	1.005.040
– серија А2003	–	880.390
– серија А2004	–	1.041.360
– серија Б0000	–	1.749.200.

ЗАКОНОДАВНА ДЕЛАТНОСТ НАРОДНЕ БАНКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Закон о спречавању прања новца	105
Закон о привременом обављању одређених послова платног промета на територији СР Југославије	106
Закон о висини стопе затезне камате	107
Закон о допунама Закона о платном промету	107
Закон о изменама и допунама Закона о измирењу обавеза по основу девизне штедње грађана	108
Закон о измени Закона о платном промету	109

Народна банка Југославије је у 2001. години, као овлашћени предлагач, сачинила и Савезној скупштини доставила на разматрање и усвајање Предлог закона о спречавању прања новца, који је Скупштина усвојила и који је објављен у "Службеном листу СРЈ", бр. 53/2001.

Народна банка Југославије је припремила такође предлоге два савезна закона, односно предлоге за измену или допуну пет савезних закона, које је доставила Савезној влади као овлашћеном предлагачу тих закона (које је Савезна скупштина такође усвојила и који су објављени у "Службеном листу СРЈ"), и то:

1) Закон о привременом обављању одређених послова платног промета на територији СР Југославије ("Службени лист СРЈ", бр. 9/2001);

2) Закон о допунама Закона о платном промету ("Службени лист СРЈ", бр. 53/2001);

3) Закон о изменама и допунама Закона о санацији, стечају и ликвидацији банака ("Службени лист СРЈ", бр. 53/2001);

4) Закон о изменама и допунама Закона о Агенцији федерације за осигурање депозита и санацију банака ("Службени лист СРЈ", бр. 53/2001);

5) Закон о изменама и допунама Закона о измирењу обавеза по основу девизне штедне грађана ("Службени лист СРЈ", бр. 53/2001);

6) Закон о измени Закона о платном промету ("Службени лист СРЈ", бр. 71/2001).

Током 2001. и у првим месецима 2002. године интензиван је рад у вези са припремом и процедуром усвајања више виталних закона.

Крајем априла 2002. донет је:

- Закон о девизном пословању ("Службени лист СРЈ", бр. 23/2002),

док је у процедури доношење нових и измена постојећих закона, и то:

- нови закон о Народној банци Југославије;
- Закон о изменама и допунама Закона о банкама и другим финансијским организацијама;
- нови закон о регулисању јавног дуга СР Југославије по основу старе девизне штедне грађана;
- нови закон о кредитним пословима са иностранством.

Гувернер је у 2001. години донео Статут Народне банке Југославије, који је Савезна скупштина потврдила својом одлуком објављеном у "Службени листу СРЈ", бр. 54/2001.

Поред тога, а ради спровођења и извршавања послова Народне банке Југославије утврђених уставом и другим савезним законима, гувернер је донео 94 општа акта (одлуке, упутства, уредбе, саопштења) из послова монетарног система и политике, девизних послова и односа са иностранством, послова контроле, послова унутрашње контроле и ревизије, послова истраживања, рачуноводствено-финансијских послова, послова трезора, послова израде новчаница и кованог новца, послова платног промета у земљи и општих послова.

Народна банка Југославије је иницирала доношење одређених закона, односно сачинила предлоге за измене и допуне појединих савезних закона — из следећих разлога:

Закон о спречавању прања новца

Последњих година у многим државама постоји јасна свест да је у борби против криминала неопходно да лица која се баве активностима прања новца буду, кад год је то могуће, спречена да претварањем тзв. прљавог у тзв. чист новац практично легализују добит из незаконитих послова.

Из тих разлога Савет Европске уније је 10. јуна 1991. године донео Директиву за спречавање коришћења финансијског система с циљем прања новца. Значајан утицај на садржину те директиве имале су Конвенција Уједињених нација против недозвољене трговине опојним дрогама и психотропским супстанцама, донета 1988. године (позната као Бечка конвенција) и Конвенција о прању новца, вођењу истраге, извршавању закона и конфискација добити од

криминала, коју је 1990. године донео Савет Европе (Европска конвенција). Те конвенције су створиле претпоставке за ефикасно супротстављање прању новца, а државе чланице (потписнице тих конвенција) обавезале да у националном законодавству инкриминишу бројне активности с тим у вези, односно да прање новца пропишу као кривично дело.

Народна банка Југославије је предложила доношење овог закона да би се спречило да се, у условима постојања јединственог тржишта и слободног кретања капитала и услуга који могу бити искоришћени за прање новца који је резултат криминалне активности – финансијска средства (депозитна и готовинска) у домаћој и иностраној валути која потичу из нелегалне и тзв. сиве економије уливају у редовне финансијске токове. На тај начин наша земља се придружила међународној борби против прања новца и створила правне претпоставке усклађивања њеног законодавства са прописима Европске уније. Такође, тиме се обезбеђује финансијска дисциплина у спровођењу уставом утврђене функције Народне банке Југославије.

Закон о привременом обављању одређених послова платног промета на територији СР Југославије

Скупштина Републике Црне Горе је 1. новембра 2000. године донела Закон о Централној банци Црне Горе ("Службени лист РЦГ", бр. 52/2000), којим је утврђено да се "монетарна политика Централне банке заснива на ДЕМ као монетарној јединици, као средству плаћања и као валути резерве, до увођења ЕУРА" (члан 1), а ступио је на снагу 11. новембра 2000. године.

Према важећим савезним законима и другим прописима, платни промет у СР Југославији је јединствен и обавља се искључиво у динарима, а забрањено је плаћање и наплаћивање у девизама између домаћих лица, између страних лица и између домаћих и страних лица у Југославији.

Искључивањем динара као средства плаћања у Републици Црној Гори и увођењем немачке марке као јединог законског средства плаћања онемогућено је обављање платног промета између привредних субјеката из Републике Србије и Републике Црне Горе, чиме је та република одрекла легитимитет и легалитет органима федерације, и то не само Народној банци Југославије, већ и другим уставом утврђеним органима.

Такође, након успостављања привремене управе Мисије Прелазне управе Уједињених нација на Косову (УНМИК), примењивањем

Уредбе о овлашћењима Прелазне управе на Косову (бр. 1999/1 од 25. јула 1999. године) и Уредбе о валутама које се могу користити на Косову (бр. 1999/4 од 2. септембра 1999. године), које је, супротно Резолуцији Савета безбедности Уједињених нација 1244, донео тадашњи специјални изасланик генералног секретара Уједињених нација др Бернард Кушнер – нарушено је обављање платног промета са привредним субјектима на територији Аутономне покрајине Косова и Метохије. Тиме је такође онемогућено Уставом СР Југославије утврђено функционисање централне банке као самосталне и јединствене емисионе установе монетарног система СР Југославије.

Будући да се тим онемогућило спровођење економске политике СР Југославије, угрозило јединствено привредно подручје и јединствено тржиште СР Југославије, а да не би дошло до прекида пословања између субјеката на територији СР Југославије – Народна банка Југославије је предложила доношење овог закона, којим је привремено регулисано обављање одређених послова платног промета на територији СР Југославије и у девизама, док се не отклоне разлози због којих се тај закон предлаже.

Закон о висини стопе затезне камате

Да би се заштитио животни стандард становништва и истовремено остварио већи проценат наплате потраживања јавних предузећа, а имајући у виду остварену стабилност динара, овим законом је предложено да се затезна камата обрачунава у висини опште есконтне стопе Народне банке Југославије, која се рачуна на месечном нивоу, и то од 1. октобра 2000. године.

Закон о допунама Закона о платном промету

У СР Југославији у току је била интензивна активност на доношењу закона којим би се целовито уредило трговање хартијама од вредности, односно тржиште хартија од вредности. Народна банка Југославије, односно специјализована организација у њеном саставу – Завод за обрачун и плаћања пратила је ту активност и истовремено радила на свом раније започетом пројекту "Југословенски централни регистар, депо и клиринг хартија од вредности". Наиме, Законом о платном промету ("Службени лист СРЈ", бр. 24/98, 74/99, 28/2000 и 73/2000), чији је почетак примене био одложен за 1. јануар 2002. године (а у међувремену одложен до 1. јануара 2003. године), утврђено је овлашћење за Народну банку Југославије да преко Завода за обрачун и плаћања води јединствени

регистар емитованих хартија од вредности, формира централни депо тих хартија и води рачуне на којима се евидентирају депоноване хартије од вредности (члан 5. став 1. тачка 4). У складу с тим овлашћењем, Завод за обрачун и плаћања већ је био започео рад на организовању наведеног регистра хартија од вредности, као и припреме за вођење депоа тих хартија. Будући да је било потребно да се тај посао обавља и у 2001. години, односно да се створе правни оквири да се формира централни регистар емитованих хартија од вредности, централни депо, клиринг и салдирање хартије од вредности у оквиру Народне банке Југославије – предложена је допуна овог закона.

Процес реструктурирања привреде и власничке трансформације, развој новог финансијског система и финансијских тржишта, неопходност укључивања земље у светске економске, а нарочито финансијске токове и очекивани прилив страног инвестиционог капитала – потенцирали су значај овог регистра у будућем економском развоју земље.

Регистар такође обезбеђује и информације за потребе макроекономских анализа и научних истраживања.

Информације из поменутог регистра намењене су свим домаћим и страним правним и физичким лицима, на основу којих они могу да доносе одлуке о будућој сарадњи са пословним партнерима, а могу их користити и инвестициони саветници, рејтинг агенције, банке, медији и други заинтересовани корисници.

Закон о изменама и допунама Закона о измирењу обавеза по основу девизне штедње грађана

Допунама Закона о измирењу обавеза по основу девизне штедње грађана омогућена је куповина и продаја обвезница у девизама, и то на берзи, што није искључило могућност трговања тим обвезницама и у динарима (ван берзе).

У условима све веће заинтересованости страног приватног капитала за инвестирање у ове обвезнице, створен је повољан економски амбијент за његово улагање – кроз организован секундарни промет тим обвезницама, чиме је омогућен пораст укупне тражње и формирана повољнија (виша) цена обвезница услед нижег дисконта при њиховој продаји. То омогућава и већи девизни приход власницима обвезница (девизним штедишама) и доприноси враћању поверења штедиша у домаће банке, односно стимулише штедњу у

девизама у домаћим банкама, па је и то био један од разлога за допуну овог закона.

Знатан прилив страног капитала делује стимулативно и на развој финансијског тржишта у земљи и представља иницијални импулс за емитовање државних обвезница деноминованих у девизама и на иностраним тржиштима, као и за трговину тим обвезницама, што би у наредним годинама обезбедило средства за финансирање дефицита у савезном и републичком буџету. Приливом страног капитала истовремено би се ублажио и притисак на девизне резерве земље, из којих се измирују обавезе по основу девизне штедње.

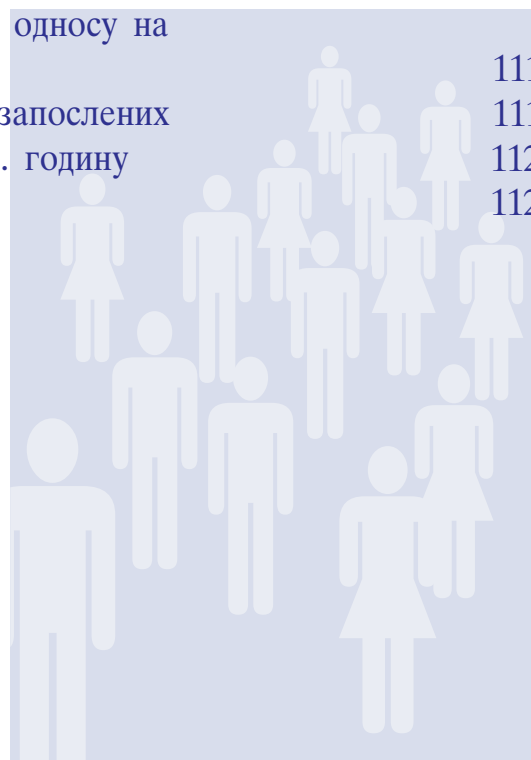
Закон о измени Закона о платном промету

Усклађивање платног система СР Југославије с решењима Европске уније један је од услова за укључивање наше земље у европске финансијске токове. Прилагођавање нашег платног система започето је 1998. године – доношењем *Закона о платном промету* ("Службени лист СРЈ", бр. 24/98), којим су у наш платни систем унете значајне новине, пре свега његовим преношењем у пословне банке, односно довођењем привредног субјекта и пословне банке у непосредну везу – отварањем и вођењем рачуна привредних субјеката у банкама. Друштвено-политички и економски услови у претходне три године условили су одлагање примене тог закона до 1. јануара 2002. године (који је касније, као што смо већ изнели, померен до 1. јануара 2003. године). Будући да тај закон није у потпуности регулисао многа питања која се односе на платни систем једне земље, припремљен је и Савезној скупштини достављен на разматрање и усвајање Предлог закона о платном промету којим се целовито и у складу с решењима Европске уније уређује обављање платног промета. Тај закон је објављен у "Службеном листу СРЈ", бр. 3/2002.

До доношења, односно усвајања тог новог закона о платном промету у Савезној скупштини – било је потребно донети овај закон.

ОРГАНИЗАЦИОНЕ И КАДРОВСКЕ ПРОМЕНЕ У НАРОДНОЈ БАНЦИ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Број запослених (релативне промене у односу на 2000. годину)	111
Квалификациона и старосна структура запослених	111
Пријем приправника и планови за 2002. годину	112
Спровођење стручног образовања	112

Број запослених (релативне промене у односу на 2000. годину)

Број запослених у Народној банци Југославије, укључујући и филијале Народне банке Југославије, Завод за израду новчаница – Топчидер и Завод за обрачун и плаћања, на дан 31. децембра 2001. године износио је 8.445 према 9.230 на крају 2000. године, што значи да је током 2001. године смањен за 785.

Преглед укупног броја запослених у НБЈ				
31. децембар 2000.		31. децембар 2001.		
Организациона јединица	Неодређено време	Неодређено време	Нераспоређени и радници на располагању	Укупно
НБЈ–Седиште	1.247	1.052	159	1.211
ГРФ–Београд	468	328	64	392
Филијала у Новом Саду	141	138		138
Филијала у Приштини	34	34		34
ЗИН	892	824	4	828
ЗОП	6.448	5.842		5.842
Укупно у НБЈ	9.230	8.218	227	8.445

У Седишту Народне банке Југославије на крају 2001. било је запослено 1.211 радника, и то 1.052 на неодређено време и 159 нераспоређених и на располагању. Број запослених на неодређено време у тој години смањен је за 195.

Од укупног броја запослених жена је било 790. Од тог броја 41 жена налази се на руководећим радним местима са посебним овлашћењима и одговорностима и на радним местима руководица самосталних и ужих организационих јединица.

Квалификациона и старосна структура запослених

Стање на дан 31. децембра 2001. године било је следеће:

- висока стручна спрема – 420 радника (33,23%),
- виша стручна спрема – 100 радника (7,91%),

- средња стручна спрема – 513 радника (40,59%),
- ВКВ – 16 радника (1,27%),
- КВ – 56 радника (4,43%),
- НСС (дактилограф, трезорски манипулант и др.) – 48 радника (3,80%),
- НК – 111 радника (8,78%).

Високом стручном спремом обухваћени су и 2 доктора наука и 24 специјалиста и магистра.

Просечна старост запослених износила је 41,35 година.

Пријем приправника и планови за 2002. годину

У 2001. години радни однос у Народној банци Југославије засновало је 10 приправника са високом стручном спремом. У периоду јануар-март 2002. године радни однос је засновало 6 приправника са високом стручном спремом, а у току је и пријем 19 приправника такође са високом стручном спремом.

Будући да у току 2002. године 11 запослених испуњава услов за одлазак у пензију, планира се подмлађивање кадра – пријем приправника и младих људи, као и њихово оспособљавање и стручно усавршавање.

Спровођење стручног образовања

У 2001. години поклањала се велика пажња стручном образовању запослених, и у том смислу организовани су:

- похађање курсева страних језика (400 запослених),
- дошколовање за пети степен стручности (1 запослени),
- полагање правосудног испита (1 запослени)
- обука за рад на персоналном рачунару, у организацији Дирекције за информациони систем и рачунски центар,
- стручно усавршавање (3 запослена),
- полагање стручног испита (1 запослени, Филијала Приштина).

За 2002. годину планира се стручна обука запослених за стицање звања брокера у 2002. години, у организацији Савезне комисије за хартије од вредности (3 запослена).

БИЛАНС СТАЊА НАРОДНЕ БАНКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Биланс стања Народне банке Југославије (у милионима динара)		
	31. дец. 2000.	31. дец. 2001.
ПАСИВА		
КРАТКОРОЧНО ПОСЛОВАЊЕ	136.147,9	211.659,6
КРАТКОРОЧНА ДЕВИЗНА СРЕДСТВА	59.934,2	82.193,4
Краткороч. обавезе према иностранству у девизама	10.780,0	16.186,5
Краткороч. обавезе према домаћим комитентима у девизама	4.484,6	7.279,7
Краткороч. обавезе из међубанкарског пословања у девизама	20.179,8	23.830,1
Остале краткорочне обавезе у девизама	24.489,8	34.897,1
ДИНАРСКА КРАТКОРОЧНА СРЕДСТВА	76.213,7	129.466,2
Обрачун готовог новца у оптицају	10.932,2	25.272,8
Депозитни новац	1.705,6	4.398,9
Орочени депозити и хартије од вредности	53.660,8	64.449,3
Депозити банака код НБЈ	7.801,4	16.169,5
Остале краткорочне обавезе	2.113,7	19.175,7
ДУГОРОЧНО ПОСЛОВАЊЕ	218.828,1	228.237,3
ДУГОРОЧНА ДЕВИЗНА СРЕДСТВА	218.680,1	228.237,3
Дугорочне обавезе према иностранству	196.319,2	206.167,2
Дугорочне обавезе из међубанкарског пословања у девизама	22.360,9	22.070,1
ДИНАРСКА ДУГОРОЧНА СРЕДСТВА	148,0	0
Остале дугорочне обавезе	148,0	0
ТРАЈНИ КАПИТАЛ И ОСТАЛИ ИЗВОРИ СРЕДСТАВА	7.055,9	2.933,1
Трајни капитал	6.657,4	2.427,2
Извори осталих ванпословних средстава	398,5	505,9
УКУПНА ПАСИВА	362.031,9	442.830,0
АКТИВА		
КРАТКОРОЧНО ПОСЛОВАЊЕ	176.098,4	246.978,1
КРАТКОРОЧНИ ПЛАСМАНИ У ДЕВИЗАМА	266.002,2	311.969,2
Злато и девизе	134.548,5	151.409,7
Краткорочна потраживања од иностранства у девизама	112.382,3	120.097,1
Краткороч. потражив. од домаћих комитената у девизама	108,2	0,2
Краткороч. потражив. од међубанкарског послов. у дев.	10.515,8	8.842,7
Остала краткорочна потраживања у девизама	8.447,4	31.619,5
ДИНАРСКИ КРАТКОРОЧНИ ПЛАСМАНИ	4.497,4	11.525,3
Краткорочни кредити комитентима	41,6	0,0
Краткорочни пласмани у хартије од вредности	150,4	-14,2
Потраживања по динарским каматама и накнадама	27,2	257,7
Краткорочна потраживања из међубанкарског пословања	4.278,2	11.281,8
Остала краткорочна динарска потраживања	-94.401,2	-76.516,4
ДУГОРОЧНО ПОСЛОВАЊЕ	178.874,9	186.052,3
ДУГОРОЧНИ ПЛАСМАНИ У ДЕВИЗАМА	144.347,1	151.367,6
Дугорочна потраживања од иностранства у девизама	12.916,6	13.868,8
Дугорочна потраживања од домаћих комитената у дев.	0,0	1.339,6
Дугороч. потраживања из међубанкарског послов. у дев.	131.430,5	136.159,2
ДИНАРСКИ ДУГОРОЧНИ ПЛАСМАНИ	34.527,8	34.684,7
Динарски кредити комитентима	4.520,7	4.138,5
Удео Југославије у МФО	29.067,6	30.025,2
Дугорочни пласмани у хартије од вредности и остала дугорочна динарска потраживања	0,7	0,0
Дугорочна потраживања из међубанкарског пословања	938,8	521,0
ТРАЈНА СРЕДСТВА И УЛОЗИ	7.058,6	9.799,6
Средства рада	6.090,7	8.792,2
Трајни улози	24,5	31,3
Ванпословна средства	396,1	419,8
Остала средства	547,3	556,3
УКУПНА АКТИВА	362.031,9	442.830,0